

Održivi turizam

Štimac, Lea

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:972888>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-07**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

LEA ŠTIMAC

ODRŽIVI TURIZAM

Diplomski rad

Pula, 2018.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

LEA ŠTIMAC

ODRŽIVI TURIZAM

Diplomski rad

JMBAG: 030304227, redovita studentica

Studijski smjer: Turizam i razvoj

Predmet: Selektivni turizam

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Ekonomija

Znanstvena grana: Trgovina i turizam

Mentor: Aljoša Vitasović

Pula, lipanj 2018.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Lea Štimac, kandidatkinja za magistru poslovne ekonomije ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli, 26. lipnja, 2018. godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Lea Štimac dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom „ODRŽIVI TURIZAM“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 18. lipnja 2018. godine

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. TURIZAM I ODRŽIV RAZVOJ	4
2.1. Temeljna obilježja turizma	6
2.2. Selektivni oblici turizma	6
2.3. Definiranje pojma održivog razvoja	7
2.3.1. Čimbenici održivog razvoja	10
2.3.2. Načela održivog razvoja	11
2.3.3. Razvoj koncepta održivog razvoja.....	17
2.4. Povezanost turizma i održivog razvoja	20
3. ODRŽIVI TURIZAM	24
3.1. Definiranje pojma održivog turizma	25
3.1.1. Ciljevi održivog turizma	27
3.1.2. Načela održivog razvoja turizma	30
3.1.3. Instrumenti za implementaciju održivog razvoja turizma	31
3.2. Suprotnosti između održivog i neodrživog turizma	32
3.3. Održivi turizam u 10 koraka.....	34
3.3.1. Definiranje koraka u priručniku.....	35
3.4. SWOT analiza održivog turizma	39
4. GLOBALNI ETIČKI KODEKS U TURIZMU.....	41
4.1. Struktura Globalnog etičkog kodeksa u turizmu	42
4.2. Prednosti i nedostaci provođenja Globalnog etičkog kodeksa u turizmu	48
4.2.1. Primjeri iz prakse.....	49
4.2.1.1. Pozitivni primjeri provođenja Globalnog etičkog kodeksa	49
4.2.1.2. Negativni primjeri provođenja Globalnog etičkog kodeksa	57
4.3. Globalni etički kodeks u turizmu na području Republike Hrvatske	62

5. ODRŽIVI TURIZAM NA PODRUČJU REPUBLIKE HRVATSKE	65
5.1. Razvoj održivog turizma na području Republike Hrvatske	65
5.1.1. Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine	66
5.1.2. Strategija održivog razvoja Republike Hrvatske	70
5.2. Primjeri iz prakse	71
5.3. SWOT analiza održivog turizma na području Republike Hrvatske	84
6. ZAKLJUČAK	87
POPIS LITERATURE	90
POPIS SLIKA	96
POPIS TABLICA	96
POPIS GRAFOVA	97
SAŽETAK NA HRVATSKOM JEZIKU	98
SAŽETAK NA ENGLLESKOM JEZIKU (SUMMARY)	100

1. UVOD

Cilj ovog rada je istražiti i pobliže objasniti značaj i ulogu održivog razvoja i njegovu povezanost s turizmom, s posebnim osvrtom na njegova načela, čimbenike i instrumente te implementaciju odnosno neprovođenje istih od strane turističkih destinacija, pružatelja turističkih usluga i samih turista. Također, jedan od ciljeva rada je analizirati primjenu održivog razvoja u sferi turizma na području Republike Hrvatske i odabranih destinacija u istoj te istražiti u kojem omjeru odabrane destinacije djeluju/ne djeluju u skladu s održivim razvojem te koji su rezultati takvog djelovanja.

Svrha rada jest ukazati na značaj održivog razvoja i njegovog utjecaja na razvoj turizma, s posebnim osvrtom na turizam Republike Hrvatske. Osim toga, svrha rada je usmjerena ka edukaciji potencijalnih čitatelja po pitanju važnosti provedbe održivog razvoja u turizmu kao i o negativnim posljedicama sa kojima se susreću ili postoji nagovještaj da će se susresti, određene turističke destinacije ukoliko se kod istih ne razvije ekološka svijest.

Predmet istraživanja diplomskog rada je pojmovno definiranje održivog razvoja i njegova uloga u razvoju turizma. Kroz rad se nastoje iznijeti ciljevi njegova djelovanja, svrha njegove provedbe, najvažniji elementi te rezultati njegove implementacije, odnosno neprovođenja održivog razvoja u sferi turizma.

Problem istraživanja javlja se kod komparacije pozitivnih i negativnih primjera primjene Globalnog etičkog kodeksa u turizmu. Naime, nedostatak važećih i transparentnih podataka u sferi hotelskih objekata i ostalih primjera (ne uzimajući pritom u obzir primjere destinacija) koji ne posluju u skladu s Globalnim etičkim kodeksom otežao je realnu komparaciju iznesenih primjera u radu. Također, proces prikupljanja statističkih podataka o broju domaćih i stranih posjetitelja na području NP Plitvička Jezera bio je otežan s obzirom na nepostojanje navedenih podataka za razdoblje od 2011. – 2017. godine.

Prilikom istraživanja i pisanja rada korištene su metoda deskripcije, statistička i komparativna metoda, metoda dedukcije i indukcije, analize i klasifikacije te

povijesna metoda. Podaci koji su korišteni i izneseni u radu, prikupljeni su iz sekundarnih izvora (stručne i znanstvene literature te različitih internetskih stranica) navedenih u literaturi.

Kroz rad se pobliže objašnjava značaj održivog razvoja s posebnim osvrtom na njegov utjecaj na turistički razvoj i turističku ponudu, te posredno, na razvoj turističkih destinacija. Turizam je nesumnjivo jedan od glavnih pokretača svjetskog gospodarstva s obzirom na trendove razvoja koji su uvelike promijenjeni unazad dva desetljeća. Sukladno novim trendovima, željama i očekivanjima turista dolazi do razvoja novih vrsta turizma, tj. selektivnih oblika turizma koji nastaju kao protuteža masovnom turizmu. Također, uočava se povećanje ekološke osviještenosti kod turista koji posjećuju turističku destinaciju.

Razvojem tehnologije s vremenom se razvila sve veća paleta mogućnosti koje turizam kao skup djelatnosti može ponuditi pojedincu ili grupi posjetitelja na ekološki, društveni i gospodarski prihvatljiv način, kako bi se zadovoljile želje i potrebe istih te im se pružilo jedinstveno iskustvo. Tematika rada obrađena je kroz šest poglavlja. S obzirom na opsežnost teme, četiri poglavlja detaljnije su razrađena u potpoglavljima.

Nakon Uvoda, u drugom poglavlju prezentirane su temeljne značajke turizma i razvoja selektivnih oblika turizma uz obrazloženje osnovnih pojmova vezanih za djelovanje turizma. Definirane su teorijske odrednice, pojmovno određenje i razvoj koncepta održivog razvoja, kao i ključni čimbenici i načela o kojima ovisi adekvatna provedba istog. Poglavlje se završava osvrtom na povezanost turizma s održivim razvojem.

Treće poglavlje se temelji na terminologiji održivog turizma i njegovim ključnim sastavnicama (ciljevi, načela, instrumenti za implementaciju), definiranju suprotnosti između održivog i neodrživog turizma te detaljnom prikazu priručnika „Održivi turizam u 10 koraka“. SWOT analizom održivog turizma te osvrtom na istu obuhvaćen je kraj trećeg poglavlja.

Globalni etički kodeks u turizmu tema je četvrtog poglavlja ovog rada u kojem se isti nastoji pojmovno definirati te pobliže objasniti njegov značaj i uloga u turizmu. Kroz rad se nastoje iznijeti ciljevi njegova djelovanja, svrha njegove provedbe te njegovi najvažniji elementi. Daje se poseban osvrt na njegova načela i poštivanje/nepoštivanje istog od strane destinacija, pružatelja turističkih usluga i informativnih subjekata.

U petom poglavlju definiran je i prikazan razvoj održivog turizma na području Republike Hrvatske. Kako bi implementacija održivog razvoja u sustav turizma na području Republike Hrvatske bila ostvariva doneseni su strateški dokumenti koji su također navedeni u radu. Osim navedenog prikazani su odabrani pozitivni i negativni primjeri iz prakse na području RH, te je kao zaključak poglavlja prikazana samostalno izrađena SWOT analiza održivog turizma na području Republike Hrvatske temeljem koje je izvršena analiza postojećeg stanja održivog turizma te su prezentirane moguće strategije za uspješan budući razvoj istog. Donošenjem konačnog zaključka na temelju obrade i analize podataka rad se završava te se iznosi cjelovit osvrt na napisano.

2. TURIZAM I ODRŽIV RAZVOJ

Turizam je danas sve zastupljenija aktivnost većine ljudi u razvijenom svijetu. Jedan je od glavnih društveno-ekonomskih pojava koji generira najveći izvor prihoda u mnogim državama, dok je u brojnim državama upravo turizam najvažniji skup gospodarskih aktivnosti. Navedeno potvrđuju podaci sadržani u Godišnjem izvještaju za 2015. godinu koje je objavila Svjetska turistička organizacija UNWTO. Ti podaci govore da je u 2015. godini, u kojoj je zabilježen konstantan rast šest godina uzastopno (posljednji pad zabilježen je 2009. godine u odnosu na 2008. godinu), broj međunarodnih turističkih dolazaka u svijetu iznosio ukupno 1,184 milijardi. U tablici 1. prikazani su podaci o ukupnom broju međunarodnih dolazaka turista u 2015. godini u svijetu.

Tablica 1. Broj međunarodnih dolazaka turista u 2015. godini u svijetu

Područje turističkih dolazaka	Broj međunarodnih turističkih dolaznika u 2015. godini u milijunima	Udio
Europa	609	51%
Azija i Pacifik	278	23%
Amerika	191	16%
Afrika	53	4%
Srednji Istok	54	5%
Ukupno	1185	100%

Izvor: UNWTO Annual Report 2015., World Tourism Organization, Madrid, 2016., dostupno na http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/annual_report_2015_lr.pdf, str.10,16.

S više od milijardu turista koji putuju svijetom svake godine, turizam je postao vodeća gospodarska aktivnost, koja ostvaruje 10% svjetskog BDP-a i 6% ukupnog svjetskog izvoza. Po vrijednosti izvoza turizam je po podacima iz 2014. godine bio treća

gospodarska grana u svijetu, iza naftne i kemijske industrije, sa vrijednošću izvoza od 1.522 milijardi američkih dolara.¹

Turizam se ne definira kao djelatnost, već kao „složena društvena pojava“ koja objedinjuje skup različitih djelatnosti poput ugostiteljstva, prometa, trgovina, turističkih agencija, prehrambene industrije i dr.. Može ga se razumjeti kao skup raznolikih individualnih iskustava o odnosima koji nastaju povodom zadovoljenja čovjekovih potreba koje uobičajamo nazivati turističkim. Ovisno od pozicije čovjeka u tim odnosima formira se njegovo iskustvo, a prema tome i poimanje turizma.²

Švicarski autori W. Hunziker i K. Krapf dali su definiciju turizma koja je uz male preinake prihvaćena 1954. godine od Međunarodnog udruženja znanstvenih i turističkih stručnjaka AIEST i glasi: „Turizam je skup odnosa i pojava koje proizlaze iz putovanja i boravka posjetitelja nekog mjesta, ako se tim boravkom ne zasniva stalno prebivalište i ako s takvim boravkom nije povezana nikakva njihova gospodarska djelatnost“.³

William F.Theobald (1994) iznio je mišljenje kako riječ Turizam potječe od latinske riječi „tornare“ i Grčke „tornos“, koje približno označavaju kretanje u krug ili oko centralne osi. U osnovi ovo se može protumačiti na način da krug predstavlja polazišnu točku, koja se na kraju vraća u svoje polazište. Iz tog razloga, kao i krug, „tur“ predstavlja putovanje koje završava na samom početku odnosno polazištu, sam čin odlaska sa namjerom povratka na polazište ljude čini turistima, za razliku od primjerice emigranata.⁴

Danas je u većini zemalja prihvaćena definicija turizma predložena od strane UNWTO-a, a glasi: „Turizam uključuje aktivnosti proizašle iz putovanja i boravka osoba izvan njihove uobičajene sredine ne dulje od jedne godine radi odmora,

¹ World Tourism Organization, *UNWTO Annual Report 2015.*, Madrid, 2016, str. 10., 16., dostupno na: http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/annual_report_2015_lr.pdf, (7. svibnja 2018.)

² A. Dulčić, *Turizam: načela razvoja i praksa*, Zagreb, Institut za turizam, 1991.

³ N. Čavlek, et al., *Turizam, Ekonomske osnove i organizacijski sustav*, Zagreb, Školska knjiga, 2011, str. 29.

⁴ Croatianlink, *Turizam: definicija, nastanak razvoj i podjela*, dostupno na: <http://croatialink.com/>, (7. svibnja 2018.)

poslovnog putovanja i drugih razloga nevezanih uz aktivnosti za koje bi primili ikakvu naknadu u mjestu koje posjećuju“.⁵

2.1. Temeljna obilježja turizma

Pet je temeljnih obilježja turizma, a ona su sljedeća:

1. Turizma nema bez putovanja i kretanja ljudi te njihova boravka u turističkim odredištima,
2. Putovanje i boravak moraju se zbivati izvan uobičajene sredine u kojoj se osoba kreće, živi i radi, pa tako turizam inicira neke nove aktivnosti koje osobe ne prakticiraju u domicilu,
3. Privremeni boravak u turističkom odredištu znači da se turizam zasniva na dvosmjernom, odnosno kružnom putovanju (domicil - turističko odredište - domicil) koje ima definiran vremenski interval u kojem se događa (ne dulji od 12 mjeseci),
4. Svrha turističkog putovanja nikad se ne veže uz stalni boravak u destinaciji i/ili uz zapošljavanje,
5. U turističkom odredištu turisti troše, ali ne privređuju.

Temeljem spomenutih karakteristika turizma Državni zavod za statistiku RH odredio je sljedeću definiciju turista sa svrhom lakšeg evidentiranja njihova boravka u Hrvatskoj: „Turist je svaka osoba koja u mjestu i izvan svog prebivališta provede najmanje jednu noć u ugostiteljskom ili drugom objektu za smještaj gostiju, radi odmora ili rekreacije, zdravlja, studija, sporta, religije, obitelji, poslova, javnih misija i skupova“.⁶

2.2. Selektivni oblici turizma

Selektivni turizam javlja se kao protuteža masovnom obliku turizma koji je zasnovan na velikom broju turista koji posjećuju određenu destinaciju i u kojemu turist kao pojedinac nije poznat. Izrazita sezonalnost koja je jedna od ključnih karakteristika

⁵ N. Čavlek, et al., *op. cit.*, str. 30.

⁶ *Ibidem*, str. 31.

masovnog turizma dovela je do sve veće potrebe za razvitkom selektivnog turizma. Ovaj oblik turizma još je poznat pod nazivom „odgovorni turizam“, „individualni turizam“, „turizam posebnih oblika“ te „alternativni turizam“.

Godine 1990. u teoriji i praksi se sve učestalije koristi termin – specifični oblici turizma, što je slobodan prijevod pojma s engleskog govornog područja – *special interest tourism*. Pojedini hrvatski autori za taj pojam primjenjuju termin selektivni oblici turizma.⁷

Selektivni su oblici turizma održivi, manje štetni, te omogućuju dovođenje turista većih platežnih mogućnosti. Suvremeni klijent uglavnom je individualni putnik ili putnik u manjim skupinama, visoko je obrazovana i informirana osoba koja primjenjuje visoku tehnologiju te putuje kraće, posjećuje destinacije koje se razvijaju u skladu sa održivim razvojem i veliku ulogu pri odabiru putovanja imaju emocije (osoba se želi osjećati lagodno, dobrodošlo, značajno u destinaciji koju posjećuje). Kako bi došlo do razvoja bilo koje vrste selektivnog oblika turizma, od velike je važnosti poznavanje ponašanja potrošača (turista, posjetitelja) s ciljem stvaranja optimalne turističke ponude koja svoje kapacitete stavlja na raspolaganje i prilagođava posebnim zahtjevima potražnje.

Nužno je da se koncepcija turizma u turističkim destinacijama jednim dijelom usmjeri i na zadovoljenje specifičnih potreba užeg segmenta potrošača na tržištu. Turistička ponuda koja se razvija na temelju preferencija, želja i potreba potencijalnih i postojećih posjetitelja ima za rezultat rast i razvoj putovanja tijekom cijele godine. Razvojem selektivnih oblika turizma omogućeno je produženje turističke sezone i razvoj turizma na slabije razvijenim područjima sa neiskorištenim potencijalima.

2.3. Definiranje pojma održivog razvoja

Pojam održivog razvoja potječe iz šumarstva, a odnosi se na mjeru pošumljavanja površina i na sječu šume koje su bile međuzavisne i nisu smjele narušiti biološku obnovu šume. Tijekom procesa razumijevanja termina “održivosti” i “održivog

⁷ *Ibidem*, str. 39.

razvoja”, osim ekološke ravnoteže vezane za te termine, sve se više isticala ekonomska sigurnost i socijalna pravednost kao elemente od kojih je “sastavljen” održivi razvoj. Pojam „održivi razvoj” uveden je tek 70-ih godina prošloga stoljeća, ali se još u klasičnim ekonomskim radovima Richarda, Malthusa i Milla mogu pronaći elementi politike održivog razvoja. Uvođenjem neoklasične ekonomske teorije potkraj 19. stoljeća, naglasak se daje na obnovljive resurse kao što su fosilno gorivo, rudače, čisti zrak i voda, a istaknuta su kao slobodna dobra. Ta teorija ističe potrebu državne intervencije kako bi se ispravilo funkcioniranje tržišta ekoloških dobara. U 80-im godinama 20. stoljeća održivost je ušla kao termin međunarodne zajednice kada je UN iznio svjetsku strategiju očuvanja prirodnih resursa usklađenu s općim ciljem postizanja održivog razvoja. „Nerazumno korištenje brojnih bitnih prirodnih resursa uz mnoge vrste onečišćivača već su premašili mjeru koja je fizički održiva u prirodi. Bez značajnih smanjenja u korištenju materijala i potrošnji energije, u sljedećim će desetljećima doći do nekontroliranog pada količine hrane, potrošnje energije i industrijske proizvodnje po osobi”, zaključili su stručnjaci Rimskog kluba. Termin „održivi razvoj” 80-ih godina ušao je u opću terminologiju kako bi se ukazala povezanost razvoja i zaštite okoliša.⁸

Pojam održivog razvoja (eng. *sustainable development*) proizlazi iz pojma općeg razvoja. Prema jednoj od mnogobrojnih definicija održivi razvoj je promjena strukture globalne proizvodnje i potrošnje koji ne remete ekosustave. Takav je razvoj usklađen s ekosustavima pa bi trebao biti dugoročno održiv. Problemi održivog razvoja prema ovakvoj definiciji manifestiraju se u svim područjima ljudskih aktivnosti u ekološkoj, kulturnoj, socijalnoj, ekonomskoj i tehnološkoj sferi. Gotovo bi se moglo reći da nema ljudske aktivnosti koja na izravan ili posredan način ne utječe na održiv razvoj.⁹

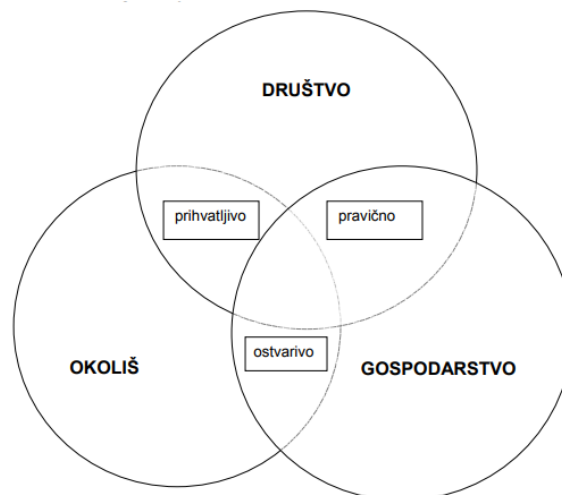
Održivi je razvoj proces koji ima više definicija, a najpoznatija i najčešće upotrebljavana ona, je objavljena u izvješću „Naša zajednička budućnost“ UN-ove Komisije za okoliš i razvoj iz 1987. godine. Prema njoj, održivi razvoj je „razvoj kojim se zadovoljavaju potrebe današnjih naraštaja, a da se pritom ne ugrožava mogućnost budućih naraštaja u zadovoljavanju njihovih potreba“. Održivi je razvoj

⁸ M. Črnjar i K. Črnjar, *Menadžment održivog razvoja*, Rijeka, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu u Opatiji Sveučilišta u Rijeci, 2009, str. 79.

⁹ N. Čavlek, et al., *op. cit.*, str. 415.

takav razvoj u kojem su procesi promjena, upotreba resursa, smjer investicija, tehnološki razvoj i institucionalne promjene koje se provode konzistentni s potrebama današnjih i budućih naraštaja.¹⁰

Održivi razvoj nastao je kao reakcija na ekološke, ekonomske i probleme sociokulturne prirode sa kojima se suočava čovječanstvo. Njime se treba onemogućiti nesmotren razvoj i uništenje resursa na čijim se podlogama temelji razvoj čovječanstva. Održivi razvoj može se definirati kao sustav sinergijskog učinka triju, naizgled konfliktnih strana: društva, okoliša i ekonomije (Slika 1). No, pravilnim upravljanjem moguće je postići društveno i socijalno osjetljiv, ekološki odgovoran i prihvatljiv te ekonomski efikasan i ostvariv razvoj.

Slika 1. Tri sastavnice održivog razvoja

Izvor: L. Pavić Rogošić, *Održivi razvoj*, Zagreb, Odraz, 2010,
http://www.odraz.hr/media/21831/odrzivi_razvoj.pdf (15. svibnja 2018.)

Za provedbu i postizanje pozitivnih rezultata potrebno je definirati konkretne i jasne smjernice i planove te uskladiti kako nacionalne politike zemalja tako i politike na međunarodnoj razini. Potrebno je ostvariti sinergijsko djelovanje među zemljama, organizacijama i ljudima te minimizirati ciljeve koji su upućeni samo ka ostvarenju dobiti. Ravnoteža i održivi razvoj mogući su jedino ukoliko svi dionici današnjeg društva poštuju moralna i etička načela, bezkompromisno razmjenjuju stečena

¹⁰Društveno odgovorno poslovanje u Hrvatskoj, *Održivi razvoj*, 2018, dostupno na: <http://www.dop.hr/?p=700>, (17. svibnja 2018.)

iskustava i vještine ne tražeći pritom ništa zauzvrat te upotrebljavaju nove i za okoliš prihvatljive tehnologije. Svaka organizacija, neovisno radi li se o organizacijama turističkog ili nekog drugog sektora mora adekvatnim mjerama kontinuirano provoditi aktivnosti kojima bi ista utjecala na stvaranje vrijednosti kojima se ne bi narušila ravnoteža u društvenom, ekonomskom ili prirodnom okruženju. Održivim razvojem omogućuje se dostojan život čovječanstvu današnjice i naraštajima koji slijede.

2.3.1. Čimbenici održivog razvoja

Održivi razvoj u turizmu moguće je objasniti kao odnose između različitih aktivnosti u turizmu i svih komponenti održivosti: u ekološkom, sociokulturnom i ekonomskom području. Ključni čimbenik svih tih odnosa su ljudi koji se u turizmu nalaze u različitim ulogama i aktivnostima.¹¹ U nastavku rada u tablici 2 prikazani su glavni dionici i njihova uloga kao čimbenika u postizanju i shvaćanju održivog razvoja.

Tablica 2. Ključni čimbenici održivog razvoja turizma

Turisti	Glavni su korisnici - kupci proizvoda i usluge koje, u marketinškom smislu, možemo tretirati kao turistički proizvod. Turisti nisu samo kupci, oni su aktivni sudionici svih zbivanja u određenoj turističkoj destinaciji te svojim ponašanjem izravno utječu na održivost.
Zaposlenici	Brojni su djelatnici u različitim turističkim djelatnostima: u hotelima, restoranima, agencijama, kulturnim, sportsko-rekreacijskim i drugim aktivnostima. Svi oni utječu izravno ili posredno svojim djelovanjem i ponašanjem na održivost turističke destinacije.
Organizacije i javne službe	Imaju također izravan ili posredan utjecaj na održivost u ekološkoj, sociokulturnoj ili ekonomskoj sferi destinacije. Oni tu ulogu ostvaruju svojom djelatnošću i funkcijama u destinaciji putem zajedničkih interesa i aktivnosti.
Lokalno stanovništvo	Ima važnu ulogu u održivosti destinacije ili turističkog mjesta bez obzira na to bave li se poslovnim aktivnostima u turističkom sektoru (npr. iznajmljivači soba) ili u nekoj drugoj djelatnosti. Oni imaju

¹¹ N. Čavlek, et al., *op. cit.*, str. 416.

	poseban interes, jer se održivost destinacije izravno manifestira na života u kvalitetu određenome mjestu.
--	--

Izvor: N. Čavlek, *Turizam ekonomske osnove i organizacijski sustav*, Zagreb, Školska knjiga, 2011, str. 416.

Aktivnu ulogu u održivom razvoju imaju i sve ostale osobe koje rade ili posjećuju destinaciju. Postizanje održivog razvoja turizma ne ovisi samo o zaštiti prirodnih i kulturnih dobara, već je od iznimne važnosti jačane sinergije i suradnje turističkih dionika kao što su lokalne zajednice, turisti, turistički posrednici i agencije, zaposlenici, organizacije i javne službe sa ciljem ravnomjernog zadovoljenja interesa svih navedenih strana. Definiranjem razvojnih strateških planova, jačanjem međusobnog dijaloga među turističkim dionicima i stvaranje partnerstava od ključne je važnosti ukoliko je za cilj postavljena opća dobrobit i postizanje ravnoteže u ekonomskoj, društvenoj i ekološkoj sferi što bi u konačnici rezultiralo postizanjem održivog razvoja.

2.3.2. Načela održivog razvoja

U izvješću *Caring for the Earth* donešeno je devet ključnih načela kao okosnica za definiranje strategije koja bi omogućila ostvarivanje održivog razvoja. Sva načela održivog razvoja su u međusobno korelacijskom i uzročno posljedičnom odnosu. Ukoliko se jedan ili neki od njih izostavi prilikom provedbe, održiv razvoj nije moguć. Od navedenih načela u nastavku, prvo od njih predstavlja etičku osnovu za ostala. Sljedeća četiri definiraju kriterije koji se moraju ostvariti, a zadnja četiri smjerove kojima je potrebno ići na putu prema održivom društvu na lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini. Načela su:¹²

Poštovanje i briga za životnu zajednicu. Ovim etičkim načelom ističe se važnost da se u sadašnjem i budućem razdoblju razvije empatija za sve ljude i ostale oblike života. Također, naglašava kako se razvoj ne smije temeljiti na štetu sadašnjih i kasnijih naraštaja, niti smije ugroziti opstanak ostalih vrsta. Koristi i troškovi od uporabe resursa i zaštite okoliša trebaju se pravedno podijeliti među različitim

¹² M. Črnjar i K. Črnjar, *op. cit.*, str. 84-87.

zajednicama i interesnim skupinama, među siromašnima i bogatima, te među sadašnjim i budućim naraštajima.

Poboljšanje kakvoće života. Ovim se načelom ističe kako ekonomski prosperitet nije jedini i isključivi cilj razvoja, naprotiv cilj mora biti usmjeren ka podizanju kvalitete životnih standarda, osiguravanju dostojanstvenih i prihvatljivih života te pružanju mogućnosti ljudima da kroz život ostvare svoje sposobnosti. Bez obzira na brojnost ciljeva u razvoju, jačanje edukacije, podizanje svijesti o pravima ljudi i političkoj slobodi, dug i zdrav život, pristup resursima koji omogućuju zadovoljavajući životni standard, prioritetni su i gotovo univerzalni ciljevi u ostvarenju održivog razvoja.

Zaštita vitalnosti i raznolikosti Zemlje. Ovim se načelom definira nužnost razvoja temeljenog na zaštiti okoliša, odnosno, razvoja koji pruža i omogućuje zaštitu u strukturi, funkcijama i raznolikosti prirodnih sustava o kojima ovisi ljudska vrsta. Stoga je u tu svrhu potrebno zaštititi bioraznolikost i sve elemente koji je čine cjelovitom (životinjske, biljne i ostale vrste). Također, javlja se potreba za zaštitom sustava koji omogućuju održavanje života na Zemlji. Ekološkim se procesima osiguravaju uvjeti prikladni za život. Ti procesi oblikuju klimu, pročišćuju zrak i vode, reguliraju protok voda, recikliraju osnovne elemente, stvaraju i regeneriraju tla i omogućuju samostalnu obnovu ekosustavima. Kao jedan od bitnih elemenata ističe se važnost održivog korištenja obnovljivih resursa (tla, divlji i udomaćeni organizmi, šume, pašnjaci, obradiva zemljišta, te morski i slatkovodni ekosustavi koji podržavaju uzgoj riba), kako bi isti ostali upotrebljivi i za buduće naraštaje. Upotreba se smatra održivom, ukoliko se odvija u okviru kapaciteta resursa za regeneracijom.

Minimiziranje iscrpljivanja neobnovljivih resursa. Cilj je minimizirati iscrpljivanje neobnovljivih resursa i štetne utjecaje do kojih može doći uslijed neadekvatnog gospodarenja istima. Stoga se eksploatacija resursa poput minerala, plina, ugljena, a u zadnje vrijeme sve češće i pitke vode mora svesti na minimum. Premda se ovi resursi ne mogu koristiti na održivi način, njihov se životni vijek može produžiti, upotrebom novih tehnologija i načina proizvodnje, reciklažom, smanjenjem količine otpadnih tvari u procesu proizvodnje ili prelaskom na obnovljive zamjene.

Poštovanje granica prihvatnog kapaciteta Zemlje. Granice „prihvatnog kapaciteta“ ekosustava Zemlje unutar kojih sustavi, kao i biosfera, mogu podnijeti nepovoljne utjecaje, a da pri tome ne dolazi do opasne degradacije. Ove se granice razlikuju od regije do regije, a utjecaji ovise o broju ljudi te o količini hrane, vode, energije i sirovina koju svaka osoba koristi i rasipa. Politika kojom se ljudska populacija i životni stilovi nastoje dovesti u ravnotežu s prihvatnim kapacitetom Zemlje mora se nadopunjavati tehnologijama kojima se taj kapacitet povećava pravilnim gospodarenjem.

Promjene u osobnim stavovima i postupcima. Kako bi se postigao održivi razvoj ljudi moraju težiti ka očuvanju svojih humanističkih vrijednosti, odnosno, moraju kontinuirano preispitivati svoje ponašanje i vrijednosti te iste staviti iznad pojedinačnih i ponekad sebičnih interesa. Važno je podržati stavove, uspostaviti i prihvatiti vrijednosti kojima se etično ponašanje podupire te destimulirati one koji se odupiru održivom načinu života. Značajnu ulogu u ovom procesu zauzima informiranje ljudi kroz sve oblike formalnog i neformalnog obrazovanja jer se na taj način omogućuje širenje spoznaje o aktivnostima koje treba poduzeti.

Omogućavanje zajednicama da skrbe o vlastitom okolišu. Zajednice i lokalne skupine predstavljaju najjednostavnije kanale putem kojih ljudi mogu izraziti svoju zabrinutost te poduzeti mjere radi stvaranja stabilnog i održivog društva. Međutim, tim su zajednicama, kako bi mogli djelovati, potrebna ovlaštenja, moć i znanje. Ljudi koji se sami organiziraju kako bi činili svoje zajednice održivima, djelotvorna su sila bez obzira je li njihova zajednica bogata, siromašna, gradska, prigradska ili ruralna.

Stvaranje nacionalnog okvira za integraciju razvoja i zaštite. Da bi društvo moglo napredovati na racionalan način, mora imati bazu informacija i znanja, pravni i institucijski okvir, te dosljednu gospodarsku i društvenu politiku. Nacionalni program za postizanje održivosti mora uključivati sve interese te nastojat prepoznati i spriječiti probleme prije no što se pojave. Mora bi prilagodljiv i neprekidno preusmjeravati svoj put kao odgovor na nova iskustva i potrebe.

Stvaranje globalnog saveza. Globalno održivi razvoj moguć je samo uz sinergiju i stvaranje partnerskih odnosa među državama na globalnoj razini. Time se

podrazumijeva da razvijene države s zadovoljavajućom društvenom, ekonomskom i ekološkom ravnotežom budu oslonac i saveznik državama s niskom stopom razvijenosti, kako bi iste ostvarile održivi razvoj i zaštitile svoje prirodne resurse. Kao važan segment ovog načela ističe se pravilno gospodarenje zajedničkim globalnim resursima (atmosfera, mora i ekosustavi), koje se zasniva na iskrenim i etično postavljenim ciljevima i nakanama koje vode ka ostvarenju istih. Svi mogu imati koristi od globalne održivosti, ali će također svi biti ugroženi ukoliko svaka država djeluje izričito u svoju korist. Zajednički prikaz navedenih načela prikazan je u nastavku rada (Slika 2).

Slika 2. Načela održivog razvoja

Izvor: Samostalan rad autorice prema M. Črnjar i K. Črnjar, *Menadžment održivog razvoja*, Rijeka, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu u Opatiji Sveučilišta u Rijeci, 2009, str. 84-87.

U politici održivog razvoja potrebno je jednako poštovati sva načela održivosti, zbog njihove korelacijske povezanosti i zajedničkog utjecaja na održivost turizma.

Pravilnim provođenjem istih uspostavlja se ravnoteža na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini. Osim prethodno navedenih načela u turističkoj literaturi navode se i sljedeća:¹³

Načelo ekološke održivosti. Ekološka održivost kao koncept održivog razvoja često se poistovjećuje isključivo sa zaštitom okoliša te se time svodi samo na jedno načelo, načelo ekološke održivosti. Budući da ekološka održivost ima veliku važnost, a onečišćenje prirode postaje globalna prijetnja cijelom čovječanstvu, u analizi kompleksnosti koncepcije održivog razvoja nedovoljno je ograničiti se samo na njezinu ekološku dimenziju.¹⁴ Postoje brojni konflikti u prostoru koji posljedično uzrokuju nekontrolirane procese urbanizacije, ekspanzije, primjene kemijskih i drugih neprihvatljivih sredstava u cilju razvoja i jačanja poljoprivredne proizvodnje, snažan i neplanski razvoj prometa i dr.. Posljedično ovakva djelovanja imaju za rezultat onečišćenje prirodnih resursa kao što su voda, zrak, tlo, flora, fauna i drugi prirodni resursi koji su osnova razvoja mnogih djelatnosti, između ostalog i turizma. Turizam se javlja samo kao jedan od korisnika prirodnih resursa uz mnoge druge korisnike istog prostora iz područja gospodarskih, javnih i drugih djelatnosti. Stoga se naglašava, kako brigu o zaštiti i planskom eksploatiranju prirodnih resursa moraju preuzeti svi korisnici okoliša, a ne samo turističke djelatnosti koje iste koriste u svrhe turističke ponude. Radi uspješnog postizanja održivog razvoja, u tu je svrhu formiran menadžment okoliša koji svojim menadžerskim znanjima, tehnikama i metodama utječe na pravilno upravljanje gospodarskim subjektima radi očuvanja okoliša koji je značajan element za poslovanje i posjeduje esencijalnu važnost za opstanak čovječanstva. Paradigma održivosti okoliša upućuje sadašnje naraštaje da moraju ostaviti budućima ukupnu resursnu osnovu koja nije manja od one koju je sama naslijedila. Međutim, okoliš ima brojna ograničenja u zadovoljavanju sadašnjih i budućih potreba.

Načelo sociokulturne održivosti. Sociokulturna održivost turizma proizlazi iz društvenih funkcija turizma, zbog toga što je poznata činjenica da se turizam počeo razvijati na temelju društvenih vrijednosti koje se u današnjem turizmu ostvaruju kroz

¹³ N. Čavlek, et al., *op. cit.*, str. 416-419.

¹⁴ V. Vujić, et al., *Održivi razvoj turizma*, Rijeka, Fakultet za turistički i hotelski menadžment, 2005, str. 16.

društvene, odnosno neekonomske, funkcije turizma.¹⁵ Načelo sociokulturne održivosti obuhvaća tri međusobno povezana načela. Prvo od njih odnosi se na sociokulturnu održivost turizma koja proizlazi iz društvenih funkcija turizma te ukazuje na to kako je turizam započeo svoj razvoj upravo na temelju društvenih vrijednosti koje se u suvremenom turizmu klasificiraju kao društvene ili neekonomske funkcije turizma. Nadalje slijedi socijalna funkcija turizma kojom se ukazuje kako turizam utječe na smanjenje socijalnih razlika između pojedinih ljudskih skupina, klasa, naroda ili rasa. Kao posljednje načelo spominje se kulturna funkcija turizma koju čine posljedice utjecaja turizma na kulturne pothvate u arheološkom, urbanističkom ili arhitektonskom području. Iako sociokulturna funkcija ima pozitivno djelovanje u prožimanju kultura i međusobnom razumijevanju ljudi, ipak su mogući brojni negativni utjecaji. Primjerice, odnosi lokalnog stanovništva prema bogatim turistima ili neobazrivo i devijantno ponašanje turista mogu izazvati negativne konotacije.

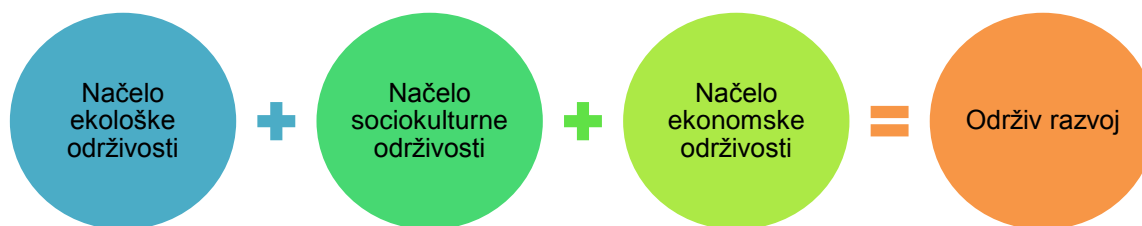
Načelo ekonomske održivosti. Ekonomsku održivost, kao i održivi turizam, moraju dugoročno graditi svi sudionici na određenom prostoru jer se jedino tako može osigurati kvaliteta života u sadašnjosti i budućnosti.¹⁶ Ekonomska se održivost temelji na zdravom i ekološki učinkovitom razvoju koji podrazumijeva optimalno upravljanje resursima tako da se njima mogu koristiti budući naraštaji. Njome se nastoji osigurati ekonomski uspješan razvoj gospodarstva, a eksploatacija i upravljanje resursima mora osigurati njihovu očuvanost za naredne generacije. Postoji poveznica između ekonomske i ekološke održivosti koja se očituje u ekonomskom vrednovanju prirodnog kapitala i uključivanju njegove vrijednosti u cjeloviti gospodarski sustav. Na taj način svi gospodarski subjekti sudjeluju u troškovima njegove zaštite i reprodukcije. Također, ekonomska je održivost povezana sa onom sociokulturnog karaktera jer implicira odgovorniji odnos čovjeka prema njegovu okruženju i njegovu razvoju.

Održiv razvoj moguće je postići samo ukoliko se adekvatno provode sva navedena načela. Sva načela održivog razvoja (načelo ekološke, sociokulturne i ekonomske održivosti) s obzirom na njihovu razinu povezanosti, ovise međusobno o uzročno

¹⁵ A. Cicvarić, *Ekonomika turizma*, Zagreb, Zagreb poduzeće za grafičku djelatnost, 1990, str. 50.

¹⁶ M. Bartoluci, *Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva*, Zagreb, Školska knjiga, 2013, str. 138.

posljedičnim odnosima (Slika 3), stoga je bitno jednako provoditi i poštovati svako od njih.

Slika 3. Temeljna načela održivog razvoja

Izvor: Samostalan rad autorice prema N. Čavlek, et al., *Turizam ekonomske osnove i organizacijski sustav*, Zagreb, Školska knjiga, 2011, str. 416.

Ovakvim međusobnim djelovanjem prikazanih čimbenika zadovoljile bi se i ostvarile smjernice koje vode ka postizanju održivog razvoja. Održivim razvojem podrazumijeva se sinergija društvenih, ekoloških i ekonomskih utjecaja kao i jačanje moralnih vrijednosti i uvjerenja s ciljem postizanja trajnog opstanka i zaštite vrijednosti društva u cjelini.

2.3.3. Razvoj koncepta održivog razvoja

U nastavku ovog potpoglavlja izneseni su ključni dokumenti na kojima se temelji razvoj održivog turizma u svijetu:

Izvešće „Naša zajednička budućnost“. Ujedinjeni narodi su 1983. godine osnovali Svjetsku komisiju za okoliš i razvoj (WCED) nazvanu prema predsjedateljici Gro Harlem Brundtland, norveškoj premijerki. Komisija je osnovana kako bi istražila brojne pokazatelje „o ubrzanju degradaciji ljudskog okoliša, prirodnih resursa i posljedicama degradacije na ekonomski i društveni razvoj“. Komisija je istražila okolišne i ekonomske pokazatelje te je 1987. godine objavila izvješće „Naša zajednička budućnost“. U njemu je istaknuta ideja održivog razvoja koja se definira kao „razvoj koji zadovoljava potrebe današnje generacije bez ugrožavanja mogućnosti budućih generacija da zadovolje svoje“. Izveštaj je sugerirao da međunarodne vlade moraju zajednički razmotriti mogućnosti kako da se smanje

posljedice ljudskih aktivnosti na okoliš kako bi se on sačuvao za buduće naraštaje. Izvješće je pridonijelo prvomu Summitu o Zemlji, održanom u Rijiju 1992. godine.¹⁷

Deklaracija iz Rija. Deklaracija o okolišu i razvoju ili tzv. Deklaracija iz Rija, predstavlja razvojni dokument Ujedinjenih naroda prihvaćen 1992. godine u lipnju na *Earth Summitu* – Skupu o Zemlji, održanom u Rio de Janeiru. Sastoji se od 27 načela važnih za provođenje i opstanak održivog razvoja. U Deklaraciji iz Rija se polazi od potrebe povezivanja gospodarskog razvoja sa zaštitom okoliša, kao jedinim putem prema održivosti i dugotrajnom gospodarskom razvoju. Ova Deklaracija govori i o potrebi povezivanja, suradnje i ravnopravnog partnerstva između različitih dionika iz svih sektora (javnog, poslovnog i civilnog). Neka od načela Deklaracije iz Rija su:¹⁸

- Ljudi imaju pravo na zdrav život,
- Današnji razvoj ne smije ugrožavati potrebe za razvojem i kvalitetnim okolišem sadašnjih i budućih generacija,
- Države imaju suvereno pravo iskorištavanja vlastitih prirodnih izvora ukoliko ne izazivaju štete u okolišu izvan svojih granica,
- Države trebaju primjenjivati preventivni pristup zaštiti okoliša,
- Zaštita okoliša mora postati sastavnim dijelom razvojnih procesa, kako bi se postigao održivi razvoj,
- Važan zadatak pred međunarodnom zajednicom je iskorijenjivanje siromaštva i smanjivanje razlika u životnom standardu u različitim dijelovima svijeta,
- Treba raditi na smanjivanju i napuštanju neodrživih obrazaca proizvodnje i potrošnje,
- Države će poticati razvoj svijesti o okolišu i sudjelovanje javnosti, jer se pitanja zaštite okoliša najbolje rješavaju uz sudjelovanje svih zainteresiranih građana i osiguravanjem širokog pristupa informacijama o okolišu,
- Zagađivači bi načelno trebali snositi troškove zagađenja,
- Mir, razvoj i zaštita okoliša međuovisni su i nedjeljivi.

¹⁷ Društveno odgovorno poslovanje u Hrvatskoj, *Komisija Gro Harlem Brundtland*, dostupno na: <http://www.dop.hr/?p=681> (11. svibnja 2018.)

¹⁸ L. Pavić Rogošić, *Održivi razvoj*, Zagreb, Odraz, 2010, str. 5., dostupno na: http://www.odraz.hr/media/21831/odrzivi_razvoj.pdf, (11. svibnja 2018.)

Agenda 21. Konferencija Ujedinjenih naroda o okolišu i razvoju, održana 1992. godine u Rio de Janeiru stavila je još veći naglasak na već zahuktalu raspravu o okolišu te se pojavilo novo načelo „Dopustivo je samo ono što prirodu i društvo može dugoročno održati“. Novi poticaj je nazvan „Agenda 21“ kako bi se izrazila činjenica da se radi o politici koja je trebala svijet uvesti u 21. stoljeće. Ono što je Agendu 21 činilo značajnom bila je činjenica da je po prvi put sastavljen složen program ekološkog djelovanja i da su taj program prihvatile 182 vlade.¹⁹ Ona predstavlja plan aktivnosti na svim područjima kojima se osigurava sigurna i uspješna budućnost usmjerena ka održivom razvoju na Zemlji. Njome se upućuje na potrebu novog pristupa razvoju i shvaćanje utjecaja ponašanja ljudi na okoliš.

Agendom 21 obuhvaćene su sljedeće smjernice za održivi razvoj:²⁰

- Suradnja među državama bitna je za učinkovito i ravnomjerno raspodijeljeno globalno gospodarenje koje svima može pomoći na putu ostvarivanja održivog razvoja,
- Smanjenje siromaštva treba biti prioritetnim zadatkom Ujedinjenih naroda i zemalja članica. Način smanjivanja siromaštva ne bi trebao ovisiti o inozemnoj humanitarnoj pomoći, već o jačanju sposobnosti zarađivanja za život na održivi način. Treba voditi računa o očuvanju i zaštiti prirodnih izvora u siromašnim zemljama te da od korištenja tih izvora korist ima domaće stanovništvo,
- Ističe se potreba za promjenom obrazaca proizvodnje i potrošnje te zaštite i unapređivanja ljudskog zdravlja,
- Njome se nastoji zaštititi i jačati uloga osnovnih društvenih skupina – žena, djece i mladih, organizacija civilnog društva, lokalnih vlasti, radnika i sindikata, poslovnog svijeta i industrije kroz društveno odgovorno poslovanje, znanstvenika te poljoprivrednika,
- Agenda 21 ističe potrebu edukacije, osposobljavanja i podizanja svijesti javnosti te informiranja kao podloge za odlučivanje.

Deklaracija i Plan provedbe iz Johannesburga. Na Svjetskom skupu o održivom razvoju (*World Summit on Sustainable Development*), održanom 2002. godine u

¹⁹ C. Cooper, et al., *Ekonomija turizma – načela i praksa*, Split, Ekokon, 2008, str. 149.

²⁰ L. Pavić Rogošić, *op. cit.*, str. 6.

Johannesburgu usvojena je Deklaracija iz Johannesburga o održivom razvoju. Cilj skupa bio je ojačati globalnu obvezu prema održivom razvoju, uvažavajući tehnološki napredak i nove izazove svjetskog gospodarskog poretka. Deklaracijom se nastoji ukazati na dosad učinjene korake definirane na *Earth Summitu* održanom u Rio de Janeiru deset godina unazad, upozorava se na aktualne izazove i izražava predanost održivom razvoju. Deklaracijom je potvrđena predanost daljnjoj implementaciji Agende 21 na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini. Deklaracija naglašava tri stupa održivog razvoja na svim razinama te odlučnost u iskorjenjivanju siromaštva, promjeni obrazaca proizvodnje i potrošnje, te zaštiti i upravljanju prirodnim izvorima. Ponavlja pozive za rješavanjem opasnosti kao što su strana okupacija i oružani sukobi, korupcija, terorizam i netolerancija. Dokument ističe osnaživanje uloge žena i emancipaciju, te važnu ulogu domorodačkog stanovništva. Predviđen je kao okvir za provedbu obveza usvojenih još prije deset godina na Konferenciji iz Ria. Obuhvaća 11 poglavlja: uvod, iskorjenjivanje siromaštva, potrošnja i proizvodnja, prirodni izvori, zdravlje, male otočne države u razvoju, Afrika, ostale regionalne inicijative, sredstva provedbe i institucionalni okvir.²¹

Nabrojani dokumenti doneseni su u različitim vremenskim razdobljima, no sa jednim zajedničkim ciljem, a to je stvoriti društveno odgovornu, ekološki održivu i ekonomski prihvatljivu životnu sredinu za sve ljude svijeta. Postaviti čovjeka kao ključnog elementa održivog razvoja i pružiti mu mogućnost da dosegne socijalno i društveno blagostanje te zdrav i produktivan život koji je u skladu s prirodom, samo su jedan od elemenata za koji se ovi dokumenti zalažu. Njima se također ističe važnost suradnje u duhu partnerstva i mirnog rješavanja nesuglasica među državama. Bez obzira na vremenski odmak od donošenja dokumenata do danas, njihov ključni cilj ostao je isti, a to je pružiti čovječanstvu sadašnjosti i budućnosti prihvatljive razvojne okvire održivog razvoja, kojima bi isti mogli zadovoljiti svoje potrebe.

2.4. Povezanost turizma i održivog razvoja

Turizam je složen fenomen čiji utjecaj seže u sve sfere ljudskog života, kako kod onih koji su izravno uključeni u njegov razvoj, planiranje i provedbu, tako i kod ljudi koji

²¹ Republika Hrvatska - Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, *Multilateralni odnosi*, dostupno na: <http://www.mvep.hr/print.aspx?id=18&itemId=0> (11. svibnja 2018.)

neposredno osjećaju utjecaje istoga. Posljednjih se godina javlja sve veća zabrinutost potaknuta negativnim učincima masovnog turizma, tj. njegovim utjecajem na banalizaciju, degradaciju i u konačnici devastaciju elemenata na kojima se temelji njegov razvoj. Prevelik broj turista, nekontrolirano iskorištavanje prirodnih resursa, gubitak kulturnog identiteta i autentičnosti nekog područja i zajednice koja u njemu živi te neprestana utrka za postizanjem sve većeg profita samo su neke od odrednica kojima se sadašnjim i budućim generacijama onemogućuje postizanje skladne i održive životne sredine.

Naime, pod održivim razvojem u turizmu podrazumijeva se sposobnost turističke destinacije da ostane u ravnoteži s okruženjem, odnosno sposobnost da ostane konkurentan na tržištu usprkos pojavi novih i manje posjećenih destinacija te da privuče podjednako posjetitelje koji se vraćaju i one koji dolaze prvi puta.²² Za ovaj oblik turizma često se koristi i izraz "odgovorni turizam" koji podrazumijeva turizam koji maksimizira pozitivne učinke za lokalnu zajednicu, minimizira negativne socijalne i prirodne učinke te pomaže lokalnom stanovništvu sačuvati svoju kulturu i okoliš.²³

Turizam i održivi razvoj su dva međuzavisna i međusobno uvjetovana pojma. Turizam je velikim djelom zaslužan za spoznaju o potrebi održivog razvoja jer je najzainteresiraniji za održivost svih resursa koji su temelj njegova razvoja i održivosti.²⁴ Ukoliko turizam želi biti održiv i uspješan na duži vremenski period, tada je potrebno da u svom djelovanju i planiranju primijeni valjane razvojne aktivnosti, definira i implementira korisna strateška rješenja, poduzme niz mjera, inicijativa i dobrovoljnih koraka te donese zakone i pravila po kojima moraju postupati i kojih se moraju pridržavati svi turistički dionici. Potrebno je na globalnoj i lokalnoj razini unificirati pravila o održivom razvoju turizma i olakšati pristup istima.

Razvijati turizam na održiv način znači osigurati kontinuitet koristi lokalnom stanovništvu u ekonomskom, socijalnom okruženju i fizičkom okolišu. To podrazumijeva takav scenarij razvoja turizma na određenom prostoru koji će

²² M. Marušić i D. Prebežac, *Istraživanje turističkih tržišta*, Zagreb, Adeco, 2004, str. 397.

²³ Center for Responsible Travel, *About the Center for Responsible Travel*, Washington, dostupno na: <http://www.responsibletravel.org/home/about.html>, (18. svibnja 2018.)

²⁴ N. Čavlek, et al., *op. cit.*, str. 415.

minimizirati štete u okolišu i društvu, a pridonijeti učinkovitijem gospodarskom rastu (Slika 4).

Slika 4. Magična pentagonalna piramida održivog razvoja

Izvor: M. Bartoluci, Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva – Turistička politika, razvoj i poduzetništvo u turizmu, Zagreb, Školska knjiga, 2013, str. 148.

Okoliš i turistički razvoj se ne mogu promatrati odvojeno, već ekonomski održivi turizam mora biti dio održivog okruženja, kulturološkog i prirodnog. Tako su ekologija, ekonomija i turizam međuzavisni na svim razinama – lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj.²⁵

Suvremene strategijske turističke elaboracije u fokus svojih promišljanja stavljaju razvoj vrsne turističke ponude i povećanje konkurentnosti na ciljnim emitivnim tržištima te bi održivi razvoj turizma morao omogućavati kratkoročnu i dugoročnu ravnotežu, odnosno stvarati vrijednosti za sve tržišne sudionike, pri čemu se akteri na svim razinama moraju ponašati sukladno načelima održivog razvoja. Sukladno takvom konceptu, svi se resursi smiju koristiti samo na način koji osigurava ispunjenje gospodarskih, društvenih i estetskih potreba, uz istodobno očuvanje

²⁵ M. Bartoluci, *op. cit.*, str. 147-148.

kulturnog integriteta, ključnih ekoloških procesa te različitih vrsta i sustava za održavanje ljudskih života.²⁶

Također, od velike je važnosti poticanje na angažman, jačanje spoznaje o potrebi održivog razvoja turizma te promjena u stavovima, uvjerenjima i načinu ponašanja kod svih dionika u turizmu i izvan njega. Konceptija održivog razvoja treba biti razvojna koncepcija turizma u sadašnjosti i u budućnosti na svim razinama njegova razvoja. Time se podrazumijeva i stvaranje ravnoteže između ekonomske, ekološke i društvene perspektive razvoja, na način da se kroz razvoj turizma ne teži samo povećanju broja dolazaka i noćenja turista, rasta prihoda i izgradnji novih kapaciteta, već da se istovremeno zaštite prirodna, kulturna i povijesna dobra turističke destinacije te da se fokus razvoja usmjeri ka kvalitetnijoj turističkoj ponudi i prihvatljivom broju turista.

²⁶ D. Stić, *Marketing u turizmu & Marketinški menadžment destinacije*, Split, Beretin, 2010, str. 68.

3. ODRŽIVI TURIZAM

Činjenica je da su prostor i njegova geofizička svojstva osnovne „sirovine“ na kojima se temelji razvoj turističke ponude nekog područja. Zbog toga je veoma važno da se racionalno i s „pažnjom dobrog gospodarstvenika“ odnosi prema tom prostoru. To je naročito važno danas, kad se ekologiji općenito pridaje veća pažnja zbog sve veće ugroženosti čovjekove sredine.²⁷ Na turističkim područjima posebna je opasnost nezaustavljivo prodiranje *profiteorskog turizma*, koji navodi prema napuštanju vlastite kulture i vlastitog duhovnog nasljeđa, a trivijaliziranje i revitaliziranje vrijednosti naziva osuvremenjivanje. Sklonost obezvrjeđivanju tradicionalne kulture i podaničko ponašanje ugrožavaju perspektivu razvoja turizma. I na turističkom se planu bez osnovne svijesti o moralnim pravilima ne možemo oduprijeti raznim oblicima destrukcija koje idu do uništavanja onih najdragocjenijih vrijednosti. Stoga je zaštita i očuvanje vlastitog turističkog idioma uvjet za očuvanje onog što je prirodno nekoj zajednici kao oblik života i kao iznimno važan oblik proživljavanja kultura i njezinih kulturnih učinaka na one koji pružaju i one koji primaju turističko gostoprimstvo.²⁸

Koncept održivog razvoja jedan je od najraširenijih modernih koncepata razvoja svih ljudskih aktivnosti pa tako i turizma. Spoznavanjem potrebe za održivost, turizam je kao globalno poželjan faktor zbog koristi i mogućnosti koje donosi lokalnoj zajednici sagledan i kroz okolišni aspekt od kojeg je nedjeljiv, iz čega je proizašlo da su turizam i okoliš međuzavisni faktori čiju pozitivnu vezu treba jačati zbog koristi oba faktora.²⁹ Konceptija održivog razvoja turizma razvijena je iz teorije održivog razvoja, koja se razvijala kao reakcija na sve izraženije ekološke i sociokulturne probleme s kojima je suočeno čovječanstvo, posebno urbana područja. Primjena koncepcije održivog razvoja u turizmu treba osigurati da nekontrolirani razvoj ne uništi ili devastira resurse na temelju kojih se turizam i počeo razvijati na određenom području. Takva razvojna koncepcija podrazumijeva da se potrebe sadašnjih naraštaja trebaju zadovoljiti tako da se time ne ugrozi mogućnost budućim naraštajima da zadovolje svoje potrebe. Stoga koncepcija održivog razvoja treba biti

²⁷ B. Blažević, *Turizam u gospodarskom sustavu*, Opatija, Fakultet za turistički i hotelski menadžment u Opatiji, 2007, str. 459.

²⁸ D. Vlahović, *Hrvatska strana Jadrana – Turizam i transformacije*, Zagreb, Netgen, 2015, str. 43-44.

²⁹ S. Čorak, *Izazovi upravljanja turizmom*, Zagreb, Institut za turizam, 2011, str. 124.

razvojna koncepcija turizma u sadašnjosti i u budućnosti na svim razinama njegova razvoja.³⁰

U ovom će se poglavlju detaljno obraditi tematika vezana uz glavne elemente o kojima ovisi uspješnost provedbe održivog razvoja turizma. U daljnjem tijeku rada nastoji se prikazati i definirati glavna razvojna načela, ciljevi i instrumenti održivog turizma, te se daje osvrt na razlike koje se javljaju na relaciji održivi/neodrživi turizam. Također, prikazana je SWOT analiza kojom se prikazuju snage i prilike te slabosti i prijetnje s kojima se suočava održivi turizam.

3.1. Definiranje pojma održivog turizma

Ubrzan i nekontroliran razvoj masovnog turizma uzrokovao je nepovratne promjene u njegovoj društvenoj i prirodnoj sferi te se negativno odrazio na životnu sredinu i njezin standard života. Neadekvatna provedba razvojnih planova i strategija, nedostatak stručnjaka u području turizma, pretjerana eksploatacija prirodnih resursa s ciljem ostvarivanja što veće ekonomske dobiti te narušavanje kulturnog identiteta destinacije, samo su neki od problema sa kojima se suočava društvo zbog neprihvatljivog upravljanja turizmom. Također, istovremeno raste motiviranost turista za odlaskom u očuvanu životnu sredinu i integraciju s lokalnom zajednicom. Kao odgovor na navedeno počinje se razvijati održivi turizam koji nanese štetu u društvenom, ekološkom i ekonomskom okruženju nastoji minimizirati.

Održivi turizam definira se kao turizam koji u potpunosti uzima u obzir trenutne i buduće gospodarske, društvene i okolišne učinke, brine se o potrebama posjetitelja, sektora, okoliša i destinacije. Za održivi je turizam potrebno informirano sudjelovanje svih relevantnih dionika, ali i snažno političko vodstvo. Dostizanje održivosti turizma trajan je proces koji traži stalno praćenje učinaka, uvođenje potrebnih preventivnih i/ili korektivnih mjera, ako bude potrebno.

Da bi osigurao vrijedno iskustvo turistima, održivi turizam mora zadržati visoki stupanj zadovoljstva turista, podižući istovremeno svijest o održivosti i promičući prakticanje

³⁰ N. Čavlek, et al., *op. cit.*, str. 415-416.

održivog turizma među njima. Smjernice i praksa upravljanja održivim razvojem turizma mogu se primijeniti na sve oblike turizma, u svim vrstama destinacija, uključujući kako masovni turizam, tako i razne turističke niše. Stoga bi održivi turizam trebao:³¹

1. Optimalno iskoristiti okolišne resurse koji su ključni elementi turističkog razvoja, zadržavajući bitne ekološke procese i pomažući u zaštiti prirodne baštine i bioraznolikosti,
2. Poštivati društveno-kulturnu autentičnost destinacije, očuvati njihovo izgrađeno i živo kulturno nasljeđe i tradicijske vrijednosti te doprinosti međukulturalnom razumijevanju i toleranciji,
3. Osigurati da su gospodarske aktivnosti održive i dugoročne te da donose društvenu i gospodarsku korist svim dionicima uz pravičnu raspodjelu, između ostaloga stabilnost zaposlenja, mogućnosti zarade društvenih usluga zajednici, pomažući uklanjanju siromaštva.

Održiv turizam predstavlja rezultat sinergijskog djelovanja tri, naizgled konfliktna područja, a to su okoliš, društvo i ekonomija. S aspekta okoliša nastoji se potaknuti jačanje ekološke odgovornosti, informirati javnost, zaštititi i očuvati prirodne resurse i neobnovljive izvore energije, minimizirati stupanj zagađenosti okoliša i poduzeti korake koji bi vodili ka smanjenju količine otpadnih tvari u procesu proizvodnje. S ekonomskog se aspekta nastoje ostvariti suradnje i partnerstva između lokalnog stanovništva, tijela vlasti i bilo koje druge zainteresirane strane, kako bi se razmjenom znanja i iskustava uključenih strana mogli razviti kvalitetni strateški planovi razvoja nekog područja te osigurati njegov dugoročan i održiv rast. Također, kroz ekonomsku sferu razvoja nastoji se osigurati pravedna raspodjela dobiti od turizma među turističkim dionicima. Zaključno, društvena komponenta u održivom turizmu zalaže se za razvijanje i jačanje svijesti o poštivanju društveno osjetljivih pitanja, kao što su prava lokalnih zajednica i zaštita njihova identiteta. Stoga se kao

³¹Održivi turizam Hrvatske, *Održivi turizam*, Zagreb, 2018, dostupno na: <http://www.odrzivi.turizam.hr/default.aspx?id=97>, (11. svibnja 2018.)

glavni cilj održivog turizma postavlja postizanje blagostanja i zaštite bitnih vrijednosti za sadašnje i buduće generacije.

3.1.1. Ciljevi održivog turizma

Ciljevi održivog razvoja turizma proizlaze iz općih ciljeva održivog razvoja, odnosno iz njihove prilagodbe specifičnostima turizma. Svjetska komisija za okoliš i razvoj, WECD (eng. *World Commission on Environment and Development*), navodi ciljeve održivog razvoja (Tablica 3):³²

Tablica 3. Ciljevi održivog razvoja

Politički sustav	Osigurava efikasno sudjelovanje lokalne zajednice u donošenju odluka u planiranju.
Ekonomski sustav	Sposoban je dati nove vrijednosti i tehnička ostala znanja na održivoj osnovi.
Društveni sustav	Nudi rješenja za prevladavanje napetosti koje proizlaze iz disharmoničnog razvoja.
Proizvodni sustav	Poštuje obvezu očuvanja okoliša za budući razvoj.
Tehnološki sustav	Stalno izlaze nova, napredna rješenja.
Međunarodni sustav	Podupire održive modele razvoja.
Administrativni sustav	Fleksibilan je i ima sposobnost korekcije.

Izvor: M. Bartoluci, *Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva*, Zagreb, Školska knjiga, 2013, str. 131.

U nastavku rada navedena je publikacija koju čini skup ciljeva održivog razvoja turizma. Ovim se dokumentom nastoje odrediti smjernice kojima bi se trebali voditi svi ključni subjekti turističke ponude i potražnje kako bi sinergijskim i odgovornim djelovanjem omogućili održiv razvoj turizma. Dvanaest ciljeva održivog turizma

³² M. Bartoluci, *op. cit.*, str. 131.

opisano je u publikaciji Svjetske turističke organizacije (UNWTO) „Učiniti turizam održivijim: vodič za stvaraoce politika“:³³

1. **Ekonomska održivost:** Osiguravanje održivosti i konkurentnosti turističkih destinacija i poduzeća kako bi bila u stanju dugotrajno napredovati i osiguravati korist,
2. **Boljitak lokalne zajednice:** Maksimiziranje doprinosa turizma gospodarskom napretku destinacije uključujući lokalno zadržavan udio potrošnje posjetitelja,
3. **Kvaliteta radnih mjesta:** Poboljšanje količine i kvalitete lokalnih poslova stvorenih radi turizma i koje turizam održava, uključujući razinu plaće, uvjete rada i dostupnost svima bez diskriminacije na temelju spola, rase, invaliditeta ili bilo koje druge osnove,
4. **Društvena pravednost:** Težnja uspostavljanju opsežne i pravedne raspodjele gospodarskih i društvenih koristi ostvarenih turizmom u čitavoj destinaciji, uključujući povećanje prilika, prihoda i usluga dostupnih siromašnima,
5. **Zadovoljstvo posjetitelja:** Osigurati sigurno, zadovoljavajuće i ispunjavajuće iskustvo posjetiteljima, dostupno svima bez diskriminacije vezano uz spol, rasu, invaliditet ili bilo koju drugu osnovu,
6. **Lokalno upravljanje:** Davanje prava glasa lokalnim zajednicama i njihovo uključivanje u planiranje i donošenje odluka o upravljanju i budućem razvoju turizma u njihovome području u suradnji s ostalim dionicima,
7. **Blagostanje zajednice:** Održavanje i poboljšanje kvalitete života lokalnih zajednica, uključujući društvene strukture i pristup resursima, pogodnostima i sustavima održavanja života, a izbjegavajući bilo koji oblik društvene degradacije ili iskorištavanja,
8. **Kulturno bogatstvo:** Poštivanje i poboljšavanje povijesnog nasljedstva, autentične kulture, tradicija i osebnosti destinacija,
9. **Fizički integritet:** Održavanje i poboljšanje kvalitete krajobraza, kako urbanog tako i ruralnog, i izbjegavanje fizičke i vizualne degradacije okoliša,
10. **Biološka raznolikost:** Podržavanje očuvanja prirodnih područja i staništa te biljnoga i životinjskog svijeta i minimiziranje njihovog oštećivanja,

³³ Održivi turizam - Hrvatska, 12 ciljeva održivog turizma, dostupno na: <http://www.odrzivi.turizam.hr/default.aspx?id=4534&pregled=1&gadatum=12.02.2016%2011:12:34>, (14. svibnja 2018.)

11. **Učinkovito korištenje resursa:** Minimiziranje korištenja rijetkih i neobnovljivih izvora u razvoju i radu turističkih objekata i usluga,
12. **Čistoća okoliša:** Svođenje na najmanju razinu zagađenje zraka, vode i zemlje te stvaranje otpada koje uzrokuju turistička poduzeća i posjetitelji. Dvanaest ciljeva održivog turizma u nastavku rada prikazano je u slici 5.

Slika 5. Ciljevi održivog turizma

Izvor: Samostalan rad autorice na temelju podataka u publikaciji „Učiniti turizam održivijim: vodič za stvaraoce politika“, 2018, <http://www.odrzivi.turizam.hr/default.aspx?id=4534>, (14. svibnja 2018.)

Ovom se publikacijom ističe važnost podizanja svijesti o održivom razvoju turizma, stavlja se naglasak na poštivanje lokalne zajednice turističke destinacije kroz njihovo uključivanje u procese donošenja odluka, osiguravanjem boljih uvjeta rada te poboljšanjem kvalitete života u njihovoj životnoj sredini. Također, njome se nastoji ukazati na značajnost odgovornog gospodarenja prirodnim resursima kako bi isti bili na raspolaganju budućim generacijama. Kao neizostavna komponenta javlja se i ekonomska održivost i pravednost raspodjele gospodarskih i društvenih koristi ostvarenih turizmom. Kontinuirano provođenje i analiza svih navedenih ciljeva javlja

se kao jedino rješenje postizanja dugoročnog i održivog razvoja. Publikacijom se nastoji prikazati važnost i povezanost između tri esencijalna stupa održivosti (ekološka, društvena i gospodarska održivost) te posredno ukazati kako bez sinergije istih održiv razvoj turizma nije moguć.

3.1.2. Načela održivog razvoja turizma

Pitanjima i problemima održivog razvoja turizma bave se mnogi stručnjaci i znanstvenici u području turizma. Temeljem tih istraživanja, moguće je definirati primjenu održivog razvoja turizma. U nastavku rada navedeno je devet načela na kojima se temelji razvoj održivog turizma:³⁴

1. Planiranje u turizmu potrebno je usmjeriti prema adekvatnom korištenju resursa,
2. Konceptija održivog razvoja nije „antirazvojna“, nego ističe limite koji se odnose na turizam,
3. Konceptija mora obuhvatiti dugoročni razvoj turizma,
4. Menadžment održivog razvoja turizma treba voditi računa o problemu zaštite okoliša, ali i o ekonomskim, socijalnim, kulturnim i drugim načelima održivosti,
5. Svi relevantni subjekti trebaju biti uključeni u donošenje odluka o održivom razvoju,
6. Potrebna je realna procjena mogućnosti promjene održivog razvoja u praksi u sadašnjosti i u budućem razvoju,
7. Destinacije trebaju iskoristiti tržišne prednosti primjene održivog razvoja,
8. Zbog mogućih sukoba u korištenju resursa, nužni su ustupci i kompromisi,
9. U ocjeni koristi i troškova održivog razvoja u turizmu treba poštivati sve subjekte koji imaju utjecaj na održivi razvoj.

Kako bi se turizam u budućnosti odvijao na način da istovremeno omogućuje postizanje gospodarskog, društvenog i ekološkog blagostanja od neophodne je važnosti da djelovanje mjerodavnih tijela, turista, lokalne zajednice ali i ostalih subjekata u turizmu bude usmjereno ka provođenju i pridržavanju načela održivog razvoja turizma. Bitna je involvacija tih načela u glavne strateške i razvojne programe

³⁴ N. Čavlek, et al., *op. cit.*, str. 421.

zemalja i kontinuirana edukacija svih turističkih dionika. Provedbom ovih načela razvoj turizma kreće se u održivom smjeru, tj. uspješno se zadovoljavaju sadašnje potrebe svih ključnih dionika u turizmu i van njega, te se formira kvalitetna i održiva sredina sa svim bitnim elementima koja će moći ispuniti i zahtjeve budućih naraštaja.

3.1.3. Instrumenti za implementaciju održivog razvoja turizma

Koncepcija održivog razvoja reflektira i zahtijeva značajni preokret naših vizija i predodžbi o odnosu funkcioniranja ekonomskih aktivnosti i prirode. Koncepcija održivog razvoja u prvi plan ističe kvalitativno unapređenje u odnosu na kvantitativni rast. Procesu implementacije održivog razvoja turizma u praksi nameće se nekoliko prepreka.³⁵

1. **Fizička, prirodna ograničenja** – Odnose se na teškoće kod precizne procijene limita tolerancije prirode i prostora, budući da dolazi do stalnih promjena,
2. **Kompleksnost odnosa** – Turistički razvoj nije moguće promatrati kroz uzročno-posljedičan odnos između dva ili više čimbenika, već je to kompleksan odnos između različitih čimbenika koji su međusobno u različitim vezama,
3. **Vremenski odgođeno javljanje posljedica** – Podrazumijevaju efekte čiji uzroci sežu u prošlost, te koji su se pojavili nakon proteka dužeg vremenskog perioda (npr. pojava ozonskih rupa),
4. **Asimilacijski period** – Potrebni je protok određenog vremena da bi se priroda i čovjek prilagodio novoj situaciji. Često se nužnost proteka asimilacijskog perioda zanemaruje kod razvojnih projekata, što izaziva negativne posljedice.

³⁵ D. Smolčić i I. Milohnić, *Održivi razvoj i turizam*, Sveučilište u Mostaru Fakultet prirodoslovno-matematičkih i odgojnih znanosti, 2018, dostupno na: <http://www.fpmoz.ba/pdf/Odrzivi%20razvoj%20i%20turizam%202014%20-%202.dio.pdf>, (14. svibnja 2018.)

Implementacija održivog razvoja turizma ostvariva je kroz uvođenje adekvatnih instrumenata vođenja (Slika 6). Njihova je svrha omogućiti postizanje željenih ciljeva na kojima se temelji razvoj održivog turizma.

Slika 6. Instrumenti za implementaciju održivog razvoja

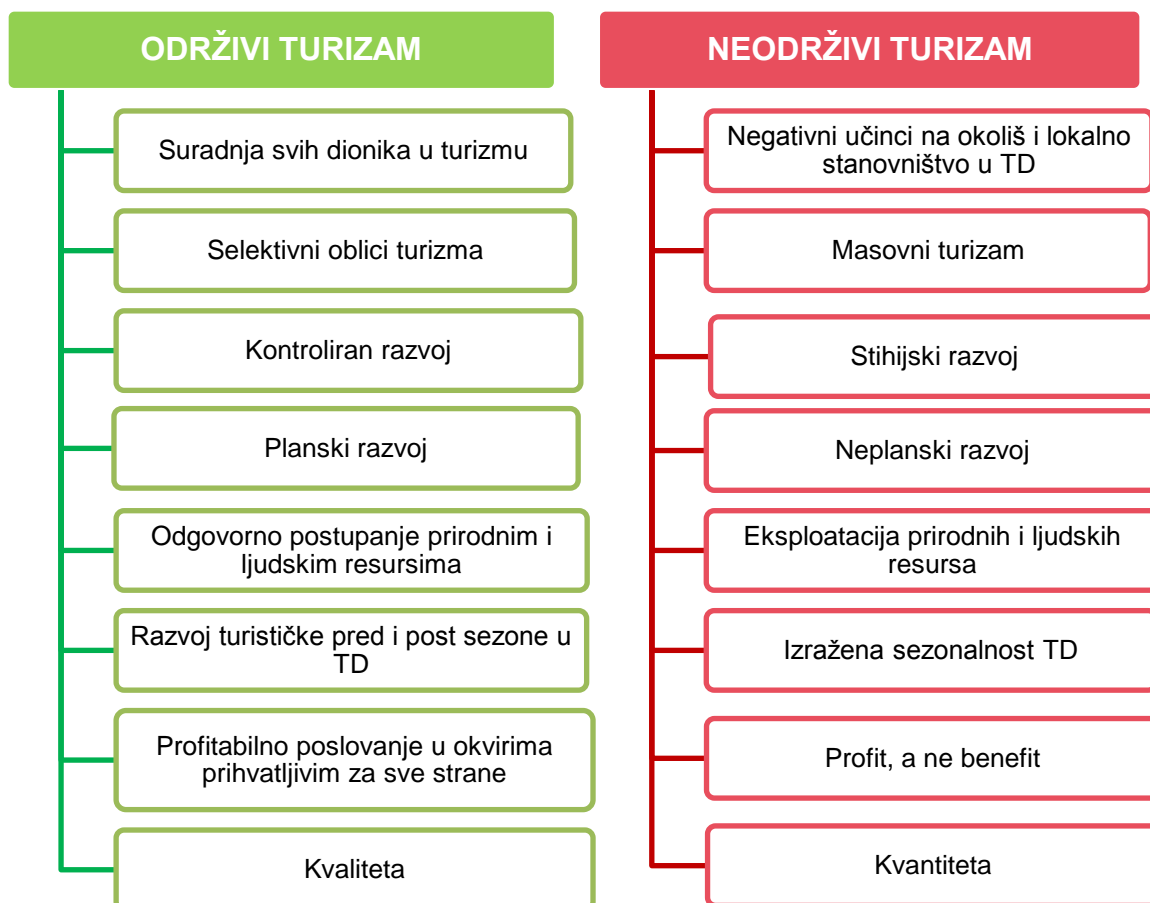
Izvor: J. Bjelavac i I. Silajdžić, *Održivi turizam sa aspekta održivog razvoja*, <http://slidegur.com/doc/1339389/odr%C5%BEivi-turizam-je>, (14. svibnja 2018.)

Uz adekvatna znanja stručnjaka i kontinuiranu provedbu ekonomskih, dobrovoljnih i instrumenata mjerenja te jasno definiranu strategiju vođenja i kontrole, kao i onu razvoja održivog turizma utječe se na jačanje pozicije i razvoja ovakvog oblika turizma. No, kako bi isti imali što bolji učinak na postizanje navedenog cilja potrebna je njihova kontinuirana prilagodba, analiza, praćenje i stupanj inovativnosti u provedbi ovih instrumenata. Također, navedene instrumente potrebno je kako u turističkom tako i u ostalim sektorima neprekidno potkrepljivati kvalitetnim primjerima iz prakse.

3.2. Suprotnosti između održivog i neodrživog turizma

Kod prikaza neodrživog turizma vidljivo je kako se turizam razvija stihijski nauštrb lokalnog stanovništva i kako same destinacije ne vode brigu o kulturnoj i prirodnoj baštini, tradiciji i održivom razvoj, već štoviše na prvo mjesto stavljaju profit i brzu zaradu koja je podređena masovnom turizmu. Također, kao jedan od nedostataka neodrživog turizma spominje se nekontrolirani i neplanski razvoj koji posljedično ima negativan utjecaj na lokalno stanovništvo, ekosustav i samu turističku destinaciju u

cjelini. Održivi turizam sušta je suprotnost prethodno iznesenim činjenicama vezanima za neodrživi turizam. Iako sam ne generira trenutnu dobit na kratki rok, dugoročno je isplativiji za cijelu turističku destinaciju, njezine dionike i ekosustav. U nastavku rada prikazane su razlike između održivog i neodrživog turizma (Slika 7).

Slika 7. Suprotnosti između održivog i neodrživog turizma

Izvor: samostalan rad autorice

Nedostatak stručnjaka koji djeluju u skladu s moralnim i etičnim uvjerenjima, želja za brzom zaradom i nekontrolirana eksploatacija prirodnih i ljudskih resursa rezultiraju razvojem turizma u neodrživom smjeru. Stoga jačanje moralnih normi, transparentno i održivo djelovanje, poštivanje lokalne zajednice te kontroliran i planski razvoj jedina su nada za opstanak i vraćanje turizma u ravnotežu s onime što nam primarno priroda i čovjek (kao ključne komponente razvoja turističke ponude) mogu pružiti.

3.3. Održivi turizam u 10 koraka

Kao što je prethodno u radu spomenuto, održiv turizam karakterizira poslovanje na ekonomski isplativ, društveno uravnotežen i ekološki prihvatljiv način. Njime se teži ka udovoljavanju potreba lokalnog stanovništva i potreba turista i ekonomskih subjekata u turizmu na način da se istodobno čuvaju resursi za buduće generacije. Priručnikom „Održivi turizam u 10 koraka“ (Slika 8) nastoje se osvijestiti, povezati i zadovoljiti interesi svih navedenih strana. Priručnikom, koji pomaže u upravljanju i razvijanju turističkih regija, destinacija i proizvoda, mogu se koristiti svi subjekti uključeni u turističku ponudu i potražnju kao što su lokalne zajednice, turoperatori, turističke organizacije, menadžeri za upravljanje baštinom, konzultanti, tijela odgovorna za regionalni razvoj i svi drugi zainteresirani za promicanje održivog pristupa turizmu.³⁶

Slika 8. Priručnik „Održivi turizam u 10 koraka“

Izvor: H. Carić, *Održivi turizam u deset koraka*, Zagreb, Institut za turizam i ODRAZ – održivi razvoj zajednice, 2006, <http://www.odraz.hr/hr/publikacije/publikacije/odrzivi-turizam-u-deset-koraka>, (14. svibnja 2018.)

Priručnik prati primjere dobre prakse na području Republike Hrvatske koji su u trenutku pisanja priručnika bili dostupni. Osim toga, njime se nastoji prikazati

³⁶ H. Carić, *Održivi turizam u deset koraka*, Zagreb, Institut za turizam i ODRAZ – održivi razvoj zajednice, 2006, str. 3.

razumijevanje ključnih tema te upoznati korisnike priručnika s važnošću sinergijskog djelovanja s ciljem ostvarivanja "održive" koristi za turizam, lokalnu zajednicu, okoliš i baštinu. Također, one su svojevrsna pomoć za postizanje održivog turizma kroz motivaciju, sustavan pristup i odlučnost. Koraci su usmjereni ka postizanju partnerstava i funkcionalnog upravljanja turizmom, njegovom baštinom i okolišem.

Osnovno načelo ovog priručnika jest potreba prepoznavanja i zaštite prirodnih i kulturnih vrijednosti kako bi se potaknuo razvoj kvalitetnoga turističkog proizvoda i dugoročno unaprijedilo upravljanje turističkim destinacijama. Priručnikom su također obuhvaćena načela kao što su: participativni proces odlučivanja, održivi razvoj, načela turizma i baštine te primjereni razvoj turizma.³⁷ Svi koraci u priručniku osmišljeni su na način kako bi odgovarali svim situacijama i korisnicima istog. Korisnici nisu ograničeni prilikom korištenja priručnika iz razloga jer je isti koncipiran na način da svaki korisnik bira korak koji će primijeniti u definiranju i izradi mikro i makroplanova na lokalnoj ili široj razini.

3.3.1. Definiranje koraka u priručniku

U priručniku „Održivi turizam u deset koraka“ se upućuje na izraz "naš okoliš i baština", gdje se pod „okolišem“ podrazumijevaju ekosustavi, ali i kulturne vrijednosti i karakteristike određenog mjesta, dok se „baštinom“ obuhvaća prirodno, tradicijsko, autohtono i povijesno naslijeđe.³⁸ Ove smjernice koncipirane u deset koraka, integriraju zahtjeve turizma, okoliša, društva i baštine za potrebe adekvatnog planskog razvoja i upravljanja turističkom destinacijom i turističkim proizvodima. U nastavku rada opisano je deset koraka priručnika:³⁹

1. Što želimo postići?

Ovaj korak usmjerava i pomaže korisnicima priručnika prilikom definiranja ciljeva i njihovog kvantitativnog, kvalitativnog i vremenskog okvira. Definiranju cilja prethodi izrada pregleda koja bi trebala uključivati opis elemenata kao što su društveni uvjeti

³⁷ *Ibidem*, str. 5.

³⁸ *Ibidem*, str. 2.

³⁹ *Ibidem*, str. 9-55.

(broj stanovnika, dobna/spolna/obrazovna struktura), ekonomsko okruženje (broj poduzeća, veličina, struktura po djelatnostima), trenutna politička klima i prirodno i kulturno okruženje.

2. Tko je, tko bi mogao ili trebao biti uključen?

Ovaj korak pomaže prilikom identificiranja sudionika tj. zainteresiranih strana za sudjelovanje i interesnih skupina. Definiran je način konzultacija i razvijanja dobrih odnosa među sudionicima (touroperatori i poduzetnici, turističke organizacije, institucije za upravljanje okolišem i parkovima prirode, institucije za upravljanje kulturnim, povijesnim i tradicijskim naslijeđem, lokalne, regionalne (županijske) i druge vlasti, autohtono stanovništvo (starosjedioci), lokalne zajednice i posjetitelji). Kao moguće tehnike konzultacija navedeni su javni sastanci, intervjui, javne prezentacije, izložbe i informativni poster, savjetodavna tijela, medijska istraživanja, pisane sugestije, tematski dani, građanska okupljanja radi prikupljanja stavova javnosti i dr.. Također, kao važna sastavnica ovog koraka su ključne mjere za razvijanje partnerstva. Važno je kvalitetno identificirati ključne partnere za postizanje ciljeva kao i identificirati osobe koje su uključene ili bi trebale biti uključene te izgraditi i jačati međusobne odnose. Kao ključni koraci javlja se i važnost razvijanja međusobnog razumijevanja u važnim pitanjima, zajedničko određivanje ciljeva i podciljeva te iznošenje vlastitog opredjeljenja za partnerstvo i primjenu dogovorenih aktivnosti.

3. Što nam je poznato?

U trećoj fazi, priručnik pomaže prilikom identifikacije postojećih izvora informacija i dokumenata relevantnih za projekt ili proces. Kao mogući izvori informacija navode se Ministarstvo turizma, Hrvatska turistička zajednica i/ili lokalna turistička zajednica, Ministarstvo kulture, Strategija razvoja/planovi lokalne samouprave i izvještaji poslovnih subjekata. Ovim se korakom lociraju i obrađuju postojeće informacije o trenutačnim i potencijalnim turističkim tržištima te se određuje kapital baštine, njezina vrijednost i tematika.

4. Što čini regiju, destinaciju ili proizvod posebnim?

Ovaj korak identificira što je to posebno u ciljanoj regiji, destinaciji ili proizvodu, pomaže prilikom ustanovljivanja posebnosti ili vrijednosti turističkih atrakcija i aktivnosti te definira na koji način se te posebnosti/vrijednosti trebaju predstaviti turistima. Također, njime se skreće pozornost na moguću daljnju uporabu tih vrijednosti u turizmu i turističkoj interpretaciji.

5. Koja su glavna problemska pitanja?

Cilj ovog koraka je identifikacija i razumijevanje glavnih područja i tema koje utječu i koje će utjecati na regiju, destinaciju i proizvod. Korisno je razmotriti doživljaje posjetitelja/korisnika, stavove lokalne zajednice, načine upravljanja i utjecaja na prirodnu baštinu, pitanja infrastrukture, tržišta i marketinga, dostupnost turističkog proizvoda, strateški i resursni kontekst, treninge i izgradnju ljudskih potencijala te zakonodavstvo i dozvole. Kako bi se adekvatno upravljalo konfliktima potrebno je prepoznati konfliktne situacije, pokušati ih riješiti ili ih prihvatiti kao ograničenje za uspješnu realizaciju projekta. Ključ upravljanja konfliktima i njihovo rješavanje obuhvaća elemente kao što su prilagodljivost, izgradnja konsenzusa većine sudionika, zadržavanje otvorene i kvalitetne komunikacije te uključivanje svih strana u procese.

6. Analiza

Temeljem prikupljenih podataka i uočavanja problemskih pitanja, nužna je analiza i definiranje prioritetnih područja te priprema kratkog zaključka analize. Kao neke od mogućih analitičkih metoda spominju se analiza tržišta, analiza zaštite baštine, analiza situacije, SWOT analiza, analiza prioriteta i analiza troškova i koristi.

7. Načela i ciljevi aktivnosti

Ovaj korak pomaže korisnicima publikacije sastaviti jasno pisanu izjavu o načelima ili ciljevima ili o obama prema kojima će se usmjeravati buduće aktivnosti i dobiti

potpora za ta načela ili ciljeve od strane svih ključnih partnera ili sudionika. Ciljevi moraju biti jasni, mjerljivi, ostvarivi i vremenski ograničeni te trebaju reflektirati rezultat suodlučivanja dionika.

8. Koje su ideje i opcije?

Razvijanje i detaljna izrada ideja, predstavljanje tih istih ideja ili opcija svim dionicima radi testiranja, analiza ključnih tema, u slučaju nedostatka značajnih elemenata te prikupljanje dodatnih informacija, razvijanje najprikladnijih opcija u obliku prijedloga projekta, studije izvedivosti ili strateškog plana te traženje suglasnosti za odabranu najpovoljniju opciju smjernice su koje se javljaju u osmom koraku dokumenta.

9. Provedba

Odabrane opcije ili ideje iz prethodnog koraka kroz ovaj korak treba oblikovati u primjenjive aktivnosti, odnosno oblikovati akcijski plan ili plan rada. Nužno je definirati aktivnosti, subjekte provedbe, rokove provedbe, potrebne resurse (financijske i materijalne) te načine monitoringa (nadzora) nad provedbom odabrane aktivnosti. Također, razvijaju se metode praćenja i ocjenjivanja te uzimaju u obzir i drugi sudionici koji bi mogli utjecati na prethodno definirane ciljeve.

10. Smjernice

Kroz ovaj se korak priprema kratka izjava u obliku smjernica kojima se prikazuju ključne vrijednosti nasljeđa regije, destinacije ili proizvoda, ključne teme ili područja razvoja, sporazumi i rezultati dogovora između dionika te se objavljuju rezultati putem elektroničkih i tiskanih medija.

Analizom koraka u priručniku čitatelja se detaljno upoznaje sa svim smjernicama koje priručnik obuhvaća. Adekvatnim praćenjem i provedbom koraka korisnicima je omogućeno postizanje pozitivnih rezultata, bolje razumijevanje esencijalnih tema i razvoj kvalitetnijih turističkih proizvoda. Sukladno tome kod korisnika raste svijest o važnosti, razumijevanju i poduzimanju odgovarajućih koraka koji će u budućnosti voditi ka održivom razvoju turizma. Temeljem iznesenih koraka svim zainteresiranim

sudionicima u turističkom sektoru omogućena je lakša provedba kvalitetnog turističkog plana, koji bi svojom realizacijom imao pozitivne učinke na lokalnu zajednicu, turiste, turističke poduzetnike i okoliš.

3.4. SWOT analiza održivog turizma

SWOT analiza predstavlja metodu kojom se utvrđuje i analizira okruženje poduzeća kroz četiri glavna faktora (snage, slabosti, prilike i prijetnje). Njome se nastoje definirati vanjski i unutarnji utjecaji kako bi se adekvatnom analizom definirali planovi, misije, vizije i strategije koje će utjecati na budući razvoj poduzeća i na ostvarenje postavljenih ciljeva. U ovom poglavlju nastoji se na što bolji način prezentirati izrađena SWOT analiza održivog turizma (Tablica 4). Navedene su snage, slabosti, prilike i prijetnje te su iznesene moguće strategije za uspješan budući razvoj istog.

Tablica 4. SWOT analiza održivog turizma

Snage		Slabosti	
1.	Kontroliran razvoj turizma	1.	Neadekvatno znanje stručnjaka
2.	Planski pristup	2.	Dugoročni proces
3.	Dugoročno promišljanje razvoja turizma	3.	Slaba realizacija razvojnih dokumenata održivog turizma
4.	Suradnja svih dionika u turizmu	4.	Nedovoljno agresivna promocija održivog turizma
5.	Odgovorno postupanje prirodnim i ljudskim resursima	5.	Nedovoljna ekološka osviještenost sudionika u turizmu
6.	Kvaliteta, a ne kvantiteta		
7.	Smanjenje količine otpadnih elemenata		
8.	Očuvanje kulturnog integriteta		
9.	Održivost kvalitetnog stanja u okolišu		
10.	Očuvanje resursa za buduće naraštaje		

Prilike		Prijetnje	
1.	Stručno i plansko promišljanje	1.	Negativni utjecaji turista na okoliš
2.	Razvoj turističke pred i post sezone	2.	Nekontroliran rast broja turista
3.	Razvoj selektivnih oblika turizma temeljenih na održivom razvoju	3.	Profit prije benefita
4.	Realna procjena mogućnosti	4.	Masovni turizam
5.	Edukacija svih sudionika u turizmu o važnosti održivog turizma	5.	Odupiranje lokalne i regionalne vlasti razvoju održivog turizma
6.	Minimiziranje društvenih nejednakosti i poremećaja	6.	Nedostatak suradnje među sudionicima u turizmu
7.	Uvođenje novih tehnologija	7.	Nezainteresiranost turističkih subjekata za razvoj održivog turizma
8.	Pozitivne institucionalne promjene	8.	Pretjerana eksploatacija prirodnih resursa
9.	Razvoj partnerstva	9.	Nekontroliran rast urbane infrastrukture
10.	Investiranje u ljude i lokalitete	10.	Neadekvatne organizacijske vještine društva

Izvor: Samostalan rad autorice

Iz prikazane SWOT analize održivog turizma vidljivo je kako isti raspolaže sa brojnim snagama i prilikama. Kako bi se navedene snage i prilike u budućem razdoblju uspješno maksimizirale potrebno je kontinuirano ulagati u razvoj edukacijskih programa namijenjenih sudionicima u turizmu kako bi se ukazalo na važnost zaštite i kontrolirane upotrebe prirodnih resursa, zaštite kulturne baštine i jačanja etičkih normi i prava zaposlenika i lokalne zajednice u turizmu. Također, prikazane su slabosti i prijetnje sa kojima se suočava održivi razvoj turizma. Minimizacija navedenih moguća je samo kroz provedbu adekvatnih analiza, razvoj kulture istraživanja, formiranje razvojnih strategija, ulaganja u podizanje razine obrazovanja i svijesti građana u sferi održivog razvoja, uključivanje lokalnog stanovništva u donošenje odluka u turističkoj destinaciji te integracija potrebnih stručnjaka u razvoj ove vrste turizma.

4. GLOBALNI ETIČKI KODEKS U TURIZMU

Moralno ispravno i moralno poželjno djelovanje u različitim je područjima poslovanja često regulirano korporacijskim, lokalnim, državnim ili međunarodnim kodeksima etike u poslovanju (ili etičkim kodeksima). Turizam je globalna pojava, i kao takav je djelomično reguliran od strane državnih ministarstava, regionalnih i međunarodnih organizacija, a kojima je krovna organizacija Svjetska turistička organizacija (World Tourism Organization – WTO). Na razini WTO, a time i na razini svjetskog turizma, moralno djelovanje i poslovanje regulirani su Globalnim etičkim kodeksom za turizam. Globalni etički kodeks za turizam je sveobuhvatni niz načela osmišljenih tako da vode ključne igrače u razvoju turizma. Podjednako namijenjen Vladama, turističkom sektoru, kao i zajednicama i turistima, on teži tome da pomogne pri dovođenju prednosti sektora do maksimuma svodeći na minimum njegov potencijalno negativan utjecaj na životnu sredinu, kulturno nasljeđe i društva širom Zemljine kugle.⁴⁰

Kodeks je 1. listopada 1999. godine u Santiagu, Čile, usvojila Svjetska turistička organizacija. Priznanje od strane Ujedinjenih naroda dvije godine kasnije izričito je potaknulo UNWTO da promovira učinkovito praćenje svojih odredbi. Iako nije pravno obvezujući, Kodeks ima volonterski mehanizam provedbe kroz priznavanje uloge Svjetskog odbora za etiku turizma (WCTE), kojem dionici mogu uputiti pitanja koja se tiču primjene i tumačenja dokumenta.

Kao jedan od najvećih privrednih sektora na svijetu, turizam stvara radna mjesta i bogatstvo za milijune ljudi, ali može da postavi i ozbiljne izazove. U turizmu se vezuju pojmovi tolerancije, kulturne razmjene, upoznavanja s drugima, staranje općeg dobra i prijateljstva. Etičnost u turizmu mora biti adresirana na sve sudionike procesa, od ministarstva, turističke industrije, lokalnih zajednica i turista.⁴¹ Globalni etički kodeks u turizmu predstavlja pozitivan primjer temeljem kojeg se ističe važnost poštivanja i provedbe etike od strane svih sudionika u turističkom procesu, te se istim ističe

⁴⁰ S. Buzar, *Analiza Globalnog etičkog kodeksa za turizam u kontekstu društveno odgovornog poslovanja*, Acta Economica Et Turistica, no. 1 Jesen, 2015, str. 41-57., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/150821>, (23. svibnja 2018.)

⁴¹ J. Gržinić, *Međunarodni turizam*, Pula, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“, 2014, str. 57.

temelj uklapanja društvene odgovornosti u djelatnosti turističkog gospodarskog sektora.

4.1. Struktura Globalnog etičkog kodeksa u turizmu

Globalni etički kodeks u turizmu sastavljen je od deset članaka u kojima su istaknuta „pravila igre“ za sve one koji utječu i sudjeluju u turizmu, odnosno za vlade, turoperatora, turističke agencije, investitore, turističke djelatnike i za same turiste.⁴² U nastavku rada detaljno se opisuje svaki od deset postojećih članaka. Također, članci su prikazani kroz slikovnu vizualizaciju (Slika 9) kako bi ostavili jači utisak na čitatelje i provoditelje Kodeksa.

Slika 9. Slikovna vizualizacija načela etičnosti

Izvor: *Global Code of Ethics for Tourism*, <http://ethics.unwto.org/content/global-code-ethics-tourism>, (23. svibnja 2018.)

- **Članak 1. Doprinos turizma uzajamnom razumijevanju i poštovanju između naroda i društva.** Ovaj se Članak odnosi na razumijevanje i unaprjeđenje etičkih vrijednosti zajedničkih ljudskom rodu, kao i usmjerenju ka toleranciji i poštovanju raznovrsnosti vjerskih, filozofskih i moralnih uvjerenja, koji se javljaju kao temelj i posljedica odgovornog turizma. Sudionici u razvitku turizma i sami turisti trebali bi poštivati društvenu i kulturnu tradiciju i običaje svih ljudi, uključujući manjine i domorodačko stanovništvo, i priznavati njihovu vrijednost. Također, turističke aktivnosti trebale bi biti vođene sukladno osobnostima i tradicijom regije i zemalja domaćina, a sukladno njihovim zakonima, navikama i običajima. Svi uključeni predstavnici lokalnih zajednica, s jedne strane, i lokalni stručnjaci, s druge strane, trebali bi međusobno surađivati i poštivati turiste koji ih posjećuju, i upoznati njihov način života, ukuse i očekivanja. Nadalje u Članku 1. se ističe kako je zadatak

⁴² A. Holjevac, *Kvaliteta i održiv razvoj – Etički kodeks turizma*, Rijeka, Fakultet za turistički i hotelski menadžment u Opatiji, Sveučilište u Rijeci, 2006, str. 7.

vlasti osigurati zaštitu turista i posjetitelja i njihove imovine, odnosno kako se posebna važnost mora posvetiti sigurnosti stranih turista zbog moguće posebne osjetljivosti te kako treba olakšati uvođenje specifičnih načina informiranja, zaštite, osiguranja i pomoći sukladno njihovim potrebama. Tijekom putovanja, turisti i posjetitelji ne smiju činiti nikakve kriminalne radnje ili bilo koje radnje koje se smatraju kriminalnim prema zakonima zemlje koju posjećuju, kao i da se suzdrže od bilo kakvog ponašanja koje bi lokalno stanovništvo moglo osjetiti kao uvredljivo ili štetno, ili koje oštećuje lokalno okruženje. Također, turisti i posjetitelji imaju odgovornost da se upoznaju, čak i prije svog polaska, s karakteristikama zemalja koje se pripremaju posjetiti; oni moraju biti svjesni zdravstvenog i sigurnosnog rizika svojstvenog svakom putovanju van njihovog uobičajenog okruženja, te da se ponašaju na takav način da maksimalno umanje ove rizike.⁴³

- **Članak 2. Turizam kao sredstvo individualnog i kolektivnog ispunjenja.** Turizam, skup djelatnosti najčešće povezanih s odmorom i relaksacijom, sportom i pristupom kulturi i prirodi, treba biti planiran i proveden kao primarno sredstvo za pojedinačno i grupno ispunjenje. Turističke aktivnosti moraju poštovati jednakost muškaraca i žena, one trebaju promovirati ljudska prava i posebice, individualna prava najosjetljivijih skupina, posebice djece, starijih, hendikepiranih, etničkih manjina i domorodačkog stanovništva. Eksploatacija ljudskih bića u bilo kojoj formi, naročito seksualnoj, posebice kad se odnosi na djecu, u suprotnosti je sa fundamentalnim cijeovima turizma i predstavlja negaciju turizma. S tim u svezi, sukladno međunarodnom pravu, protiv nje se treba energično boriti u suradnji sa svim zainteresiranim državama i kažnjavati je, bez ustupaka, od strane državnih zakonodavstava, kako zemalja koje se posjećuju tako i zemalja iz kojih potječu počinitelji ovih djela, čak i kada su u inozemstvu. Člankom se ističe kako su putovanja u svrhu vjere, zdravlja, obrazovanja i kulture ili jezične razmjene posebice korisni oblici turizma, koji zaslužuju podršku.⁴⁴

⁴³ UNWTO Ethics and Social Responsibility, *Global Code of Ethics for Tourism - Article 1*, dostupno na: <http://ethics.unwto.org/en/content/global-code-ethics-tourism-article-1>, (23. svibnja 2018.)

⁴⁴ UNWTO Ethics and Social Responsibility, *Global Code of Ethics for Tourism - Article 2*, dostupno na: <http://ethics.unwto.org/en/content/global-code-ethics-tourism-article-2>, (23. svibnja 2018.)

- **Članak 3. Turizam, čimbenik održivog razvitka.** Svi sudionici u razvitku turizma trebaju čuvati prirodnu sredinu/okoliš, u cilju dostizanja stabilnog, kontinuiranog i održivog gospodarskog rasta, usklađenog s pravičnim zadovoljavanjem potreba i težnji sadašnje i budućih generacija. Istovremeno, svi oblici razvitka turizma koji su korisni za očuvanje rijetkih i dragocjenih resursa, posebice vode i energije, kao i za izbjegavanje, koliko je to moguće, proizvodnje otpada, trebaju dobiti prioritet i biti potaknuti od strane državnih, regionalnih i lokalnih vlasti. Ravnomjerno raspoređeni tijekom turista i posjetitelja u vremenu i prostoru, posebice onih koji su rezultat godišnjih odmora i školskih dopusta, i još ravnomjernija raspodjela odmora, potrebni su, da bi se smanjio pritisak turističke aktivnosti na okoliš i povećao njen koristan utjecaj na turističko gospodarstvo i lokalnu ekonomiju. Turistička infrastruktura treba biti tako osmišljena, a turističke aktivnosti programirane, da štite prirodnu baštinu sačinjenu od ekosustava i biodiverziteta i da čuvaju ugrožene divlje vrste. Sudionici u razvitku turizma, a posebice turistički djelatnici, trebaju se složiti oko uvođenja ograničenja ili zabrana svojih aktivnosti kada se one provode u posebice osjetljivim oblastima: pustinjama, polarnim ili visoko-planinskim područjima, priobalnim područjima, tropskim šumama ili močvarama, povoljnim za stvaranje rezervata prirode ili zaštićenih područja.⁴⁵
- **Članak 4. Turizam, korisnik kulturne baštine čovječanstva koji doprinosi njenom unaprjeđivanju.** Turistički resursi pripadaju zajedničkoj baštini čovječanstva te zajednice na čijem teritoriju se oni nalaze imaju posebna prava i obveze prema njima. Člankom se naglašava kako se turistička politika i aktivnosti trebaju voditi s poštovanjem za umjetničko, arheološko i kulturno naslijeđe, trebaju se zaštititi i prenijeti budućim generacijama te kako se posebna pažnja treba posvetiti očuvanju i održavanju spomenika, svetišta i muzeja, kao arheoloških i povijesnih lokaliteta, koji moraju biti široko otvoreni za turističke posjete. Financijska sredstva dobivena od posjeta lokalitetima kulture i spomenicima trebaju, barem djelomično, biti korištena za održavanje, zaštitu, razvoj i uljepšavanje ove baštine. Također, turističke se aktivnosti trebaju planirati na

⁴⁵ UNWTO Ethics and Social Responsibility, *Global Code of Ethics for Tourism - Article 3*, dostupno na: <http://ethics.unwto.org/en/content/global-code-ethics-tourism-article-3>, (23. svibnja 2018.)

takav način da omoguće tradicionalnim proizvodima kulture, zanata i folkloru da opstanu i unaprjeđuju se, a ne da izazovu njihovo nazadovanje i standardizaciju.⁴⁶

- **Članak 5. Turizam, korisna djelatnost za zemlje i društva domaćina.** Lokalno stanovništvo treba biti povezano s turističkim aktivnostima i sudjelovati u ispravnoj raspodjeli ekonomskih, društvenih i kulturnih koristi koje one stvaraju, a posebice u izravnom i neizravnom upošljavanju koje iz njih proizlazi. Turistička politika treba biti tako primijenjena da pomaže rast životnog standarda stanovništva u područjima koje se posjećuju i da zadovolji njihove potrebe. Posebnu pažnju treba obratiti na specifične probleme priobalnih područja i otočnih teritorija i osjetljivih ruralnih i planinskih područja, kojima turizam često predstavlja rijetku priliku za razvitak, nasuprot opadanju tradicionalnih ekonomskih aktivnosti. Turistički stručnjaci, posebice investitori, vođeni propisima koje su donijele javne vlasti, trebaju izraditi studije o utjecaju njihovih razvojnih projekata na okruženje i prirodni okoliš. Oni također trebaju dostaviti, s najvećom otvorenošću i objektivnošću, informacije o svojim budućim programima i očekivanim posljedicama i razvijati dijalog o njihovom sadržaju sa zainteresiranim stanovništvom.⁴⁷
- **Članak 6. Obveze sudionika u razvitku turizma.** Turistički stručnjaci imaju obvezu osigurati turistima objektivne i istinite informacije o odredišnim mjestima i o uvjetima putovanja, prijema i boravka. Oni trebaju osigurati da ugovorne klauzule predložene njihovim klijentima budu lako razumljive što se tiče vrste, cijene i kvalitete usluga za koje se obvezuju da će izvršiti, kao i novčane naknade koju će isplatiti u slučaju jednostranog raskida ugovora sa svoje strane. Turistički stručnjaci, onoliko koliko ovisi od njih, trebaju voditi računa, u suradnji s javnim vlastima, o sigurnosti, sprječavanju nezgoda, zdravstvenoj zaštiti i ispravnosti hrane za one koji traže njihove usluge. Njihov se zadatak očituje i u tome da trebaju doprinijeti kulturnom i duhovnom zadovoljenju turista i omogućiti im, tijekom njihovih putovanja, isповijedanje njihove vjere. Vlasti emitivnih država i zemalja domaćina, u suradnji sa zainteresiranim stručnjacima i njihovim udrugama, trebaju osigurati postojanje neophodnih mehanizama za odštetu

⁴⁶ UNWTO Ethics and Social Responsibility, *Global Code of Ethics for Tourism - Article 4*, dostupno na: <http://ethics.unwto.org/en/content/global-code-ethics-tourism-article-4>, (23. svibnja 2018.)

⁴⁷ UNWTO Ethics and Social Responsibility, *Global Code of Ethics for Tourism - Article 5*, dostupno na: <http://ethics.unwto.org/en/content/global-code-ethics-tourism-article-5>, (23. svibnja 2018.)

turistima u slučaju bankrota poduzeća koje je organiziralo njihovo putovanje. Vlade imaju pravo, i dužnost, posebice kada su u pitanju krize, informirati svoje državljane o posebnim okolnostima, ili čak opasnostima, s kojima se mogu susresti tijekom svojih putovanja u inozemstvo. Tisak, a posebice specijalizirani turistički tisak i drugi mediji, uključujući moderna sredstva elektronske komunikacije, trebaju objavljivati istinite i uravnotežene informacije o događajima i situacijama koje bi mogle utjecati na tijekove turista. Oni također trebaju osigurati pravovremene i pouzdane informacije korisnicima turističkih usluga. U slučaju medija, nikako ne treba promovirati "seks turizam".⁴⁸

- **Članak 7. Pravo na turizam.** Mogućnost izravnog i osobnog pristupa otkrivanju i uživanju u svim resursima planete predstavlja podjednako pravo svih stanovnika svijeta. Rastuće sveobuhvatno učešće u nacionalnom i međunarodnom turizmu treba se smatrati jednim od najboljih mogućih izraza održivog rasta slobodnog vremena, te na tom putu ne treba postavljati prepreke. Univerzalno pravo na turizam mora se smatrati posljedicom prava na odmor i slobodno vrijeme, uključujući razumno ograničenje radnih sati i plaćene odmora koji su zagwarantirani člankom 24. Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima i člankom 7. Međunarodne konvencije o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. Socijalni turizam, a posebice asocijativni turizam, koji olakšavaju široko rasprostranjeno raspolaganje slobodnim vremenom, putovanjima i odmorima, trebaju se razvijati uz podršku vlasti. Obiteljski, turizam mladih, studentski, turizam starijih ljudi i turizam za invalide, trebaju biti poticani i olakšavani.⁴⁹
- **Članak 8. Sloboda turističkih kretanja.** U suglasnosti s međunarodnim pravom i državnim zakonodavstvom, turisti i posjetitelji trebaju imati koristi od slobode kretanja u okviru svojih zemalja iz jedne države u drugu, sukladno Članku 13. Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima. Turisti i posjetitelji trebaju imati pristup svim dostupnim oblicima komunikacije, internim i eksternim. Također, turisti i posjetitelji trebaju imati ista prava kao i građani zemlje koju posjećuju, u svezi s povjerljivosti osobnih podataka i informacija koje se odnose na njih, posebice kada

⁴⁸ UNWTO Ethics and Social Responsibility, *Global Code of Ethics for Tourism - Article 6*, dostupno na: <http://ethics.unwto.org/en/content/global-code-ethics-tourism-article-6>, (23. svibnja 2018.)

⁴⁹ UNWTO Ethics and Social Responsibility, *Global Code of Ethics for Tourism - Article 7*, dostupno na: <http://ethics.unwto.org/en/content/global-code-ethics-tourism-article-7>, (23. svibnja 2018.)

se ti podaci čuvaju elektronski. Administrativne procedure koje se odnose na granične prijelaze, bilo da one spadaju pod mjerodavnost države ili proizlaze iz međunarodnih sporazuma, kao što su vize ili zdravstvene i carinske formalnosti, trebaju biti prilagođene, koliko god je to moguće, tako da u najvećoj mogućoj mjeri olakšaju slobodu putovanja i široko otvoreni prilaz međunarodnom turizmu. Zaključno u ovom članku naglašava se potreba da putnici trebaju imati pristup određenom iznosu valute potrebite za njihovo putovanje.⁵⁰

- **Članak 9. Prava radnika i poduzetnika u turističkom gospodarstvu.** Fundamentalna prava uposlenih i samostalnih radnika u turističkom gospodarstvu i srodnim djelatnostima trebaju biti zagarantirana, pod nadzorom državne i lokalne administracije i zemalja iz kojih dolaze i zemalja domaćina, s posebnom pažnjom koja se poklanja specifičnim ograničenjima vezanim posebice za sezonski karakter njihove djelatnosti, globalnu dimenziju njihovog privređivanja i fleksibilnost koja se često zahtijeva po prirodi posla. Uposleni i samostalni radnici u turističkom gospodarstvu i srodnim djelatnostima imaju pravo i obvezu stjecati odgovarajuću početnu i stalnu obuku. Treba im se pružiti odgovarajuća socijalna zaštita, nesigurnost posla treba maksimalno ograničiti, a poseban status, posebice u odnosu na socijalnu pomoć, treba pružiti sezonskim radnicima u sektoru. Bilo koja fizička ili pravna osoba, ukoliko ima neophodne sposobnosti ili kvalifikaciju, treba imati pravo da razvija svoju profesionalnu djelatnost u oblasti turizma sukladno važećim državnim zakonima. Kao nezamjenjiv čimbenik solidarnosti u razvitku i dinamičnom rastu međunarodne razmjene, multinacionalne kompanije u turističkom gospodarstvu ne bi smjele iskorištavati dominantnu poziciju koju ponekad zauzimaju. One trebaju izbjegavati da postanu sredstvo uvođenja kulturnih i društvenih modela na lokalne zajednice, u zamjenu za slobodu u investiranju i trgovini, koja treba biti potpuno priznata. Partnerstvo i uspostava uravnoteženih odnosa između poduzeća emitivnih zemalja i zemalja domaćina doprinosi održivom razvitku turizma i ravnomjernoj raspodjeli koristi od njegovog rasta.⁵¹

⁵⁰ UNWTO Ethics and Social Responsibility, *Global Code of Ethics for Tourism - Article 8*, dostupno na: <http://ethics.unwto.org/en/content/global-code-ethics-tourism-article-8>, (23. svibnja 2018.)

⁵¹ UNWTO Ethics and Social Responsibility, *Global Code of Ethics for Tourism - Article 9*, dostupno na: <http://ethics.unwto.org/en/content/global-code-ethics-tourism-article-9>, (23. svibnja 2018.)

- **Članak 10. Provođenje načela Općeg etičkog kodeksa u turizmu.** Javni i privatni sudionici u razvitku turizma trebaju surađivati na uvođenju ovih načela i pratiti njihovu efikasnu primjenu. Nadalje, sudionici u razvitku turizma trebaju priznati ulogu međunarodnih institucija, među kojima na prvom mjestu Svjetske turističke organizacije (WTO), i nevladinih udruga s kompetencijama u oblasti promoviranja i razvitka turizma, zaštite ljudskih prava, okruženja i zdravlja, s dužnim poštovanjem za opća načela međunarodnog prava. Ovi sudionici trebaju iskazati svoju namjeru da bilo kakve sporove koji se tiču provođenja ili interpretacije Općeg etičkog kodeksa u turizmu, napatka na usklađivanje nepristranom trećem tijelu, poznatom kao Svjetsko povjerenstvo za etiku turizma.⁵²

Analizom pojedinih članaka Kodeksa može se utvrditi velika povezanost etike i održivog razvoja turizma. Također, kroz članke čitatelja se detaljno upoznaje sa svim smjernicama koje Kodeks nalaže te se od njega traži da se u skladu s istima ponaša i djeluje.

4.2. Prednosti i nedostaci provođenja Globalnog etičkog kodeksa u turizmu

Na temelju dostupnih podataka istaknute su prednosti i nedostaci poštivanja i djelovanja turizma sukladno načelima koje propisuje Globalni etički kodeks u turizmu. Prednostima se ističu pozitivne strane implementacije Kodeksa u djelovanju turističkog sektora, dok su kroz nedostatke prikazane manjkavosti sa kojima se osim sektora turizma susreće i sam Kodeks.

Prednosti provođenja Globalnog etičkog kodeksa u turizmu:

1. Provođenje turističkih aktivnosti i politika s poštovanjem za umjetničku, arheološku i kulturnu baštinu,
2. Uklapanje društvene odgovornosti u djelatnosti turističkog sektora,
3. Zaštita sudionika u turizmu i promicanje osnovnih ljudskih vrijednosti,
4. Poticanje pravednosti i odgovornosti,

⁵² UNWTO Ethics and Social Responsibility, *Global Code of Ethics for Tourism - Article 10*, dostupno na: <http://ethics.unwto.org/en/content/global-code-ethics-tourism-article-10>, (23. svibnja 2018.)

5. Povećanje tržišne konkurentnosti,
6. Jačanje imidža destinacije.

Nedostaci provođenja Globalnog etičkog kodeksa u turizmu:

1. Izostanak pravnog obvezivanja potpisnika,
2. Zapostavljanje drugih gospodarskih grana nauštrb turizma,
3. Neuspješan pokušaj pomirenja univerzalnih stavova i normi izraženih u tekstu Kodeksa, i partikularnih potreba, posebnosti i moralnih sustava lokalnih zajednica na koje se sadržaj teksta odnosi.

Analizom iznesenih prednosti i nedostataka provođenja Globalnog etičkog kodeksa u turizmu omogućena je lakša identifikacija potrebnih alata za utemeljenje i unaprjeđenje prednosti kao i smjernica koje bi omogućile anuliranje ili minimiziranje navedenih nedostataka. Na temelju iznesenih činjenica svi sudionici u turističkom sektoru mogu lakše identificirati strateške čimbenike kojima bi se utjecalo na kvalitetnu budućnost turističkog razvoja, kao i na formiranje, definiranje i provođenje planova, misija, vizija i strateških odluka u turizmu.

4.2.1. Primjeri iz prakse

U ovom će se potpoglavlju detaljno obraditi tematika vezana za primjere iz prakse. U daljnjem tijeku rada cilj je prikazati pozitivne primjere iz prakse koji u svojim strategijama razvoja i svakodnevnom životu primjenjuju načela Globalnog etičkog kodeksa. Također, dati su i primjeri neuvažavanja i neprovođenja Kodeksa, kao i posljedice koji pojedini istaknuti gradovi imaju kao rezultat istoga.

4.2.1.1. Pozitivni primjeri provođenja Globalnog etičkog kodeksa

Botiquehotel stadhale je „family run“ hotel koji se nalazi u Beču. Ovaj se hotel vodi jednostavnim motom: *“What you like best you do best”*. Upravo se poslovanjem sukladnim motu uspio odvojiti od mase i oduprijeti početnom skepticizmu ostalih. Karakterizira ga održiv način poslovanja (led osvjetljenje, fotonaponske ćelije, solarne ploče, vrt lavande na krovu hotela koji je dobio međunarodno priznanje i dr.) kojim se

ističe od ostatka konkurencije. *Botiquehotel stadhale* hotel (Slika 10) na svakodnevnoj bazi sve što se čini, čini se na održiv način. Uspio je u naumu spajanja povijesti i sadašnjosti te je tako kao glavnu zgradu hotela postavio restauriranu povijesnu građevinu koja je povezana sa dvije bočne novoizgrađene zgrade.

Slika 10. Boutiquehotel Stadthalle

Izvor: Botiquehotel stadhalle Wien, *Picture Gallery*, <https://www.hotelstadthalle.at/en/hotel/picture-gallery/>, (22. svibnja 2018.)

Hotel je pripremio „zelene bonuse“ za sve turiste koji putuju na održiv način. Sam hotel posluje sa poduzetnicima koji dijele jednake svjetonazore. Uz suradnju sa poduzetnicima, hotel surađuje i sa sveučilištima za primijenjenu umjetnost iz Beča, kao i sa lokalnim proizvođačima (gostima se poslužuju svježi, 100% organski proizvodi u umjerenim količinama). Na taj način pruža gostima jedinstven ugođaj posebno dizajniranih i opremljenih soba (kišobrani koji se koriste kao svjetiljke, prazne boce kao lusteri, knjige kao noćni ormarići i sl.). Na prvom mjestu poslovanja je moral, zatim slijedi profit.

Cilj poslovanja hotela je postizanje kolektivnog ispunjenja kako zaposlenika tako i posjetitelja te lokalne zajednice. Zaposlenici čine skupinu od 28 članova iz 11 nacija, dok gosti najviše dolaze iz Europe (90%) te iz Azije i Bliskog Istoga (10%) u čemu se očituje doprinos turizma uzajamnom razumijevanju i poštovanju među narodima i društvima. Hotel ne podržava masovnost turizma, trudi se na što učinkovitiji način uključiti studente u poslovanje hotela (upoznavanje istih sa važnostima održivog

razvoja turizma s ciljem što bolje pripreme za buduće poslovanje) te kontinuirano provoditi Globalni etički kodeks u turizmu.

Informacijski sustav eVisitor je sustav za prijavu i odjavu turista koji funkcionalno povezuje sve turističke zajednice u Republici Hrvatskoj. Sustav eVisitor služi prikupljanju i obradi podataka o pružateljima usluga smještaja i njihovim smještajnim objektima na području Republike Hrvatske, vršenju prijave i odjave gostiju od strane pružatelja usluga smještaja putem Interneta, obračunu i kontroli naplate boravišne pristojbe, obradi i analizi podataka, izvještavanju u statističke svrhe te međunarodnoj suradnji tijela javne vlasti. Za upotrebu ovog informacijskog sustava dovoljan je Internet preglednik i Internet veza, a krajnji korisnici iz sigurnosnih razloga dobivaju posebne lozinke za pristup sustavu čime se prikupljanje i obrada podataka iz djelokruga rada turističkih zajednica usklađuje s propisima i zaštiti osobnih podataka. Ovaj informacijski sustav funkcionalno povezuje sve turističke zajednice u Republici Hrvatskoj. Sustav je namijenjen za korištenje od strane oko 300 turističkih zajednica, 60.000 pružatelja usluga smještaja, HTZ-a, Predstavništva HTZ-a, Ministarstva turizma, Ministarstva uprave, MUP-a, Carinske uprave i inspekcije te Državnog zavoda za statistiku.⁵³

Kao prednosti sustava eVisitor ističu se brža prijava i odjava gostiju, kao i automatski obračun boravišne pristojbe iznajmljivačima. Korisnici eVisitora su tako u mogućnosti da vide sve svoje obveze i uplate, te da preuzmu i isprintaju uplatnicu za plaćanje boravišne pristojbe. Ova aplikacija omogućuje i praćenje kretanja turista s manjim vremenskim odmakom, što će omogućiti bržu izradu statističkih podataka.⁵⁴

Ovaj informacijski sustav za prijavu i odjavu gostiju Hrvatske turističke zajednice – eVisitor, nominiran je za nagradu UNWTO-a za inovativnost u turizmu. Nagrade UNWTO prepoznaju inspirativne pojedince i projekte za njihovo inovativno postignuće, kao i neprocjenjivu predanost razvoju i zagovaranju održivog turizma u skladu s UNWTO Globalnim kodeksom etike za turizam i ciljevima održivog razvoja. Tako se eVisitor sustav našao među četrnaest najboljih inovativnih projekata, od 128

⁵³ eVisitor, dostupno na: <https://www.evisitor.hr/info/>, (22. svibnja 2018.)

⁵⁴ Klub iznajmljivača, *Novi sustav prijave i odjave turista – eVisitor*, dostupno na: <http://www.klub-iznajmljivaca.com/2015/12/09/novi-sustav-prijave-i-odjave-turista-evisitor-pocinje-od-1-sijecnja-2016/>, (22. svibnja 2018.)

prijavljenih iz 55 zemalja i to u četiri potkategorije. Tako su u potkategoriji inovativnost u istraživanju i tehnologiji, osim eVisitora iz Hrvatske, nominirani još i organizacija *EarthCheck* iz Australije, za planiranje izgradnje i dizajn standarda za *EarthCheck* (BPDS), te organizacija SEGITTUR iz Španjolske, za sustav *smart* turizam ili STS. U sklopu 14. izdanja nagrada UNWTO koje će se u siječnju 2018. na Međunarodni sajam turizma u FITUR u Španjolskoj biti će proglašeni najbolji pojedinci i projekti za inovativne projekte.⁵⁵ Ukoliko bi eVisitor (Slika 11) osvojio nagradu UNWTO-a to bi bila svojevrsna potvrda kvalitete, inovativnosti i važnosti sinergije znanstvenih stručnjaka i njihovih specijaliziranih znanja u turizmu. Također, ovom bi se nagradom utjecalo na rast imidža Republike Hrvatske i njezinog turizma.

Slika 11. eVisitor informacijski sustav za prijavu i odjavu turista

Izvor: eVisitor, eVisitor informacijski sustav za prijavu i odjavu turista,

<https://www.evisitor.hr/eVisitor/hr-HR/Account/Login?ReturnUrl=%2FeVisitor%2Fhr-HR>, (22. svibnja 2018.)

Savjeti za odgovornog putnika. U povodu obilježavanja Međunarodne godine održivog turizma za razvoj, Svjetska turistička organizacija (UNWTO) pripremila je kratki priručnik „Savjeti za odgovornog putnika“. Priručnik je napravljen na osnovi Globalnog etičkog kodeksa za turizam Svjetske turističke organizacije koji je osnovni okvir za odgovorni i održivi turizam, a sastoji se od niza načela kojima je cilj da budu vodič glavnim sudionicima u razvoju turizma.⁵⁶

⁵⁵ Direktno, *Hrvatski sustav eVisitor nominiran za nagradu za inovativnost u turizmu*, dostupno na: <https://direktno.hr/razvoj/hrvatski-sustav-evisitor-nominiran-nagradu-inovativnost-turizmu-105395/>, (22. svibnja 2018.)

⁵⁶ Hrturizam.hr turistički news portal, *Svjetska turistička organizacija objavila priručnik Savjeti za odgovornog putnika*, dostupno na: <http://hrturizam.hr/svjetska-turisticka-organizacija-objavila-prirucnik-savjeti-za-odgovornog-putnika/>, (22. svibnja 2018.)

Priručnik „Savjeti za odgovornog putnika“ (Slika 12) savjetuje putnike da štite naš planet, podupiru lokalno gospodarstvo te da budu obaviješteni i obziran putnik. Između ostalih, savjetuju putnike kako se ponašati i snalaziti u stranim destinacijama te govori o imperativu poštovanja domaćina i zajedničke baštine, ekološkoj osviještenosti, važnosti informiranosti putnika te njihovoj obzirnosti prema nacionalnim zakonima i propisima.

Slika 12. Savjeti za odgovornog putnika

Izvor: Održivi turizam Hrvatska, *Savjeti za odgovornog putnika*, <http://www.odrzivi.turizam.hr/>, (22. svibnja 2018.)

Također, priručnik stavlja naglasak na to kako putnička kultura nalaže da se potiče nacionalno i lokalno gospodarstvo, kupovinom domaćih rukotvorina i proizvoda. Na taj način se promiče i lokalno obrtništvo, a kupnja i konzumacija autohtonih proizvoda od tradicijskih suvenira sve do gastronomske ponude, pomaže u stvaranju prepoznatljivosti destinacije i ujedno potiče rast i razvoj malih obrtnika. U nastavku rada opisane su točke koje obuhvaća ova brošura.⁵⁷

- Poštujte svoje domaćine i našu zajedničku baštinu. Istražite odredište u koje putujete kako biste naučili nešto o lokalnim običajima, tradiciji i društvenim okolnostima. To je izvrstan način da počnete razumijevati lokalnu zajednicu i pripremite se za pustolovinu koja vas čeka. Naučite nekoliko riječi lokalnog jezika. To vam može pomoći da se znatnije povežete s lokalnom zajednicom i ljudima u

⁵⁷ Savjeti za odgovornog putnika #travelenjoyrespect, dostupno na: <https://www.hgk.hr/documents/savjeti-za-odgovornog-putnika5979a2b85ea24.pdf>, (22. svibnja 2018.)

njoj. Iskusite i poštujujte sve ono što neku međunarodnu destinaciju čini različitom i jedinstvenom: njezinu povijest, arhitekturu, religiju, način oblačenja i komuniciranja te njezinu glazbu, umjetnost i kuhinju. Uvijek tražite dozvolu da fotografirate druge ljude, jer je njihova privatnost jednako važna kao i vaša.

- Štitite naš planet. Smanjite svoj utjecaj na okoliš čuvajući prirodne resurse, a osobito šume i močvare. Poštujte divlje biljke i životinje te njihova prirodna staništa. Nemojte kupovati proizvode koji su načinjeni od ugroženih biljaka ili životinja. U zaštićenim područjima posjećujte samo one dijelove koji su otvoreni posjetiteljima. Kada god je to moguće, smanjite potrošnju vode i energije. Iza sebe ostavite što manji otisak i što bolje utiske.
- Poduprite lokalno gospodarstvo. Kupujte lokalno izrađene rukotvorine i proizvode. Plaćanjem poštene cijene, poštujujte izvor prihoda lokalnih prodavača i obrtnika. Nemojte kupovati krivotvorene proizvode ili one čiju prodaju brane nacionalni ili međunarodni propisi. Unajmite lokalne vodiče koji dobro poznaju područje.
- Budite obaviješteni putnik. Pazite na sigurnost i zdravlje prije i tijekom putovanja. Znajte kako doći do medicinske pomoći ili kontaktirati svoje veleposlanstvo u slučaju potrebe. Dobro se informirajte prije no što se upustite u volontiranje. Birajte turističke agencije/posrednike koji primjenjuju politike zaštite okoliša i imaju projekte namijenjene zajednici.
- Budite obziran putnik. Poštujte nacionalne zakone i propise. Poštujte ljudska prava i zaštitite djecu od iskorištavanja. Zloupotrebljavanje djece je zločin. Nemojte davati novac djeci koja prose nego radije poduprite projekte u zajednici. Kao uspomene s putovanja ponesite fotografije, a ne zaštićena kulturna dobra. Po povratku, budite iskreni u svojim osvrtima na putovanje i promičite svoja pozitivna iskustva.

Priručnikom se putnici educiraju i upoznaju sa važnošću zaštite okoliša, razvijanju empatije prema lokalnom stanovništvu i njihovom gospodarstvu te ih isti upućuje na potrebu formiranja svijesti o važnosti informiranja i obzirnosti prema kulturi i običajima zajednice koju posjećuju. U teoriji ovaj priručnik valjano iznosi načela koja bi trebala

biti ispoštovana od strane svih sudionika u turizmu, međutim svjedoci smo realnosti u kojoj se načelima i smjernicama ove brošure vodi manjina.

Ljubljana je u 2016. godini ponijela titulu Zelene prijestolnice Europe (Slika 13) koje priznanje i status Europska komisija dodjeljuje od 2010. gradovima koji prednjače u brizi prema okolišu i težnji za održivim razvojem. U obzir za nositelja titule dolaze svi gradovi EU-a s više od sto tisuća stanovnika koji se rangiraju po nekoliko indikatora, poput: prometa, zelenih površina, razine zvučnog zagađenja, gospodarenja otpadom, biodiverziteta, kvalitete zraka i vode, borbe protiv klimatskih promjena i slično. Ljubljana je u posljednjih devet godina realizirala 1700 projekata.⁵⁸

Slika 13. Ljubljana, zelena prijestolnica Europe 2016. godine

Izvor: Environment European green capital, 2016 – Ljubljana,

<http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/winning-cities/2016-ljubljana/>, (22. svibnja 2018.)

Ljubljana je svoju titulu „zaradila“ visokim standardima zaštite okoliša, s obzirom da je u najkraćem roku postigla najveći napredak u smjeru održivog razvoja grada. Nekoć zapostavljena područja, sada su novi parkovi i zelene površine. U središtu grada za sedam je puta povećano ekološko područje za pješake i bicikliste, a onečišćenje zraka crnim ugljikom posljednjih je godina smanjeno za 70 posto. Već gotovo polovina gradskih autobusa ima pogon na zemni plin. Ljubljana je naime jedna od rijetkih prijestolnica s pitkom vodom iz slavine, bez tehnološke obrade. Da je postala

⁵⁸ Dobra Hrvatska, *LJUBLJANA – Zelena prijestolnica Europe za 2016*, dostupno na: <http://odgovorno.hr/aktualno/ljubljana-zelena-prijestolnica-europe-za-2016/>, (22. svibnja 2018.)

europska prijestolnica s najvišim, 65-postotnim udjelom u odvojenom prikupljanju otpada, svoj su doprinos dala i podzemna sakupljališta otpada, koja su zamijenila brojna klasična smetlišta.⁵⁹

Ljubljana je “Zelena prijestolnica Europe” i zbog održive mobilnosti. Ima besplatan javni prijevoz putnika malim električnim vozilima nazvanim “Kavalir”. Tko god želi, može se, umjesto da pješači, besplatno prevesti “Kavalikom” do svoje željene lokacije u centru. Ima i “*Eurban*” te “*Car sharing*” model *Avant2Go* – sistem dijeljenja električnih vozila. Ona promovira i biciklizam – širenje sustava iznajmljivanja bicikala i parkirališta za bicikle. U okviru “Zelene prijestolnice Europe 2016.” nastao je i “Pčelinji put”. Gradski med je i novi turistički proizvod, a pčelarstvom se predstavlja prirodna i kulturna baština Ljubljane te razvijaju nove urbane košnice. Studenti su projektirali i izradili urbane košnice koje istovremeno poštuju smjernice za uzgoj pčela i obogaćuju urbani prostor.⁶⁰ Slovenski je glavni grad sve omiljeniji i među turistima, koji ga vide kao zeleno, čisto, sigurno i gostoljubivo mjesto, ugodno za boravak. Svi navedeni primjeri koriste i poštuju Globalni etički kodeks (Slika 14) prilikom razvoja svojih destinacija.

Slika 14. Poštivanje načela Globalnog etičkog kodeksa

Izvor: Global Code of Ethics for Tourism, <http://ethics.unwto.org/content/global-code-ethics-tourism>, (22. svibnja 2018.)

Očituje se sklad i ravnoteža između domicilnog stanovništva i turista, naglasak se stavlja na održiv razvoj destinacije, te se same destinacije ne razvijaju primarno zbog

⁵⁹ ALPE, DUNAV, JADRAN, *Ljubljana, zelena prijestolnica Europe*, dostupno na: <http://alpedunavjadran.hrt.hr/emisija/26-11-2016/ljubljana-zelena-prijestolnica-europe/>, (22. svibnja 2018.)

⁶⁰ N1, *Zelena prijestolnica Europe – primjer hrvatskim gradovima*, dostupno na: <http://hr.n1info.com/a266271/Svijet/Svijet/Zelena-prijestolnica-Europe-primjer-hrvatskim-gradovima.html>, (22. svibnja 2018.)

i po potrebama turista, već na prvo mjesto stavljaju stavove, želje i potrebe lokalnog stanovništva. Brošura Savjeti za odgovornog putnika nastala je s ciljem boljeg razumijevanja i savjetovanja putnika da štite naš planet, podupiru lokalno gospodarstvo te da budu obaviješteni i obziran putnik, dok je *Botiquehotel stadhale* „family run“ hotel jedan od predvodnika etičnog, održivog i pravednog poslovanja.

4.2.1.2. Negativni primjeri provođenja Globalnog etičkog kodeksa

Turizam, djelatnost s najjače izraženim međunarodnim karakterom, omogućuje međusobni društveni kontakt ljudi iz cijelog svijeta. Međutim, kakav je utjecaj turizma na kulturu zemlje domaćina uvelike ovisi također o moralu turista koji je posjećuju.⁶¹ Mnogi gradovi, elitne destinacijske točke, početkom 21. stoljeća, doživljavaju masovni turizam kao poništavanje svojih kulturnih, ambijentalnih i razvojnih resursa (Slika 15). Kao primjer jednog od tih gradova svakako se može istaknuti Venecija. Milijuni turista slijevaju se na venecijanske ulice i kanale svake godine, iz temelja mijenjajući gospodarstvo, život lokalnog stanovništva koje sve više iseljava iz ovog grada te poništavajući kulturni identitet grada i lokacije.

Slika 15. Nepoštivanje načela Globalnog etičkog kodeksa

Izvor: Global Code of Ethics for Tourism, <http://ethics.unwto.org/content/global-code-ethics-tourism>, (22. svibnja 2018.)

Venecija. Broj posjetitelja mogao bi dodatno narasti danas kada međunarodni putnici zbog straha od terorizma i nemira izbjegavaju destinacije kao što su Turska i Tunis. To znači da 2400 hotela i drugih oblika smještajnih kapaciteta u tom gradu više neće

⁶¹ S.W. Litvin, *Kulturne razlike – utjecaj na turističku etiku?*, Institut za turizam, no. 1, 2004, dostupno na: http://www.iztsg.hr/hr/publikacije/turizam/najnoviji_broj/?clanakId=438&brojId=31, (23. svibnja 2018.)

biti dovoljno za zadovoljenje apetita turističke industrije. Turizam Venecije razdire društveno tkivo grada, njezinu koheziju i građansku kulturu, te nemilosrdno preuzima cijeli grad (Slika 16).

Slika 16. Turističke gužve u Veneciji

Izvor: L'Italo – Americano, *Italy and mass tourism: more is not always better*, <http://www.italoamericano.org/story/2017-8-7/italy-mass-tourism>, (23. svibnja 2018.)

Ukupan broj smještajnih jedinica za goste u povijesnom središtu Venecije mogao bi dosegnuti 50.000 te u potpunosti preuzeti taj dio grada. Duž Velikog kanala, glavnog kanala u Veneciji, u proteklih 15 godina došlo je do zatvaranja državnih institucija, tijela pravosudnih vlasti, banaka, njemačkog konzulata, liječničkih ordinacija i trgovina, i sve to kako bi se otvorilo 16 novih hotela.

Zabrinutost postojećom situacijom toliko je velika da je UNESCO prošlog mjeseca donio odluku o uvrštenju Venecije na popis ugrožene svjetske baštine ako se do veljače ne ostvari značajan napredak u zaustavljanju uništavanja grada i njegovog ekosustava. UNESCO-ov ultimatum je posljedica nekoliko dugogodišnjih problema. Prije svega, tu je sve izraženija neravnoteža između broja stanovnika (koji se sa 174.808 stanovnika 1951. godine smanjio na samo 56.311 stanovnika 2014. godine, što su najnoviji dostupni podaci) i turista. Predloženi projekti, uključujući i nove kanale koji će omogućiti plovidbu plovilima s dubljim gazom te izgradnju podzemne željeznice ispod lagune, samo bi ubrzali negativne procese i ugrozili osjetljiv urbano-ekološki sustav koji se razvio oko Venecije. Uništenje Venecije zasigurno nije u interesu Italije, no država kao da je paralizirana. Lokalna tijela vlasti – gradska i regionalna – u sukobu su sa središnjom vladom u Rimu. Gradsko gospodarstvo nije

diverzificirano, tako da bi bilo kakve promjene i ove malobrojne stanovnike Venecije ostavile bez radnih mjesta. Kako bi se oživjelo venecijansko gospodarstvo, potrebne su nove politike čiji bi cilj bilo potaknuti mlade da ostanu živjeti u tom povijesnom gradu, pružiti poticaj proizvodnim djelatnostima te potaknuti otvaranje novih radnih mjesta – od istraživačkih centara i sveučilišta do kulturnog sektora – a istovremeno iskoristiti prazne zgrade. Ministarstvo za kulturno nasljeđe nije pokrenulo nikakvu inicijativu vezano uz Veneciju, premda je zaštita prirode i kulturnog nasljeđa jedno od temeljnih načela talijanskog ustava. Također, vlasti ne poduzimaju ništa na pripremi projekata koji za cilj ne bi imali samo očuvati spomenike u Veneciji, već i stanovnicima tog grada osigurati budućnost.⁶²

Amsterdam se javlja kao još jedan od primjera nepoštivanja Globalnog etičkog kodeksa koji sve više tone pod utjecajem masovnog i stihijskog turizma(Slika 17). U samom gradu javlja se veliki jaz između domaćeg stanovništva i turista. Nepoštivanje kulture grada, lokalnog stanovništva, uništavanje kulturnih i prirodnih dobara, podređenost zaradi nauštrb dobrobiti zajednice, neograničeno kretanje i devijantno ponašanje turista samo su neki od problema sa kojima se bori ovaj grad.

Slika 17. Amsterdam

Izvor: Alamy, *Large crowd of people skating on the temporary ice skating rink at Museumplein*, <http://www.alamy.com/stock-photo-large-crowd-of-people-skating-on-the-temporary-ice-skating-rink-at-92673755.html>, (23. svibnja 2018.)

Lokalne trgovine više nemaju ponudu za lokalno stanovništvo, već su ju u potpunosti prilagodili potražnji i potrebama turista. Temeljem navedenoga, domicilno se

⁶² The Guardian, *Amsterdammers v tourists*, dostupno na: <https://www.theguardian.com/cities/2017/nov/01/amsterdam-tourists-worst>, (23. svibnja 2018.)

stanovništvo počinje osjećati kao turist u vlastitom gradu. Problem je toliko galopirao da se čak i sami turisti koji dolaze u Amsterdam žale, jer činjenica je da većina njih sve što vidi od grada su masovni posjeti drugih turista.

Amsterdam je od nedavno uveo niz mjera za kontrolu štete koju izaziva masovni turizam. Od zatvaranja pojedinih AirBnb smještaja, do toga koliko dana koji apartman može biti ustupljen turistima tokom godine. Također je stavljen moratorijum na otvaranje novih hotela i povećana je taksa za turiste, dok je u centru grada zabranjeno otvaranje novih prodajnih mjesta sa suvenirima.

Grad se izjasnio kako ne želi ostvariti povećanje posjeta turista na godišnjoj razini. U cilju grada je distribuiranje posjeta tijekom cijele godine, povećanje kvalitete posjeta, privlačenje gostiju koji su zainteresirani za kulturnu, povijesnu i prirodnu baštinu grada, a ne onih kojima je primarni cilj posjeta izričito zabava te uključivanje, poštivanje i razumijevanje domicilnog stanovništva, jer oni su ti koji čine dušu grada.

Dubrovnik. Masovni turizam razvija se u punom mahu te kao takav ima negativan utjecaj na destinacije diljem svijeta. Jedna od takvih destinacija je i Dubrovnik kojega svake godine u doba ljetne sezone posjećuje iznimno veliki broj turista. Kao rezultat istoga pojavljuju se sve veći problemi koji su popraćeni degradacijom prirodne i kulturne baštine, nezadovoljstvom lokalnog stanovništva te neodrživim ekonomskim razvojem. Povećanje broja turista u Dubrovniku rezultat je sve veće ponude i lakše dostupnosti jeftinih letova niskobudžetnih aviokompanija, jačanje crusing turizma i razvoja marketinških strategija.

Također, kao jedan od problema javljaju se previsoke stanarine te prodaja stambenih ili poslovnih prostora u staroj jezgri grada osobama koje tamo borave samo privremeno, što u konačnici rezultira smanjivanjem broja stalnih rezidenata povijesne jezgre grada i njihovo iseljavanje u okolna mjesta. Sve je manje prostora koji za primaran cilj imaju zadovoljenje potreba stalnih rezidenata grada, kao što su trgovine, vrtići, pošta i sl.

Ovakvim pristupom pojavljuju se brojni društveni, ekološki i gospodarski problemi. Ostvarivanje zarade koje turizam nosi sa sobom, a pritom ne vodeći istodobno brigu o zaštiti lokalnog stanovništva te prirodnoj i kulturnoj baštini imati će za rezultat negativne posljedice u budućem razdoblju. Lokalno stanovništvo se iz sezone u sezonu bori s problemima zakrčenosti i nesnosnim gužvama u gradu (Slika 18), uništavanjem i banalizacijom kulturnih značajki, prometnim zastoјima, nemogućnošću adekvatnog gospodarenja otpadom te nesmotrenim i devijantnim ponašanjem turista koji posjećuju grad.

Slika 18. Gužve izazvane velikim brojem turista u Dubrovniku

Izvor: Dubrovniknet.hr, *OBOREN REKORD: Dvomilijunto noćenje ostvareno 25. srpnja, 2017*, <http://www.dubrovniknet.hr/novost.php?id=54807#.WwMhC-6FPIU> (23. svibnja 2018.)

Za kruzere Dubrovnik uvodi sustav ograničenja kako bi se izbjegla situacija istodobnog dolaska sedam ili više kruzera u dubrovačke luke. Ograničenje je postavljeno na maksimalno dva kruzera s kapacitetom do 4000 posjetitelja istovremeno. Njima je dozvoljeno vrijeme ostanka u luci od 8 do 14 sati. Nakon isteka dozvoljene satnice kruzери bi odlazili iz luke, a na njihovo mjesto stigla bi nova dva. Riječ je o planovima za 2018. i 2019. godinu. Implementacije kreću iduće sezone, a pravila će se u potpunosti primjenjivati 2019. godine jer je dubrovačka luka za iduću godinu već potpisala ugovore s *cruising* kompanijama.⁶³

⁶³ N1, *Kako će Dubrovnik smanjiti broj turista koji ga „guše“*, 2017, dostupno na: <http://hr.n1info.com/a223380/Vijesti/Dubrovnik-ce-stati-na-kraj-masovnom-turizmu-doznajemo-kad-i-kako.html>, (23. svibnja 2018.)

Dominacija zabavnih i ugostiteljskih sadržaja, nenasna buka, transformacija lokalnih *snack* barova u elitne i skupe restorane te privatizacija javnih površina kojima se ograničuje prostor slobodnim mjestima za susret i okupljanje lokalnih zajednica samo su neki od problema sa kojima se susreće domicilno stanovništvo turističkih središta. Također, „stanovnici na odmoru“ koji okupiraju gradske jezgre turističkih destinacija jedan su od glavnih razloga iseljavanja lokalnog stanovništva. Kako bi turističke destinacije ostvarivale iz godine u godinu sve veći profit, koriste se naučenim obrascima ponašanja kojima impresioniraju i zadovoljavaju potrebe turista, ne osvrćući se pritom na kulturu i autentičnost koje padaju u zaborav. Nebrojeno je puno primjera lošeg utjecaja masovnog turizma na turističke destinacije. Kao neke od njih u literaturi se navode Grčka – Santorini, Italija – Cinque Terre, Španjolska – Barcelona, Peru – Machu Picchu i mnogi drugi. Temeljem iznesenih primjera može se zaključiti kako se turizam na spomenutim lokacijama razvija u neželjenom smjeru te izaziva negativne utjecaje kako na turističku destinaciju tako i na domicilno stanovništvo iste. Razvoj turizma u ovim destinacijama rezultirao je krajnjom komercijalizacijom kulturne i prirodne baštine, tradicije i autentičnosti zajednice te neodrživim materijalizmom. Ove su destinacije primjeri neodgovornog turizma koji je kao cilj svojeg djelovanja na prioritetno mjesto postavio postizanje i brze zarade te se time na jedan način pokorio profitu.

4.3. Globalni etički kodeks u turizmu na području Republike Hrvatske

Drugi Svjetski kongres predsjednika udruga turističkih agencija započeo je u Zagrebu potpisivanjem globalnog etičkog kodeksa za turizam Svjetske turističke organizacije (UNWTO). Kodeks je potpisalo osam udruženja nacionalnih udruga, među kojima je i Udruga hrvatskih putničkih agencija (UHPA).

Kao što je prije u radu istaknuto cilj kodeksa je pomoći povećanju koristi od turizma, a umanjiti njegov potencijalno negativan utjecaj na okoliš, kulturnu baštinu i društva širom svijeta. Hrvatska ima izuzetno kvalitetnu suradnju sa Svjetskom turističkom organizacijom te aktivno sudjeluje u radnim grupama i međunarodnim skupovima usmjerenim na poštivanje etičkih načela u turizmu. Potpisivanjem ovog etičkog kodeksa, UHPA i njezine članice pokazuju želju da se turističko poslovanje bolje i

kvalitetnije definira te ujednači, prije svega unutar zemlje, a zatim i između partnera iz različitih zemalja.

Kodeks je prihvaćen na Generalnoj skupštini UN-a 2001. godine i predstavlja putokaz za razvoj turizma s namjerom da usmjeri turiste, turoperatore te zajednice domaćine diljem svijeta.“ Kodeks su u Zagrebu potpisali: Žarko Radulović, predsjednik crnogorskog turističkog udruženja (CTU), Fabricio Di Giambattista, predsjednik udruženja argentinskih turističkih agencija (FAEVYT), Hamzah Rahmat, predsjednik udruženja turističkih agencija Malezije (MATTA), Stanislav Macko, predsjednik slovačkog udruženja turističkih agencija (SACKA), Heli Mäki-Fränti, direktorica finskog udruženja turističkih agencija (AFTA), Christer Nordlund, predsjednik udruge švedskih turističkih agencija (SRF), Matej Knaus, predsjednik slovenskog udruženja turističkih agencija (ZTAS) i Boris Žgomba, predsjednik UHPA-e. Potpisivanje kodeksa (Slika 19) bio je uvod u trodnevno okupljanje predstavnika turističke industrije iz 34 države svijeta. Na Svjetskom kongresu predsjednika udruga turističkih agencija sudjeluje 120 sudionika, od kojih je pedesetak predstavnika udruženja u turizmu.⁶⁴

Slika 19. Potpisan UNWTO Globalni etički kodeks u turizmu

Izvor: Republika Hrvatska – Ministarstvo turizma, *Potpisan UNWTO globalni etički kodeks u turizmu*, <http://www.mint.hr/vijesti/potpisan-unwto-globalni-eticki-kodeks-u-turizmu/8618>, (24. svibnja 2018.)

S obzirom na činjenicu kako Hrvatska ima kvalitetnu suradnju sa Svjetskom turističkom organizacijom, potpisivanjem ovog etičkog kodeksa, RH, UHPA i njezine

⁶⁴ Republika Hrvatska – Ministarstvo turizma, *Potpisan UNWTO Globalni etički kodeks u turizmu*, dostupno na: <http://www.mint.hr/vijesti/potpisan-unwto-globalni-eticki-kodeks-u-turizmu/8618>, (24. svibnja 2018.)

članice pokazale su intenciju za ujednačavanjem i jačanjem kvalitete turističkog poslovanja, kao i namjeru za dugoročno poštivanje etičkih načela u turizmu.

5. ODRŽIVI TURIZAM NA PODRUČJU REPUBLIKE HRVATSKE

Republika Hrvatska kao turistička destinacija u svijetu svoju prepoznatljivost temelji na brojnim prirodnim ljepotama, bogatoj kulturnoj baštini te gostoljubivosti. Kako bi se turizam kao jedna od glavnih gospodarskih djelatnosti u Republici Hrvatskoj i dalje razvijao u smjeru postizanja optimalnih rezultata u sferi društva, prirode i gospodarstva potrebno je kontinuirano pratiti trendove te ga razvijati po strateški osmišljenim smjernicama održivosti. Na taj način održivi turizam u RH može postati prepoznatljiv brend hrvatskog turizma te ključni element izgradnje međunarodnog i globalnog imidža kao i jačanja konkurentnosti.

U ovom će se poglavlju razmatrati tematika vezana uz razvoj održivog turizma na području Republike Hrvatske. Također, navedeni su glavni čimbenici na kojima se ogleda konkurentnost i uspješnost hrvatskog turizma i održivog razvoja. Nastoje se prikazati i definirati glavna razvojna načela, ciljevi i razvojna vizija turizma RH, kao i njihov utjecaj na postizanje održivog turizma. Osim navedenog dani su pozitivni i negativni primjeri iz prakse. Završno, prikazana je SWOT analiza održivog turizma na području Republike Hrvatske kojom se prikazuju snage i prilike te slabosti i prijetnje s kojima se suočava održivi turizam na području RH.

5.1. Razvoj održivog turizma na području Republike Hrvatske

Hrvatska se dosta rano uključila u svjetske i europske procese dogovora o održivom razvoju. Još 1972. godine donesena je „Rezolucija o zaštiti čovjekove sredine“. Procjena utjecaja na okoliš provodi se još od sredine 70-ih godina prošlog stoljeća, a zakonom je propisana 1980. godine. U godini Svjetskog skupa o okolišu i razvoju u Rio de Janeiru, 1992., donesena je „Deklaracija o zaštiti okoliša“ kojom se Hrvatska opredjeljuje za održivi razvoj.⁶⁵ Unatoč tom sažetom, ali i danas aktualnom dokumentu održivog razvoja, sustavno povezivanje zaštite prostora i okoliša s razvojem i socijalnim pitanjima zastalo je na opetovanim izjavama i načelnim opredjeljenjima u nizu pojedinačnih pravnih i programskih dokumenata. Tek od 2000.

⁶⁵ Ž. Sunara, S. Jeličić i M. Petrović, *Održivi turizam kao konkurentna prednost Republike Hrvatske*, Split, Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu, no. 1 Ljeto, 2013, str. 83-88., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/104887>, (27. svibnja 2018.)

godine, od kada se bilježi spor ali pouzdan gospodarski oporavak, pitanje održivog razvoja Hrvatske učestalije se javlja na agendi javnog, gospodarskog i civilnog sektora.⁶⁶

Održivi razvoj, sukladno Zakonu o zaštiti okoliša (NN 110/08.), postiže se suradnjom i zajedničkim djelovanjem Hrvatskog sabora, Vlade, županija, Grada Zagreba, velikih gradova, gradova i općina te svih drugih dionika u cilju zaštite okoliša, svakoga u okviru svoje nadležnosti i odgovornosti. Ovdje se još jednom stavlja naglasak na zajedničko djelovanje svih dionika s ciljem postizanja održivosti kao preduvjeta za budući razvoj. Također je donesen i „Prijedlog Strategije održivog razvoja Republike Hrvatske do 2020. godine“ kao ključnog strateškog dokumenta koji dugoročno usmjerava gospodarski i socijalni razvoj te zaštitu okoliša prema održivom razvoju. Prema spomenutom dokumentu, razvojna načela odraz su kako razumijevanja razvojnog procesa i očekivanih promjena u makrookruženju, tako i potrebe za uspostavom preduvjeta za dugoročno održiv i konkurentan turistički razvoj Hrvatske. Prijedlog Strategije također naglašava potrebu intenzivnog i kontinuiranog informiranja javnosti u cilju podizanja svijesti građana i poticanja na sudjelovanje te pretpostavlja proces dogovaranja kako bi se odredili prioritetni gospodarski, socijalni i okolišni izazovi i mjere.⁶⁷

5.1.1. Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine

Godine 2013. donesena je „Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine“, predstavljena je kao krovni razvojni dokument hrvatskog turizma, koji treba dati putokaz i otvoriti novi prostor za razvoj turizma u nadolazećem razdoblju. Strategija razvoja turizma RH do 2020. polazi od analize ključnih pokazatelja dostignutog razvoja, sagledava razvojna ograničenja i razvojne mogućnosti koje se očitavaju iz relevantnih razvojnih trendova u globalnom okruženju te prepoznaje ključne činitelje uspjeha na koje se hrvatska turistička politika mora usredotočiti u razdoblju do 2020. godine. Strategija razvoja turizma RH do 2020. daje odgovor na pitanje kakav turizam Hrvatska želi i treba razvijati te utvrđuje ključne aktivnosti turističke politike usmjerene na osiguravanje proizvodnih, institucionalnih,

⁶⁶ L. Pavić Rogošić, *op. cit.*, str. 11.

⁶⁷ Ž. Sunara, S. Jeličić i M. Petrović, *op. cit.*, str. 83-88.

organizacijskih i ljudskih pretpostavki za poboljšavanje konkurentne sposobnosti hrvatskog turizma i korištenje resursne osnove na načelima odgovornog i održivog razvoja.⁶⁸

Poželjan razvoj hrvatskog turizma podrazumijeva upravljanje resursima koje udovoljava osnovnim ekonomskim, socijalnim i estetskim kriterijima dugoročno održivog poslovanja uz rast blagostanja, očuvanje kulturnog integriteta te vitalnih ekoloških sustava i biološke raznolikosti. Sukladno tome, viziju razvoja turizma do 2020. godine valja temeljiti na sljedećih deset načela.⁶⁹

- **Partnerstvo** – S obzirom na to da je „turistički proizvod“ agregatna kategorija, njegov razvoj podrazumijeva horizontalnu (međuresornu) i vertikalnu (nacionalno-regionalno-lokalnu) suradnju, ali i suradnju nositelja javne vlasti s privatnim sektorom (poduzetnici), civilnim sektorom, institucijama u sferi zaštite okoliša, kulture, prometa, zdravstva, sigurnosti i sl.,
- **Institucionalno dereguliranje** – Potrebno je znatno pojednostavniti (deregulirati) postojeći pravno-legislativni okvir te tako stvoriti stimulativan i transparentan institucionalni okvir krojen po mjeri poduzetnika,
- **Ekološki odgovoran razvoj** – Radi se prije svega o primjeni suvremenih tehničko-tehnoloških rješenja u gradnji i opremanju (npr. smanjenje toplinskih gubitaka, energetske učinkoviti sustavi grijanja/hlađenja, korištenje obnovljivih izvora energije), racionalnosti u korištenju raspoloživog prostora, poštivanju odrednica nosivog kapaciteta destinacije i mikrolokacije projekta, kao i mogućnosti priključenja na postojeće infrastrukturne sustave. Posebnu pažnju valja posvetiti promicanju rješenja koja vode niskougličnom razvoju Hrvatske i sudjelovanju turističkog sektora u provedbi proaktivnih mjera Strategije zaštite morskog okoliša u cilju njegovog očuvanja i trajne zaštite,

⁶⁸ Vlada RH, *Prijedlog Strategije razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine*, Zagreb, 2013, str. 3, dostupno na <http://www.mint.hr/strategija-razvoja-turizma-11411/11411>, (27. svibnja 2018.)

⁶⁹ *Ibidem*, str. 28-29.

- **Više od sunca i mora** – Potrebno je razviti i komercijalizirati niz novih, međunarodno konkurentnih sustava turističkih doživljaja kao što su kulturni turizam, cikloturizam, pustolovni i sportski turizam, ekoturizam, ali i golf turizam te zdravstveni i ruralni turizam,
- **Turizam na cijelom prostoru** – Ubrzavanje razvoja kontinentalnog turizma neće biti moguće bez kapitalnih investicija u resursno-atraksijsku osnovu uz znatno korištenje sredstava EU fondova. Pritom u prvom redu valja poticati razvoj onih proizvoda i onih područja koji, zbog značajki resursno-atraksijske osnove i/ili tradicije u turističkom privređivanju, imaju najveće šanse za uspjeh već u kratkom roku,
- **Autentičnost i kreativnost** – Uspješno diferenciranje Hrvatske od konkurentskih destinacija treba temeljiti ponajviše na njegovanju prirodne, sociokulturne, klimatske i/ili proizvodne (doživljajne) autentičnosti, odnosno na kreativnosti u razvoju proizvoda, destinacijskom pozicioniranju i komunikaciji s tržištem,
- **Hotelijerstvo** - Ključni pokretač investicijskog ciklusa – ubrzan razvoj kvalitetne hotelske ponude podrazumijeva ne samo izgradnju hotelskih objekata pogodnih za međunarodno brendiranje, već i izgradnju tematiziranih i/ili *boutique* hotelskih objekata u vlasništvu domaćih malih i srednjih poduzetnika, kao i razvoj integriranih *resort* projekata,
- **Inovirani tržišni nastup** - Po ulaska Hrvatske u EU, potrebno je uspostaviti imidž zemlje koja nudi 'više od ljeta i više od sunca i mora'. Rebranding Hrvatske valja temeljiti na interpretiranju središnjeg identiteta Hrvatske kao 'zemlje ljepote i ispunjenosti', odnosno identitetskim i vrijednosnim obilježjima kao što su raznolikost, sadržajnost, autentičnost, očuvanost okoliša, bogatstvo vode te dobre hrane i vina, gostoljubivost i ljepota,
- **Proizvodnja za turizam** – Hrvatski proizvođači morali bi se više povezivati s turističkim sektorom kako bi se kvalitetni domaći proizvodi predstavili međunarodnoj potražnji, što će postupno utjecati na jačanje njihove konkurentske

spособnosti. U tom smislu, pristup klsterskog povezivanja treba biti smjer budućeg razvoja,

- **Kultura kvalitete** – Uspješno i dugoročno održivo pozicioniranje hrvatskog turizma na međunarodnom tržištu podrazumijeva osjetno unapređenje postojeće razine kvalitete i izvrsnosti. Posebno valja naglasiti potrebu prilagođavanja postojećeg sustava obrazovanja za potrebe turizma, ali i uvođenja obveznih programa cjeloživotnog učenja za različite kategorije djelatnika uposlenih u turizmu. Dodatno valja poraditi i na uvođenju kvalitativnih standarda svih kategorija objekata turističke ponude, pri čemu se naglasak stavlja na uvođenje obaveznog licenciranja pojedinih vrsta uslužne ponude, uvođenje certifikacijskih shema i znakova kvalitete, objavljivanje liste najboljih ponuđača i slično.

U viziji hrvatskog turizma navedenoj u dokumentu „Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine“ navedeno je kako je Hrvatska u 2020. godini globalno prepoznatljiva turistička destinacija, konkurentna i atraktivna za investicije, koja stvara radna mjesta i na održiv način upravlja razvojem na svom cjelokupnom prostoru, njeguje kulturu kvalitete, a svojim gostima tijekom cijele godine pruža gostoljublju, sigurnost i jedinstvenu raznovrsnost autentičnih sadržaja i doživljaja.⁷⁰

Kako bi turizam Republike Hrvatske bio dugoročno održiv potrebno je formirati i provoditi valjanje razvojne i strateške smjernice kojima bi se omogućio kvalitetni razvoj održivog turizma. Također, potrebno je djelovati u skladu s razvojnim načelima te pružiti svim dionicima u turizmu (turoperatorima, turističkim agencijama, turistima, lokalnoj zajednici, turističkim djelatnicima i dr.) sudjelovanje u sustavu razvoja i primjene održivog razvoja u turističkom sektoru. Uvođenje i primjena novih tehnologija te razvijanje investicijskih projekata, kao i razmjena znanja i iskustva te uključivanje znanstvenika i stručnjaka iz domene održivog razvoja u poslovne i razvojne procese od velikog su značenja ukoliko se Republika Hrvatska dugoročno želi orijentirati ka održivom turizmu.

⁷⁰ *Ibidem*, str. 30.

5.1.2. Strategija održivog razvoja Republike Hrvatske

Zakonom o zaštiti okoliša iz 2007. godine, određena je Strategija održivog razvoja Republike Hrvatske kao dokument koji dugoročno usmjerava gospodarski i socijalni razvoj te zaštitu okoliša prema održivom razvoju. Strategija održivog razvoja Republike Hrvatske usvojena je u Hrvatskom saboru 20. veljače 2009. godine za desetogodišnje razdoblje i sadrži analizu postojećeg gospodarskog, socijalnog i okolišnog stanja te utvrđuje smjernice dugoročnog djelovanja. Strategija sadrži temeljna načela i mjerila za određivanje ciljeva i prioriteta u promišljanju dugoročne preobrazbe prema održivom razvoju Republike Hrvatske. U Strategiji je identificirano osam ključnih izazova na kojima Hrvatska mora raditi radi postizanja održivog razvoja:⁷¹

1. Poticaj rasta broja stanovnika RH,
2. Okoliš i prirodna dobra,
3. Usmjeravanje na održivu proizvodnju i potrošnju,
4. Ostvarivanje socijalne kohezije i pravde,
5. Postizanje energetske neovisnosti i rasta učinkovitosti korištenja energije,
6. Jačanje javnog zdravstva,
7. Povezivanje RH,
8. Zaštita Jadranskog mora, priobalja i otoka.

Ističe se da je pretpostavka za održivi razvoj uspostava učinkovite uprave, ulaganje u znanje i istraživanje te da je ulaganje u obrazovanje za održivi razvoj preduvjet za nužne promjene i postizanje ciljeva održivog razvitka. Imajući u vidu ostvarenje održivog razvoja Republike Hrvatske, Strategija postavlja osnovne ciljeve i mjere održivog razvitka gospodarstva, održivoga socijalnog razvoja te zaštite okoliša i identificira ključne izazove u njihovu ostvarivanju. Analiza najvažnijih izazova daje opis sadašnjeg stanja kroz gospodarsku, socijalnu i okolišnu dimenziju i time

⁷¹ Republika Hrvatska - Ministarstvo zaštite okoliša i energetike, *Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske*, Zagreb, 2009, dostupno na: <http://www.mzoip.hr/hr/klima/strategije-planovi-i-programi.html>, (28. svibnja 2018.)

pridonosi održivosti. U Strategiji su navedene i institucije uključene u njezinu provedbu i način provedbe, odgovornost za provedbu te način praćenja provedbe.⁷²

Upravo je suradnja i multisektorski pristup ključ uspješnog dokumenta i uspješnog zaokreta u smjeru održivosti. Tek kada svi sektori prepoznaju i prihvate svoje obveze i odgovornosti na području održivosti, tek tada će održivi razvoj biti stvarno moguć, a njegovom primjenom osiguran dugoročan društveni razvoj u zemlji sa zdravim okolišem i konkurentnim gospodarstvom.⁷³

Strategijom se naglašava kako je jedan od ključnih ciljeva usmjerenost ka povećanju svijesti o održivosti kod ljudi, a kako bi se ista postigla potrebno je ove teme uključiti u obrazovne programe kako bi se posredno razvili svjesni građani s usađenim etičkim načelima odgovornog djelovanja. Također, na ovaj bi se način obrazovali potencijalni, kvalitetni kadrovi u turizmu koji bi u svojem radu primjenjivali elemente odgovornog i etički prihvatljivog poslovanja te na taj način promovirali održiv razvoj turizma i utjecali na podizanje kvalitete turističke ponude i imidža Republike Hrvatske. Strategijom se između ostalog želi ukazati na važnost komunikacije dionika kao i na potrebu za kontinuiranim informiranjem javnosti kako bi se kod iste stvorila i jačala moralna i etička uvjerenja vezana za održiv razvoj, te kako bi se na taj način omogućila prirodna, društvena i gospodarska ravnoteža.

5.2. Primjeri iz prakse

Svaka turistička destinacija onoliko je autentična koliko odražava svoju kulturnu tradiciju i koliko pojedini nositelji razvoja ponude adekvatno prezentiraju vlastite vrijednosti i potencijale. Turistički proizvod kreiran bez dovoljno osjetljivosti prema kulturnim posebnostima vodi u uniformiranost i bezličnost.⁷⁴

⁷² NN, *Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske*, Zagreb, 2009, dostupno na https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_03_30_658.html, (28. svibnja 2018.)

⁷³ M. Matešić, *Strategija održivog razvoja: Krovni razvojni dokument Republike Hrvatske*, Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj, no. 4 Zima, 2008, str. 409., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/57548>, (28. svibnja 2018.)

Zagreb, Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj, 2010, str. 409., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/57548>, (28. svibnja 2018.)

⁷⁴ D. Vlahović, *Hrvatska strana Jadrana – Turizam i transformacije*, Zagreb, Netgen, 2015. str. 126.

U ovom će se potpoglavlju detaljno obraditi tematika vezana za primjere iz prakse na području Republike Hrvatske. U daljnjem tijeku rada kao negativan primjer iz prakse, naveden, opisan i statistički obrađen je NP Plitvička jezera koji se sve više suočava s negativnim posljedicama prekomjernog iskorištavanja i moguće potpune devastacije prirodnih resursa, temeljem kojih je isti izgradio svoju prepoznatljivost kako u Hrvatskoj tako i u svijetu. Između ostalog, kao prepoznat primjer dobre prakse i pozitivnog djelovanja, čije su strategije razvoja orijentirane ka provođenju etičkih načela u poslovanju, zaštiti kulturne i prirodne baštine te postizanju zadovoljavajućih gospodarskih rezultata na dobrobit cijele zajednice naveden je Grad Mali Lošinj. Temeljem iznesenog, Grad Mali Lošinj uspješan je primjer razvoja održivog turizma na svojem području.

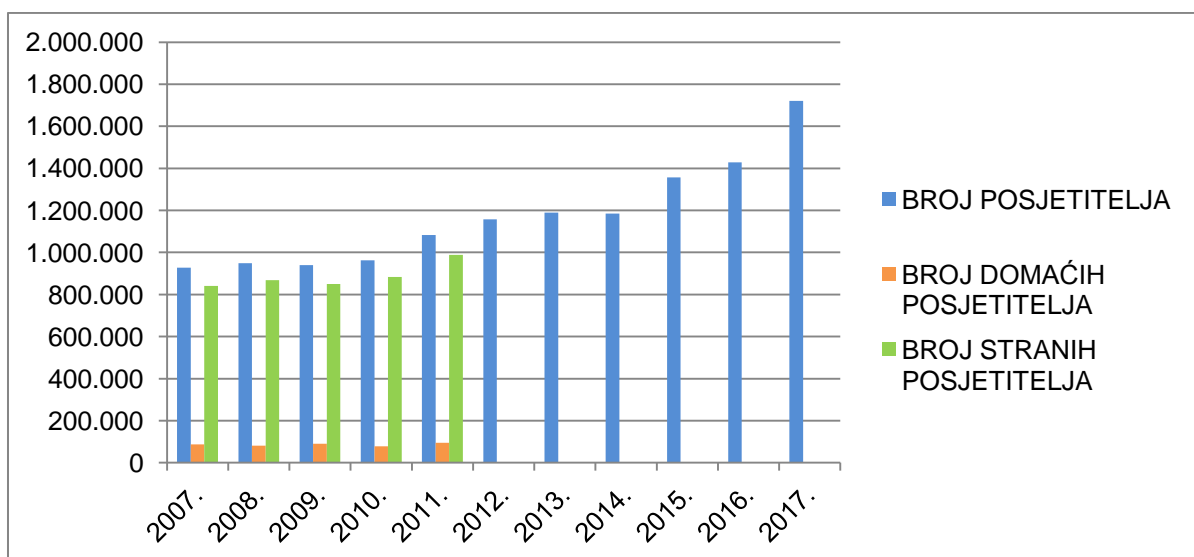
Nacionalni park Plitvička jezera jedan je od svjetski poznatih i najposjećenijih lokacija u Hrvatskoj, čija se prirodna dobra pod utjecajem masovnog turizma maksimalno eksploatiraju. Također, razvoj masovnog turizma u ovoj destinaciji te izražena sezonalnost za posljedicu su imali povećano zagađenje okoliša, pretjeranu posjećenost parka te nereguliranu i prekomjernu izgradnju smještajnih objekata. Dok svi promatraju rijeke ljudi koje se svake godine slijevaju na ovaj prirodni fenomen, ispod radara prolazi urbanistički kaos koji nastaje na rubovima turističke atrakcije. Zbog navedenih stvari UNESCO upozorava da bi ovaj najstariji hrvatski nacionalni park mogao biti izbrisan s popisa svjetske baštine.

Upravo predimenzionirani razvoj turizma neminovno dovodi do degradacije zaštićenih područja, što jednako izaziva nezadovoljstvo stručnjaka, ali i posjetitelja koji radi pada kvalitete turističkoga doživljaja postupno napuštaju takva odredišta. Jednako tako, ove posljedice ne zaobilaze ni lokalno stanovništvo.⁷⁵ Stoga je potrebno kontinuirano ulagati u provođenje edukacijskih programa, utjecati na jačanje svijesti o održivom razvoju, poticati suradnju i partnerske odnose među pružateljima usluga i lokanim proizvođačima, pristupiti razvoju turizma na planski i dugoročno održiv način te iskoristiti lokalne resurse kako bi se posjetiteljima pružio autentičan doživljaj i nezaboravna priča.

⁷⁵ I. Martinić, *Upravljanje zaštićenim područjima, planiranje, razvoj i održivost*, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu, Šumarski fakultet, 2010, str. 287-288.

Naglo povećanje broja turista, neriješen sustav odvodnje otpadnih i sanitarnih voda koje se prelijevaju u sustav jezera, odstupanja u razvojnim vizijama parka, nedostatak planova upravljanja i strateških smjernica, konflikti između vladajućih organizacija i lokalnog stanovništva te zapuštanje tradicionalnih djelatnosti samo su neki od kamenja spoticanja zbog kojih je NP Plitvička jezera dospio u sadašnje stanje devastacije. Kako bi se negativni učinci smanjili potrebne su konzultacije uprave parka i lokalnog stanovništva sa stručnjacima u turizmu, te je istodobno od velike važnosti uključivanje lokalnog stanovništva u sustav donošenja odluka. Također, potrebno je zakonski regulirati i poboljšati planski turizam kao i druge selektivne oblike turizma na tom području. U nastavku rada prikazan je ukupan broj posjetitelja (u razdoblju od 2007. – 2017. godine) te udio domaćih i stranih posjetitelja u ukupnom broju posjetitelja (u razdoblju od 2007. – 2011. godine, s obzirom da za razdoblje od 2012. – 2017. godine podatci nisu dostupni) NP Plitvička jezera u desetogodišnjem razdoblju (Graf 1).

Graf 1. Ukupan broj posjetitelja u razdoblju od 2007. – 2017. godine na području NP Plitvička jezera

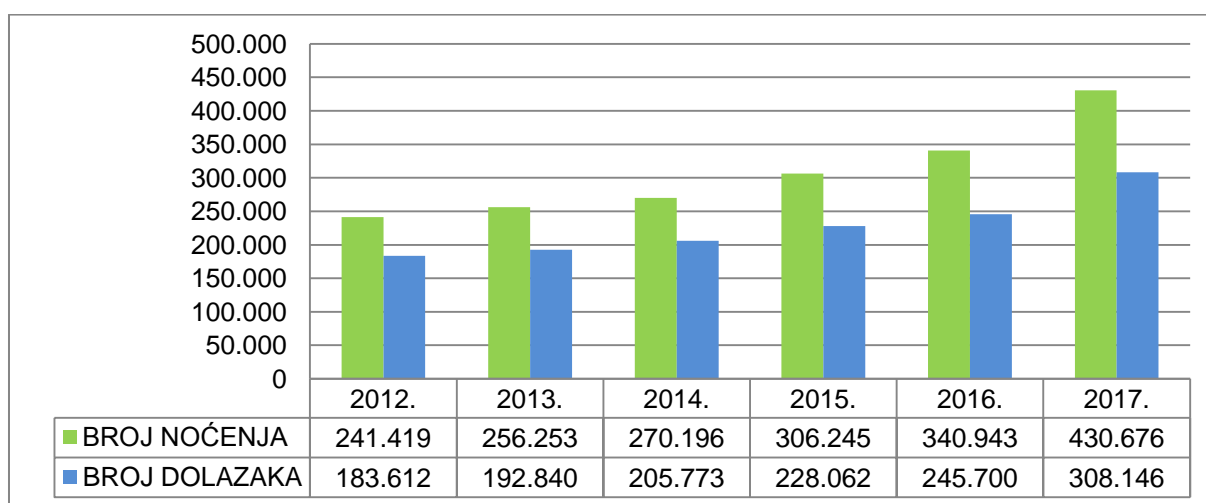
Izvor: Samostalan rad autorice na temelju podataka dostupnih na DZS, posjetitelji važnijih turističkih znamenitosti i atrakcija (2007. - 2011. godine)

Iz grafičkog prikaza može se zaključiti kako je NP Plitvička jezera suočen sa kontinuiranim rastom broja posjetitelja. Broj turista 2007. godine iznosio je 927.611

turista, dok je 2017. godine taj broj bio 1.720.331, što je postotno povećanje za 85,46%. Temeljem obrađenih podataka da se naslutiti kako će taj broj iz godine u godinu i dalje rasti. Stoga službena stranica NP Plitvičkih jezera, ukoliko se trend porasta nastavi i dalje, u 2018. godini prognozira i brojku od nevjerojatnih dva milijuna posjetitelja. Stalni trend rasta broja posjetitelja rezultat je jače marketinške promocije, povećanja interesa posjetitelja za odlazak u zaštićena prirodna područja te jačanje integracija na području NP – turističke agencije i turoperatori. Također, vidljiv je veliki jaz u broju domaćih i stranih posjetitelja. Kako bi Uprava NP smanjila priljev dnevnih posjetitelja, kao jednu od mjera, odlučila se za ukidanje obiteljskog tjedna, tijekom kojega su domaći gosti imali mogućnost po znatno pristupačnijoj cijeni posjetiti NP Plitvička jezera. S obzirom na prikazanu strukturu posjetitelja (približno 10% domaćih posjetitelja naspram 90% inozemnih posjetitelja) u razdoblju od 2007. do 2011. godine, za koje razdoblje su podaci raspoloživi, s pravom se može postaviti pitanje je li ova ograničavajuća mjera poduzeta u pravom smjeru.

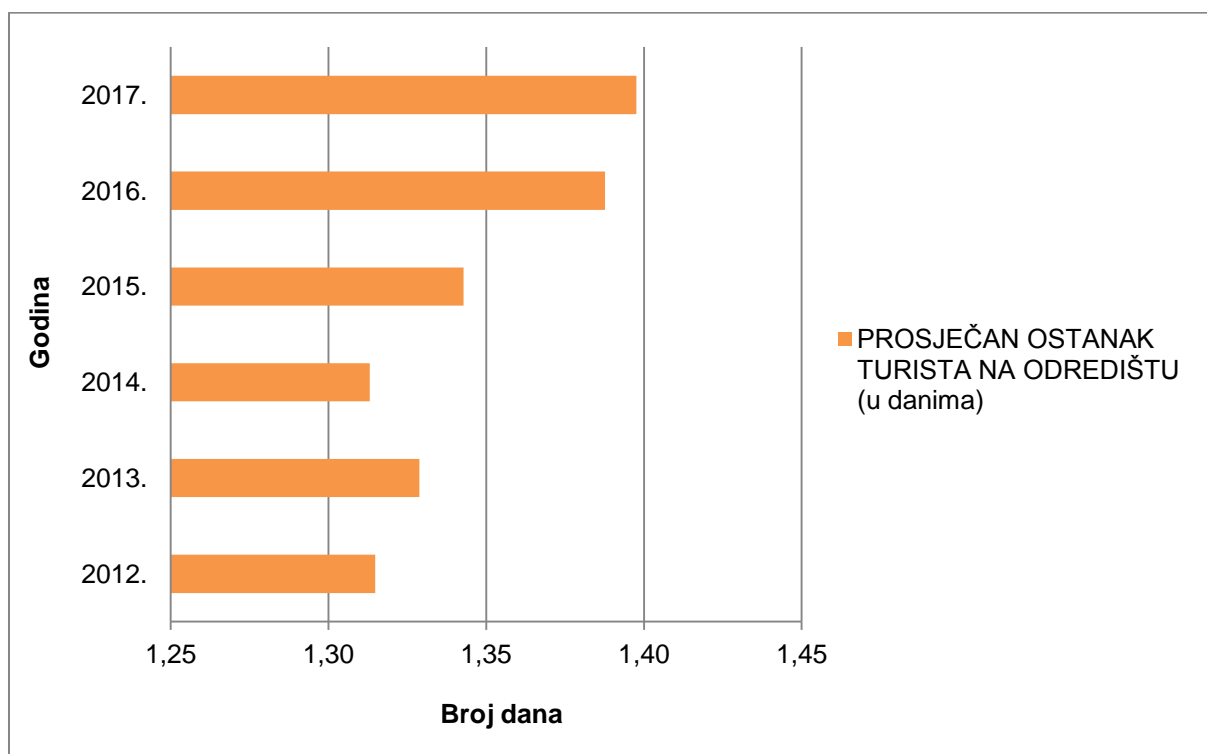
U radu je također prikazan grafički prikaz s elementima broja dolazaka turista i broja ostvarenih noćenja (Graf 2) kao i grafički prikaz kao i prosječan ostanak turista na određištu (iskazano u danima) za razdoblje od 2012. – 2017. godine (Graf 3).

Graf 2. Prikaz broja dolazaka turista i ostvarenog broja noćenja za razdoblje od 2012. – 2017. godine

Izvor: Samostalan rad autorice na temelju podataka dostupnih na DZS, dolasci i noćenja turista (2012. – 2017. godine)

Graf 3. Prosječan ostanak turista na odredištu (iskazano u danima) za razdoblje od 2012. – 2017. godine

Izvor: Samostalan rad autorice na temelju obrade podataka dostupnih na DZS, dolasci i noćenja turista (2012. – 2017. godine)

Od 1,7 milijuna turista koji godišnje posjete park, velik broj istih napušta destinaciju istog dana. Oni turisti koji su ostali, zadržali su se u prosjeku 1,34 dana što je vidljivo iz grafičkog prikaza. Kako bi se turisti zadržali na dulje vremensko razdoblje osmišljen je projekt pod nazivom „Tri dana u Lici“. Njime bi se ostvarilo bolje brendiranje Like i podvelebitskog primorja. Ovaj projekt u sebi sažima cijeli niz mjera od stimuliranja proizvodnje domaće hrane do razvoja ruralnog turizma kao i selektivnih oblika turizma. Njime se nastoji osigurati veći broj individualnih dolazaka, veća potrošnja i dulje zadržavanje istih. Na taj bi se način smanjilo trenutno opterećenje dnevnih izletnika na Plitvička jezera.

NP Plitvička jezera 2017. godine započeo je s izradom plana upravljanja posjetiteljima kojim će se omogućiti kvalitetnije upravljanje posjetiteljima kako bi se smanjio pritisak na najpoznatije prirodne fenomene parka. Zbog problema

prekomjernog izdavanja građevinskih dozvola na području parka Ministarstvo zaštite okoliša i prirode surađuje s Ministarstvom graditeljstva i prostornog uređenja. Ministarstvo zaštite okoliša i prirode zatražilo je 15. veljače 2016. godine od Ministarstva graditeljstva i prostornog uređenja provođenje upravnog nadzora nad regionalnim uredima u čijoj je nadležnosti upravo izdavanje dozvola za građenje na području nacionalnog parka.⁷⁶

Osim navedenog, Uprava parka posljednjih nekoliko godina ulaže značajne napore u primjeni energetske učinkovitosti i korištenju obnovljivih izvora energije, a prve investicije su pred realizacijom. REGEA je za Park još 2013. godine izradila strateški planski dokument pod nazivom „*Energetski plan Nacionalnog parka Plitvička jezera*“ kojim su, na osnovi provedenih energetske analize, predloženi konkretni projekti i aktivnosti povećanja korištenja obnovljivih izvora energije i poboljšanja energetske učinkovitosti raznih sektora energetske potrošnje na području Parka. Energetski plan izrađen je s ciljem zaštite prirode i okoliša, kao i poboljšanja kvalitete turističke ponude Parka prema načelima održivog razvoja. Dvije godine poslije i Ministarstvo zaštite okoliša i prirode odlučilo je izraditi „*Program poticanja korištenja obnovljivih izvora energije i povećanja energetske učinkovitosti u nacionalnim parkovima i parkovima prirode Republike Hrvatske*“ kako bi stvorilo preduvjete za sustavno poticanje investicija u održivo korištenje energije na posebno zaštićenim područjima nacionalnih parkova i parkova prirode, što je NP Plitvička jezera dalo dodatni motiv u planiranju održivog energetske razvoja Parka.⁷⁷

U svibnju 2017. godine potpisan je sporazum između Hrvatskih voda, Nacionalnog parka Plitvička jezera i Općine Plitvička jezera. Tim se sporazumom "omogućava rješavanje dugogodišnjeg problema vodovoda i odvodnje na području Plitvičkih jezera. Sporazumom Nacionalni park Plitvička jezera predaje sustav vodoopskrbe i odvodnje općinskoj komunalnoj tvrtki Vodovod Korenica d.o.o. koja je sukladno odredbama Zakona o vodama nadležna za upravljanje sustavom te može izvršiti sanacije i unaprjeđenje sustava. Sporazumom je predviđena rekonstrukcija i

⁷⁶ Dnevnik.hr, *Plitvička jezera mogla bi biti izbrisana s liste UNESCO-a*, dostupno na: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/plitvicka-jezera-mogla-bi-bit-i-izbrisana-s-liste-unesco-a---443090.html>, (22. svibnja 2018.)

⁷⁷ REGIONALNA ENERGETSKA AGENCIJA SJEVEROZAPADNE HRVATSKE, *NP Plitvička jezera odabiru smjer održivog razvoja*, dostupno na: <http://www.regea.org/newsletter-objave/np-plitvi%C4%8Dka-jezera-odabiru-smjer-odr%C5%BEivog-razvoja!.html>, (18. svibnja 2018.)

dogradnja vodnih građevina vodoopskrbe i odvodnje te pročišćavanja otpadnih voda radi ispunjenja osnovnih tehničkih, tehnoloških i sanitarnih zahtjeva za ispravno pružanje vodnih usluga. Izgradnja i proširenje sustava odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda planira se provesti apliciranjem za dodjelu sredstava iz EU fondova.⁷⁸

Podizanje cjelokupne ekološke svijesti, ne samo u pogledu širenja zaštićenih područja nego i općenito u pogledu borbe za kvalitetniji život, aktualan je zahtjev koji pred nas postavlja Europska Unija. Iz svega navedenoga proizlazi da se Hrvatska mora odlučnije i adekvatnije angažirati u zaštiti prirode te njezinim gospodarenjem u skladu s konceptom održivoga razvoja.⁷⁹

Potreba za aktivnim upravljanjem zaštićenim područjima postala je jasna nakon što se iskustveno pokazalo da se zaštita nekog područja ne može postići samim proglašenjem njegove zaštite (tzv. „papirnati parkovi“) nego da je za zaštitu prirode neophodno utjecati na aktivnosti koje se odvijaju u tom području. Upravljanje zaštićenim područjima zapravo se, kao i bilo koje drugo upravljanje, odnosi na upravljanje ljudskim djelatnostima koje se odvijaju u tom području, pri čemu se neke djelatnosti mogu nastojati ograničiti ili prilagoditi, dok se druge nastoje poticati.⁸⁰ Razvoj turističke ponude treba biti usmjeren ka minimizaciji negativnih učinaka za okruženje u kojemu se ista formira te se na primarno mjesto ne smije postaviti gospodarska dobit i nekontrolirana izgradnja infrastrukture, već se razvojni koncept turističke ponude mora temeljiti na zaštiti i održivom razvoju tog područja.

Grad Mali Lošinj. Hrvatski otoci imaju očuvan odnos između prirode i otočnoga stanovništva, ali i dugotrajnu turističku tradiciju, koju su otočani uglavnom sami razvijali od samoga početka. Zbog takvih okolnosti, pri razvoju turizma na otocima svi bi stanovnici pojedinoga otoka morali biti konzultirani kako bi izravno surađivali uz turističke radnike i lokalne političke strukture. Oni svi zajedno moraju imati turističku

⁷⁸ Dnevnik.hr, *Plitvička jezera pucaju po šavovima: Hoćemo li postati generacija koja je uspjela "ubiti" biser hrvatskog krša?*, 2017, dostupno na: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/plitvicka-jezera-pucaju-po-savovima-hocemo-li-postati-generacija-koja-je-uspjela-ubiti-biser-hrvatskog-krsa---485495.html>, (18. svibnja 2018.)

⁷⁹ V. Opačić, Geografija.hr, *Zaštićena područja u Hrvatskoj – oblici i problemi*, 2004, dostupno na: <http://www.geografija.hr/hrvatska/zasticena-podrucja-u-hrvatskoj-oblici-i-problemi/>, (18. svibnja 2018.)

⁸⁰ Hrvatska agencija za okoliš i prirodu, *Upravljanje zaštićenim područjima*, 2017, dostupno na: <http://www.haop.hr/hr/tematska-podrucja/zasticena-podrucja/upravljanje-zasticenim-podrucjima>, (18. svibnja 2018.)

viziju, i na temelju toga raditi na aktiviranju svojih gospodarskih potencijala uz inicijativu i samoorganizaciju.

Jedan od najpoznatijih i vodećih primjera dobre prakse koja se temelji na održivom razvoju u Hrvatskoj je otok i Grad Mali Lošinj, poznatiji i pod nazivom „Otok vitalnosti“ (Slika 20), koji je svoj naziv zaslužio temeljem očuvanog okoliša i kulture, zadovoljstva lokalnog stanovništva i turista te svoje konkurentne turističke ponude. Između svih navedenih elemenata u Gradu Mali Lošinj ostvarena je sinergija te su stvoreni temelji za razvoj održivog turizma. Kontinuirano provođenje edukacijskih programa, ulaganje u zaštitu i očuvanje prirode, jačanje kulturnog integriteta zajednice, ulaganje u inovacije i poticanje kreativnosti, uređenost komunalne infrastrukture te pružanje visoko kvalitetne usluge samo su neki od elemenata koji se navode kao razlozi uspjeha ove destinacije.

Slika 20. Logo: „Lošinj, otok vitalnosti“

Izvor: Official Mali Lošinj Tourist Board website, <https://www.visitlostinj.hr/>, (20. svibnja 2018.)

Također, neizostavno je za spomenuti kako Grad Mali Lošinj svoje napore ulaže i u pažljivo definiranje razvojnih modela i strateških smjernica za održivo upravljanje destinacijom, razvija svijest o orijentiranosti destinacije ka održivom upravljanju turizmom, ulaže u razvoj i poboljšanje destinacijskog menadžmenta te potiče na partnerski odnos između privatnog i javnog sektora kao i na kvalitetnu suradnju s lokalnim stanovništvom. Valorizirajući izuzetnu ljepotu i očuvanost svog prirodnog okoliša i kulturnog nasljeđa, te dosegnutu razinu turističkog razvoja, Grad Mali Lošinj strateški se određuje prema održivom razvoju i specifično, prema održivom turizmu.⁸¹

⁸¹ Grad Mali Lošinj, TZ Grada Mali Lošinj i Institut za turizam, *Program razvoja održivog turizma Grada Mali Lošinj*, Zagreb, 2013, dostupno na: <http://www.mali-lostinj.hr/wp-content/uploads/2015/03/Program-razvoja-odrzivog-turizma.pdf>, (20. svibnja 2018.)

Na dodjeli nagrada za održivo i pristupačno upravljanje turizmom, održanoj u Bruxellesu Grad Mali Lošinj osvojio je nagradu Europskog sustava pokazatelja za održivi razvoj (ETIS) – nagradu za širinu i dubinu prikupljenih spoznaja o praksama održivog turizma na otoku, zahvaljujući projektu koji broji 130 pokazatelja. Istraživanje je otkrilo da je 56% najprivlačnijih lokaliteta na otoku imalo pristup za osobe s invaliditetom, a 78% lokalnih tvrtki uključeno je u programe za zaštitu okoliša i klimatske akcije. 89% poduzeća prebacilo se na niskoenergetsku rasvjetu, ali samo 14% otpada na otoku se recikliralo. Podatak koji svjedoči o trudu koji se ulaže u promociju tradicionalnog dobra je 57% najvažnijih događanja usmjerenih na tradicionalnu/lokalnu kulturu i dobra otoka Lošinja. Također, 47% stanovništva sudjeluje u lokalnoj strategiji i planovima za smanjenje onečišćenja bukom i svjetlosnog onečišćenja.⁸²

Grad Mali Lošinj jedan je od rijetkih u Hrvatskoj koji se strateški odredio prema održivom razvoju i odgovornom turizmu, stoga je 2013. godine osim prethodno navedene osvojio i nagradu organizacije Skal, koja već 11 godina dodjeljuje nagrade za održivi razvoj u turizmu. Primarni kriteriji za vrednovanje bili su doprinos očuvanju prirode i okoliša, očuvanje kulturne baštine, uključenost i prednosti zajednice/destinacije, edukacija, poslovna sposobnost, inovacije. Zbog toga je iste godine u suradnji s Institutom za turizam, usvojen Program razvoja održivog turizma Lošinja koji se nadovezuje na već postojeće pozicioniranje „Lošinj - Otok vitalnosti“.⁸³

Program održivog razvoja turizma Grada Mali Lošinj izradio je zagrebački Institut za turizam slijedeći metodologiju Svjetske turističke organizacije-UNWTO za održivi razvoj turističkih destinacija te je baziran na reprezentativnom istraživanju „Stavovi lokalnog stanovništva o turizmu“ kao i na pregledu stanja destinacije prema indikatorima UNWTO-a. Program sadrži 30 stožernih projekata grupiranih u: projekte

⁸² Hrturizam.hr, *Lošinj osvojio nagradu europske komisije za održivi razvoj!*, 2016, dostupno na: <http://hrturizam.hr/losinj-osvojio-nagradu-europske-komisije-za-odrzivi-razvoj/>, (20. svibnja 2018.)

⁸³ Novilist.hr, *Lošinj svjetska nagrada za održivi razvoj u turizmu*, 2013, dostupno na: <http://www.novilist.hr/Vijesti/Regija/Otoci/Losinju-svjetska-nagrada-za-odrzivi-razvoj-u-turizmu>, (21. svibnja 2018.)

zaštite prirodnih resursa, projekte zaštite socio-kulturnih resursa i projekte gospodarske održivosti prikazanih u nastavku rada (Tablica 5):⁸⁴

Tablica 5. Projekti razvoja održivog turizma Grada Mali Lošinj

PROJEKTI RAZVOJA ODRŽIVOG TURIZMA GRADA MALI LOŠINJ	CILJ PROJEKTA
1. Lošinjski registar kvalitete prirodnih činitelja	Dokumentirano i znanstveno utemeljeno praćenje kvalitete prirodnih činitelja na području Lošinjskog arhipelaga
2. Prezentacija mreže NATURA 2000	Senzibiliziranje javnosti i popularizacija vrijednih prirodnih staništa/lokaliteta uvrštenih u mrežu NATURA 2000 na području Grada Mali Lošinj
3. Lošinjski vrtovi	Daljnje senzibiliziranje javnosti i popularizacija bogatstva biljnih vrsta Lošinjskog arhipelaga kroz uređenje javnih i privatnih zelenih površina
4. Plave šume Jadrana	Zaštita i revitalizacija ugrožene morske cvjetnice posidonie oceanice
5. Nosivi kapacitet kupališnog prostora	Osiguranje podloga za planiranje i upravljanje kupališnim prostorom
6. Uspostava koridora mirne plovidbe	Trasiranje, popularizacija i implementacija koridore mirnije plovidbe
7. Lošinjski edukacijski centar o moru	Stvaranje međunarodno relevantnog edukacijskog, istraživačkog i interpretacijskog centra o moru u Malom Lošinju
8. Pridruživanje inicijativama za očuvanje mora	Umrežavanje Grada Mali Lošinj s relevantnim akterima i pro-aktivan odnos prema inicijativama za očuvanje mora (Jadrana) i prostora općenito
9. Unapređenje sustava upravljanja otpadom	Uvođenje novog modela upravljanja otpadom i otvaranje procesa realizacije koncepta „Mali Lošinj – Grad NULA otpada“
10. Inicijativa za energetske učinkovitost i samodostatnost	Poticanje energetske učinkovitosti i samodostatnosti

⁸⁴ Grad Mali Lošinj, TZ Grada Mali Lošinj i Institut za turizam, *Program razvoja održivog turizma Grada Mali Lošinj*, Zagreb, 2013, str. 5., dostupno na: <http://www.mali-losinj.hr/wp-content/uploads/2015/03/Program-razvoja-odrzivog-turizma.pdf>, (21. svibnja 2018.)

11. Inovacija sustava štednje vode i pročišćavanja otpadnih voda	Smanjenje potrošnje vode, unapređenje sustava pročišćavanja i odvodnje te prevencija onečišćenja vode
12. Inicijativa za „zelenu“ arhitekturu	Poticanje održive ili ekološki svjesne gradnje s posebnim naglaskom na komercijalne turističke objekte
13. Unapređenje mreže javnih parkirališta	Osiguranje dovoljnog i kvalitetnog javnog parkirališnog prostora na način koji servisira i istovremeno odterecuje glavne atrakcijske točke u destinacijama
14. Sustav kratkih brodskih linija u lokalnom javnom prijevozu	Stvaranje nove inovativne ponude lokalnog broskog prijevoza
15. Uvođenje okolišno osjetljive i atraktivne javne rasvjete	Zamjena postojeće javne rasvjete ekološki prihvatljivijim modelima te korištenje rasvjete kao faktora unapređenja atraktivnosti destinacije
16. Očuvanje autentičnosti	Razvijanje svijesti i očuvanje autentičnih kulturnih izričaja Lošinjskog arhipelaga
17. Revitalizacija Osora	Obnova, uređenje i osuvremenjivanje povijesnog Osora
18. Lošinjski centar izvrsnosti u turizmu	Uspostavljanje centra cjeloživotnog obrazovanja u turizmu i ugostiteljstvu
19. Inoviranje sustava stipendiranja studenata	Osiguranje ponude kvalitetne lokalne radne snage za potrebe turizma
20. Lošinj bez barijera	Unapređenje kvalitete boravka osoba s posebnim potrebama
21. 'Lošinjski eko klaster'	Uspostavljanje interesno povezanog lanca proizvodnje, prerade i plasmana lokalnih prehrambenih, kozmetičkih i drugih eko proizvoda
22. Revitalizacija lječilišne tradicije na području Lošinjskog arhipelaga	Pokretanje novog razvojnog ciklusa u ponudi lječilišnih usluga na području Grada Mali Lošinj te izgradnja ponude zdravstvenog turizma koja će Lošinju osigurati vodeću poziciju u talasoterapiji i medicinskom turizmu na Jadranu
23. Glavni plan razvoja turizma Grada Mali Lošinj do 2025. godine	Izrada usuglašenog dugoročnog plana razvoja turizma kojim se dimenzionira ponuda i potražnja, osmišljava proizvodni portfelj te definira korištenje raspoloživog turistički interesantnog prostora
24. Razvoj suvremene DMO Grada Mali Lošinj	Jačanje kapaciteta Turističke zajednice Grada Mali Lošinj za preuzimanje funkcija destinacijske menadžment organizacije
25. Zračna luka Lošinj	Osposobljavanje Zračne luke Lošinj za prihvata zrakoplova srednje veličine osiguravajući izravne zrakoplovne veze s turističkim tržištima

26. Eko marina(e)	Uvođenje nove ponude marina uređenih prema ekološkim standardima
27. Unapređenje sustava upravljanja kupališnim prostorom	Očuvanje kvalitete kupališnog prostora
28. Biciklistička mreža'	Stvaranje nove inovativne ponude biciklističkih staza
29. Inovacije sustava pješačkih staza i šetnica	Inovativno unapređenje ponude pješačkih staza i šetnica
30. Praćenje stavova posjetitelja i lokalnog stanovništva o turizmu	Usklađivanje turističkog razvoja s potrebama i očekivanjima lokalnog stanovništva i posjetitelja

Izvor: Samostalan rad autorice na temelju podataka u publikaciji *Program razvoja održivog turizma Grada Mali Lošinj*, Zagreb, 2013, str. 7-36., dostupno na: <http://www.mali-losinj.hr/wp-content/uploads/2015/03/Program-razvoja-odrzivog-turizma.pdf> (21. svibnja 2018.)

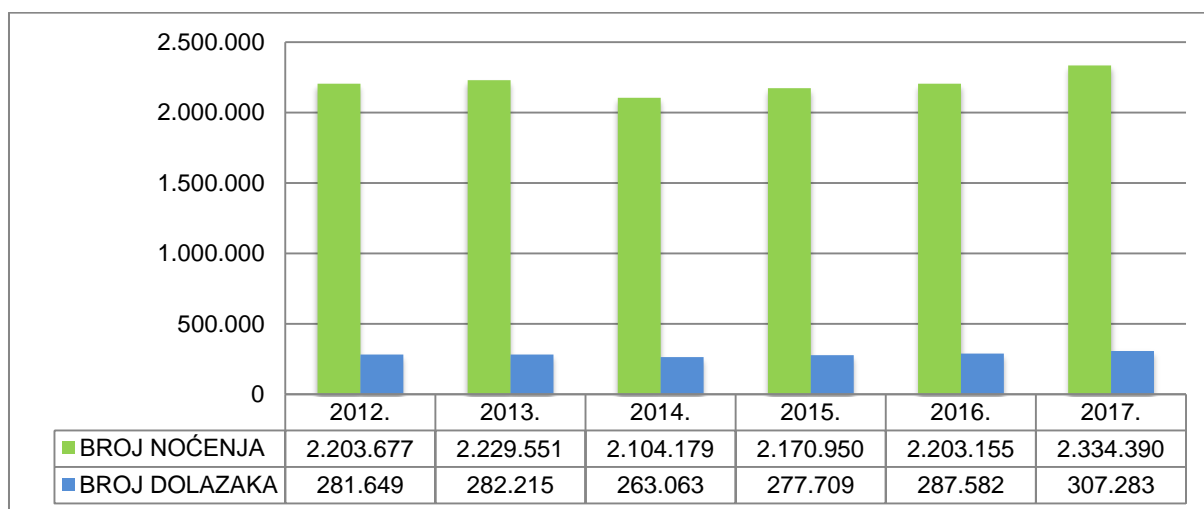
Program razvija i podržava dosadašnji rad, zaštitu prirodnih i sociokulturnih resursa te gospodarsku održivost. Glavne smjernice projekta su važnost očuvanja i zaštita bioraznolikosti, razvoj projekta Miomirisi i okusi Lošinja, pozicioniranje Lošinja kao destinacije aromaterapije, cijeli niz tematskih miomirisnih objekata na bazi eteričnih ulja otoka, linija prirodne kozmetičke linije, edukacije, provođenje zdravstvenog turizma, mjerenje kvalitete usluge, ali i očuvanje podmorja i čistoće obale te odgovorno upravljanje morskim resursima, podrška edukacijskom centru Plavi svijet, obrazovnim institucijama te edukativnim i sportskim udrugama.⁸⁵ Ovim se Programom tek postavlja okvir za sustavno djelovanje na razvoju održivog turizma u Gradu Mali Lošinj. Razvoj će podrazumijevati kontinuiran proces građenja konsenzusa svih nužno uključenih dionika, stalan monitoring utjecaja i uvođenja korektivnih mjera, te predano i snažno političko vodstvo.⁸⁶

U nastavku rada prikazan je grafički prikaz s elementima broja dolazaka turista i broja ostvarenih noćenja (Graf 4) kao i grafički prikaz prosječnog ostanaka turista na odredištu (iskazano u danima) za razdoblje od 2012. do 2017. godine (Graf 5).

⁸⁵ Održivi turizam Hrvatska, *Lošinjskom arhipelagu svjetska nagrada za održivi razvoj*, dostupno na <http://www.odrzivi.turizam.hr/default.aspx?id=197>, (20. svibnja 2018)

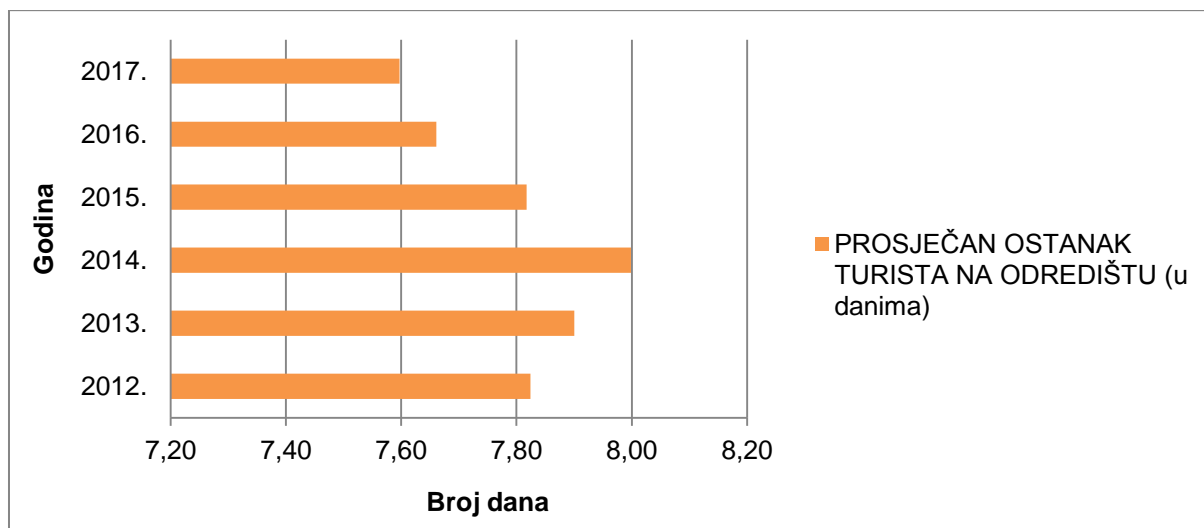
⁸⁶ Grad Mali Lošinj, TZ Grada Mali Lošinj i Institut za turizam (2013), *Program razvoja održivog turizma Grada Mali Lošinj*, Zagreb, str. 5. – 6., dostupno na <http://www.mali-losinj.hr/wp-content/uploads/2015/03/Program-razvoja-odrzivog-turizma.pdf>, (20. svibnja 2018)

Graf 4. Prikaz broja dolazaka turista i ostvarenog broja noćenja za razdoblje od 2012. - 2017. godine

Izvor: Samostalan rad autorice na temelju podataka dostupnih na: <https://www.visitlosinj.hr/hr/statistika.aspx>, (21. svibnja 2018.)

Graf 5. Prosječan ostanak turista na odredištu (iskazano u danima) za razdoblje od 2012. - 2017. godine

Izvor: Samostalan rad autorice na temelju podataka dostupnih na: <https://www.visitlosinj.hr/hr/statistika.aspx>, (21. svibnja 2018.)

Iz Grafa 4 vidljiv je trend rasta u ostvarenom broju dolazaka turista i broju noćenja (porast 2017. u odnosu na 2012. godinu iznosi 9%), no također vidljivo je kako se isti

odvija postepeno bez velikih oscilacija u brojkama, što ukazuje na činjenicu kako se turistička ponuda u Gradu Mali Lošinj razvija po smjernicama kvalitete i održivosti, a ne kvantitetete. Analizom i komparacijom podataka iz Grafa 4 dobiveni su podaci prikazani u Grafu 5, koji prikazuje prosječan ostanak turista na odredištu (u danima). Iz prezentiranih podataka može se zaključiti kako je turistička destinacija Grad Mali Lošinj destinacija u kojoj se turisti zadržavaju više od sedam dana, te kako se ista ne bori s prevelikim brojem dnevnih posjetitelja. Grad Mali Lošinj je primjer kako se upravlja destinacijom, razvijajući jedan sveukupan turistički proizvod, a ujedno poštujući održivi razvoj kakvim se dugoročno postiže konkurentnost.

5.3. SWOT analiza održivog turizma na području Republike Hrvatske

Temeljem obrade glavnih područja vezanih za Republiku Hrvatsku i razvoj održivog turizma u istoj, obuhvaćeno je dovoljno elemenata za formiranje SWOT analize. U nastavku rada prezentirana je SWOT analiza održivog turizma na području Republike Hrvatske (Tablica 6). Navedene su snage, slabosti, prilike i prijetnje s kojima se održivi razvoj turizma u RH susreće te su na temelju iznesenih elemenata dane moguće smjernice za uspješan budući razvoj istog.

Tablica 6. SWOT analiza održivog turizma na području Republike Hrvatske

Snage		Slabosti	
1.	Očuvanje resursa za buduće naraštaje	1.	Neadekvatno znanje stručnjaka
2.	Planski pristup	2.	Dugoročni proces
3.	Dugoročno promišljanje razvoja turizma	3.	Slaba realizacija strategije razvoja održivog turizma
4.	Razvoj turizma na dobrobit lokalne zajednice	4.	Nedovoljno agresivna promocija održivog turizma
5.	Odgovorno postupanje prirodnim i ljudskim resursima	5.	Nedovoljna ekološka osviještenost sudionika u turizmu
6.	Kvaliteta, a ne kvantiteta	6.	Kratkoročni potezi
7.	Veliki broj prirodnih i kulturnih resursa	7.	Nedovoljna raspoloživost analize prihvatnog kapaciteta okoliša
8.	Kontroliran razvoj turizma	8.	Loš sustav kontrole
9.	Održivost kvalitetnog stanja u okolišu		
10.	Suradnja svih dionika u turizmu		

Prilike		Prijetnje	
1.	Jačanje konkurentnosti i imidža destinacije	1.	Devijantno ponašanje turista
2.	Produljenje turističke sezone	2.	Nekontroliran rast broja turista
3.	Razvoj selektivnih oblika turizma temeljenih na održivom razvoju	3.	Profit prije benefita
4.	Realna procjena mogućnosti	4.	Masovni turizam
5.	Rast broja odgovornih turista	5.	Odupiranje lokalne i regionalne vlasti razvoju održivog turizma
6.	Minimiziranje društvenih nejednakosti i poremećaja	6.	Nedostatak suradnje među sudionicima u turizmu
7.	Uvođenje novih tehnologija	7.	Nezainteresiranost turističkih subjekata za razvoj održivog turizma
8.	Stručno i plansko promišljanje	8.	Postojeći ekološki problemi
9.	Razvoj partnerstva	9.	Nekontroliran rast urbane infrastrukture
10.	Razvoj kontinentalnog turizma/smanjenje turističkog pritiska na obalno područje	10.	Neadekvatne organizacijske vještine društva

Izvor: Samostalan rad autorice

Kao razvojno rješenje održivog turizma Republike Hrvatske može se priložiti zaključak, prethodno u radu izrađene SWOT analize održivog turizma. Iz prikazane SWOT analize održivog turizma vidljivo je kako isti raspolaže sa brojnim snagama i prilikama. Kako bi Republika Hrvatska u svom daljnjem djelovanju i razvoju održivog turizma uspješno maksimizirala navedene snage i prilike, potrebno je ulagati u razvoj edukacijskih programa koji bi bili uključeni u redovne programe obrazovnih ustanova te kojima bi se svim dionicima u turizmu ukazalo na važnost zaštite kulturnog integriteta, prirodnih resursa, društvenog sklada i etičkih normi na kojima se temelji održivi razvoj. Adekvatnim planskim pristupom, kontroliranim razvojem i dobro definiranim i osmišljenim strateškim smjernicama omogućen je dugoročni razvoj turizma sa minimalnim negativnim posljedicama za dionike istog. Ulaganjem u navedene snage i prilike koje obilježavaju održivi turizam na području Republike Hrvatske stvaraju se temelji za jačanje imidža i konkurentnosti Hrvatske kao turističke destinacije. Također, prikazane su slabosti i prijetnje sa kojima se suočava održivi razvoj turizma u Republici Hrvatskoj. Kako bi se isti sveli na minimum potrebno je kontinuirano provoditi adekvatne analize, razvijati kulturu istraživanja, formirati razvojne strategije, ulagati u podizanje razine obrazovanja i svijesti građana u sferi

održivog razvoja, uključiti lokalno stanovništvo u donošenje odluka u turističkoj destinaciji te uključiti potrebne stručnjake u razvoj ove vrste turizma.

6. ZAKLJUČAK

Sve veća turistička mobilnost omogućava ljudima susret s novim situacijama, ljudima i destinacijama koje posjećuju. Osim turista koji se odlučuju na turistička kretanja tako i cjelokupna turistička industrija susreće se sa situacijama u kojima mora donijeti etične/neetične odluke. Kod turista one se donose od početka planiranja putovanja, preko samog putovanja, boravka i povratka u početnu destinaciju. Turist današnjice uglavnom je visoko obrazovana osoba koja je informirana o destinaciji koju posjećuje te je sve zahtjevnija u pogledu interesa i želja koje očekuje u destinaciji. Putuje sve češće, te se okreće ka novim oblicima turizma koji svoju turističku ponudu temelje na održivom razvoju. Budući da proizvod turizma primarno predstavljaju usluge i doživljaji, pojam i sadržaj ovih interakcija još je kompleksniji i zahtjevniji, a time i sustavi vrijednosti koji kroz turizam dolaze do izražaja, odnosno do situacije preispitivanja ispravnosti određenog ponašanja. Implementacijom održivog razvoja u razvojne procese turizma jača se imidž destinacije, njezina tržišna konkurentnost i potiče se na sinergijsko djelovanje svih turističkih dionika.

Održiv turizam predstavlja rezultat sinergijskog djelovanja tri, naizgled konfliktna područja, a to su okoliš, društvo i ekonomija. Njime se omogućuje optimalno iskorištavanje prirodnih resursa, poštivanje kulturnih i društvenih normi te dugoročni i održivi gospodarski rast, temeljem kojih se omogućuje dostojan život čovječanstvu današnjice i naraštajima koji slijede. Cilj uvođenja održivog razvoja u turističko djelovanje jest postizanje kvalitetnog okruženja koje turistima, lokalnom stanovništvu, turističkim djelatnicima i gospodarskim subjektima te svim ostalim sudionicima u turističkom procesu omogućuje zadovoljavanje sadašnjih potreba, bez da se pritom naruši mogućnost zadovoljavanja potreba budućih naraštaja.

Od velike je važnosti kontinuirano provođenje istraživanja kako bi se prikupili podaci na temelju kojih se mogu formirati strategije i razvojni planovi za adekvatnu provedbu održivog turizma u turističkim destinacijama, kako bi iste na temelju navedenog izgradile i jačale imidž i konkurentnost na globalnom turističkom tržištu. Osim spomenutog, ciljevi održivog razvoja u turizmu morali bi biti usmjereni ka provođenju strategija i formiranju planova temeljem kojih bi se omogućilo produljenje turističke

sezone te sukladno tomu smanjilo turističko opterećenje destinacija u vrijeme ljetnih mjeseci.

Uvođenjem Globalnog etičkog kodeksa u turizmu jača se imidž destinacije, njezina tržišna konkurentnost i potiče održiv razvoj turizma. Kroz prikazane primjere u diplomskom radu vidljivo je kako svi od pozitivno navedenih primjera koriste i poštuju Globalni etički kodeks prilikom razvoja svojih destinacija i projekata. Očituje se sklad i ravnoteža između domicilnog stanovništva i turista, naglasak se stavlja na održiv razvoj destinacije, te se same destinacije i spomenuti projekti ne razvijaju primarno zbog i po potrebama turista, već na prvo mjesto stavljaju stavove, želje i potrebe lokalnog stanovništva.

Kod negativnih primjera iznesenih u radu vidljivo je kako se masovni turizam razvija nauštrb kvalitete života lokalnog stanovništva i kako same destinacije ne vode brigu o kulturnoj i prirodnoj baštini, tradiciji i održivom razvoju, već štoviše na prvo mjesto stavljaju profit i brzu zaradu. Nedostatak stručnjaka koji djeluju u skladu s moralnim i etičnim uvjerenjima te onih koji poštuju i primjenjuju beskompromisno načela Globalnog etičkog kodeksa u turizmu rezultat je ovakvih situacija. Stoga jačanje moralnih normi, transparentno i održivo djelovanje, poštivanje i provođenje načela Kodeksa i razvoj destinacija u skladu s održivim turizmom jedina je nada za opstanak i vraćanje u ravnotežu istih.

Republika Hrvatska po pitanju održivog razvoja počela je primjenjivati zakone, programe i strateške dokumente kojima bi se turizam kao jedna od glavnih gospodarskih djelatnosti u Republici Hrvatskoj i dalje razvijao u smjeru postizanja optimalnih rezultata u sferi društva, prirode i gospodarstva. Prikazom pozitivnih i negativnih primjera implementacije odnosno neprovođenja održivog razvoja u sferi turizma na području Republike Hrvatske, vidljivo je kako pozitivno naveden primjer, Grad Mali Lošinj, temelji svoj razvoj na očuvanom okolišu i kulturi, zadovoljstvu lokalnog stanovništva i turista te svojoj prepoznatljivoj turističkoj ponudi. Na taj način postiže se sinergija između svih navedenih elemenata te se stvara temelj gospodarske, društvene i prirodne ravnoteže ukomponirane u održivi razvoj. Upravo suprotnim tijekom razvija se NP Plitvička jezera koji je zbog predimenzioniranog

razvoja turizma suočen s degradacijom zaštićenih područja i nezadovoljstvom lokalnog stanovništva.

Nedostatak stručnjaka, primjerenih menadžerskih znanja i vještina, niska razina svijesti o održivom razvoju i vrijednostima kojima turistička destinacija raspolaže te kratkoročni potezi i loš sustav kontrole mogu biti razlozi nedovoljnog poticanja na uvođenje održivih smjernica na kojima bi se u budućnosti trebao zasnivati razvoj turizma. Stoga ulaganje u edukacijske programe, održivo gospodarenje prirodnim i kulturnim resursima, jačanje moralnih vrijednosti i svijesti o održivom razvoju, suradnja između turističkih dionika, uvođenje novih tehnologija i pristup razvoju turizma na planski i dugoročno održiv način samo su neki od elemenata temeljem kojih primarne vrijednosti društva zauzimaju prioritetno mjesto naspram pojedinačnih interesa.

Bez obzira na činjenicu kako su poduzete određene mjere u sferi održivog turizma, masovni turizam je još uvijek uvelike zastupljen u turističkoj ponudi te je utopijski očekivati kako će jednog dana u potpunosti nestati. Stoga je vrlo bitno okrenuti se kreiranju selektivne turističke ponude koja kao temelj razvoja zastupa element održivosti s ciljem produljenja turističke sezone i pružanja jedinstvenog iskustva posjetiteljima, a što će za posljedicu imati ostvarivanje pozitivnog imidža Hrvatske u odnosu na konkurenciju te posljedično i pozitivnog gospodarskog, društvenog i ekološkog učinka na okruženje i društvo koje u njemu biva.

POPIS LITERATURE

a) Knjige

1. Bartoluci, M., *Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva – Turistička politika, razvoj i poduzetništvo u turizmu*, Zagreb, Školska knjiga, 2013.
2. Blažević, B., *Turizam u gospodarskom sustavu*, Opatija, Fakultet za turistički i hotelski menadžment u Opatiji, 2007.
3. Carić, H., *Održivi turizam u deset koraka*, Zagreb, Institut za turizam i ODRAZ – održivi razvoj zajednice, 2006.
4. Cicvarić, A., *Ekonomika turizma*, Zagreb, Zagreb poduzeće za grafičku djelatnost, 1990.
5. Cooper, C. et al., *Ekonomija turizma – načela i praksa*, Split, Ekokon, 2008.
6. Čavlek, N. et al., *Turizam, Ekonomske osnove i organizacijski sustav*, Zagreb, Školska knjiga, 2011.
7. Čorak, S., *Izazovi upravljanja turizmom*, Zagreb, Institut za turizam 2011.
8. Črnjar, M. i K. Črnjar, *Menadžment održivog razvoja*, Rijeka, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu u Opatiji Sveučilišta u Rijeci, 2009.
9. Dulčić, A., *Turizam: načela razvoja i praksa*, Zagreb, Institut za turizam, 1991.
10. Gržinić, J., *Međunarodni turizam*, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“ Pula, 2014.
11. Holjevac, A., *Kvaliteta i održiv razvoj – Etički kodeks turizma*, Fakultet za turistički i hotelski menadžment u Opatiji, Sveučilište u Rijeci, Baška, 2006.
12. Martinić, I., *Upravljanje zaštićenim područjima, planiranje, razvoj i održivost*, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu, Šumarski fakultet, 2010.
13. Marušić, M. i D. Prebežac, *Istraživanje turističkih tržišta*, Zagreb, Adeco, 2004.
14. Stić, D., *Marketing u turizmu & Marketinški menadžment destinacije*, Split, Beretin, 2010.
15. Vlahović, D., *Hrvatska strana Jadrana – Turizam i transformacije*, Zagreb, Netgen, 2015.
16. Vujić, V. et al., *Održivi razvoj turizma*, Rijeka, Fakultet za turistički i hotelski menadžment, 2005.

b) Članci u online časopisima

1. Matešić, M., *Strategija održivog razvoja: Krovni razvojni dokument Republike Hrvatske*, Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj, 17(4). 2008, str. 409., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/57548>, (28. svibnja 2018.)
2. Buzar, S., *Analiza Globalnog etičkog kodeksa za turizam u kontekstu društveno odgovornog poslovanja*, *Acta Economica Et Turistica*, 1(1), 2015, str. 41-57., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/150821>, (23. svibnja 2018.)
3. Litvin, S.W. et al., *Kulturne razlike – utjecaj na turističku etiku?*, 52(1), 2004, str. 39-50., dostupno na: http://www.iztsg.hr/hr/publikacije/turizam/najnoviji_broj/?clanakId=438&brojId=31, (23. svibnja 2018.)
4. Sunara, Ž., Jeličić, S. i M. Petrović, *Održivi turizam kao konkurentska prednost Republike Hrvatske*, *Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu*, 4(1), 2013, str. 83-88., dostupno na <https://hrcak.srce.hr/104887>, (27. svibnja 2018.)

c) Online brošure

1. Savjeti za odgovornog putnika #travelenjoyrespect, dostupno na: <https://www.hgk.hr/documents/savjeti-za-odgovornog-putnika5979a2b85ea24.pdf>, (22. svibnja 2018.)

d) Razvojni dokumenti

1. NN, *Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske*, Zagreb, 2009, dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_03_30_658.html, (28. svibnja 2018.)
2. Republika Hrvatska, Ministarstvo zaštite okoliša i energetike, *Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske*, Zagreb, 2009, dostupno na: <http://www.mzoip.hr/hr/klima/strategije-planovi-i-programi.html>, (28. svibnja 2018.)
3. Vlada RH, *Prijedlog Strategije razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine*, Zagreb, 2013, str. 3, dostupno na: <http://www.mint.hr/strategija-razvoja-turizma-11411/11411>, (27. svibnja 2018.)

e) Publikacije

1. Gant, A., *Tourism and commercial gentrification*, 2015, Lisbon, dostupno na: <https://www.rc21.org/en/wp-content/uploads/2014/12/E4-C%C3%B3cola-Gant.pdf> (11. lipnja 2018.)
2. World Tourism Organization, *UNWTO Annual Report*, 2015, Madrid, 2016., dostupno na: http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/annual_report_2015_lr.pdf (7. svibnja 2018.)
3. Pavić Rogošić, L., *Održivi razvoj*, Zagreb, Odraž, 2010, dostupno na: http://www.odraz.hr/media/21831/odrzivi_razvoj.pdf, (27. svibnja 2018.)

f) Internet izvori

1. ALPE, DUNAV, JADRAN, *Ljubljana, zelena prijestolnica Europe*, dostupno na: <http://alpedunavjadran.hrt.hr/emisija/26-11-2016/ljubljana-zelena-prijestolnica-europe/>, (22. svibnja 2018.)
2. Boutiquehotel stadthalle WIEN, dostupno na: <https://www.hotelstadthalle.at/en/>, (22. svibnja 2018.)
3. Center for Responsible Travel, *About the Center for Responsible Travel*, Washington, dostupno na: <http://www.responsibletravel.org/home/about.html>, (18. svibnja 2018.)
4. Croatialink, *Turizam: definicija, nastanak razvoj i podjela*, dostupno na: <http://croatialink.com/>, (7. svibnja 2018.)
5. Smolčić, D. i I. Milohnić, *Održivi razvoj i turizam*, Sveučilište u Mostaru Fakultet prirodoslovno-matematičkih i odgojnih znanosti, 2018., dostupno na <http://www.fpmoz.ba/pdf/Odrzivi%20razvoj%20i%20turizam%202014%20-%202.dio.pdf>, (14. svibnja 2018.)
6. Direktno, *Hrvatski sustav eVisitor nominiran za nagradu za inovativnost u turizmu*, dostupno na: <https://direktno.hr/razvoj/hrvatski-sustav-evisitor-nominiran-nagradu-inovativnost-turizmu-105395/>, (22. svibnja 2018.)
7. Dnevnik.hr, *Plitvička jezera mogla bi biti izbrisana s liste UNESCO-a*, dostupno na: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/plitvicka-jezera-mogla-bi-bit-izbrisana-s-liste-unesco-a---443090.html>, (22. Svibnja 2018.)

8. Dnevnik.hr, *Plitvička jezera pucaju po šavovima: Hoćemo li postati generacija koja je uspjela "ubiti" biser hrvatskog krša?*, 2017, dostupno na: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/plitvicka-jezera-pucaju-po-savovima-hocemo-li-postati-generacija-koja-je-uspjela-ubiti-biser-hrvatskog-krsa---485495.html>, (18. svibnja 2018.)
9. Dobra Hrvatska, *LJUBLJANA – Zelena prijestolnica Europe za 2016*, dostupno na: <http://odgovorno.hr/aktualno/ljubljana-zelena-prijestolnica-europe-za-2016/>, (22. svibnja 2018.)
10. Društveno odgovorno poslovanje u Hrvatskoj, *Komisija Gro Harlem Brundtland*, dostupno na: <http://www.dop.hr/?p=681>, (11. svibnja 2018.)
11. Društveno odgovorno poslovanje u Hrvatskoj, *Održivi razvoj*, dostupno na: <http://www.dop.hr/?p=700>, (17. svibnja 2018.)
12. eVisitor, dostupno na: <https://www.evisitor.hr/info/>, (22. svibnja 2018.)
13. Grad Mali Lošinj, TZ Grada Mali Lošinj i Institut za turizam, *Program razvoja održivog turizma Grada Mali Lošinj*, Zagreb, 2013., dostupno na: <http://www.mali-losinj.hr/wp-content/uploads/2015/03/Program-razvoja-odrzivog-turizma.pdf>, (20. svibnja 2018.)
14. Hrturizam.hr, *Lošinj osvojio nagradu europske komisije za održivi razvoj!*, 2016., dostupno na: <http://hrturizam.hr/losinj-osvojio-nagradu-europske-komisije-za-odrzivi-razvoj/>, (20. svibnja 2018.)
15. Hrturizam.hr turistički news portal, *Svjetska turistička organizacija objavila priručnik Savjeti za odgovornog putnika*, dostupno na: <http://hrturizam.hr/svjetska-turisticka-organizacija-objavila-prirucnik-savjeti-za-odgovornog-putnika/>, (22. svibnja 2018.)
16. Hrvatska agencija za okoliš i prirodu, *Upravljanje zaštićenim područjima*, 2017, dostupno na: <http://www.haop.hr/hr/tematska-podrucja/zasticena-podrucja/upravljanje-zasticenim-podrucjima>, (18. svibnja 2018.)
17. Bjelavac, J. i I. Silajdžić, *Održivi turizam sa aspekta održivog razvoja*, dostupno na: <http://slidegur.com/doc/1339389/odr%C5%BEivi-turizam-je>, (14. svibnja 2018.)
18. Klub iznajmljivača, *Novi sustav prijave i odjave turista – eVisitor*, dostupno na: <http://www.klub-iznajmljivaca.com/2015/12/09/novi-sustav-prijave-i-odjave-turista-evisitor-pocinje-od-1-sijecnja-2016/>, (22. svibnja 2018.)

19. N1, *Kako će Dubrovnik smanjiti broj turista koji ga „guše“*, 2017., dostupno na <http://hr.n1info.com/a223380/Vijesti/Dubrovnik-ce-stati-na-kraj-masovnom-turizmu-doznajemo-kad-i-kako.html>, (23. svibnja 2018.)
20. N1, *Zelena prijestolnica Europe – primjer hrvatskim gradovima*, dostupno na: <http://hr.n1info.com/a266271/Svijet/Svijet/Zelena-prijestolnica-Europe-primjer-hrvatskim-gradovima.html>, (22. svibnja 2018.)
21. Novilist.hr, *Lošinj svjetska nagrada za održivi razvoj u turizmu*, 2013., dostupno na: <http://www.novilist.hr/Vijesti/Regija/Otoci/Losinju-svjetska-nagrada-za-odrzivi-razvoj-u-turizmu>, (21. svibnja 2018.)
22. Održivi turizam - Hrvatska, *12 ciljeva održivog turizma*, dostupno na: <http://www.odrzivi.turizam.hr/default.aspx?id=4534&pregled=1&gadatum=12.02.2016%2011:12:34>, (14. svibnja 2018.)
23. Održivi turizam - Hrvatska, *Lošinjskom arhipelagu svjetska nagrada za održivi razvoj*, dostupno na: <http://www.odrzivi.turizam.hr/default.aspx?id=197>, (20. svibnja 2018.)
24. Održivi turizam - Hrvatska, *Održivi turizam*, Zagreb, dostupno na: <http://www.odrzivi.turizam.hr/default.aspx?id=97>, (11. svibnja 2018.)
25. REGIONALNA ENERGETSKA AGENCIJA SJEVEROZAPADNE HRVATSKE, *NP Plitvička jezera odabiru smjer održivog razvoja*, dostupno na: <http://www.regea.org/newsletter-objave/np-plitvi%C4%8Dka-jezera-odabiru-smjer-odr%C5%BEivog-razvoja!.html>, (18. svibnja 2018.)
26. Republika Hrvatska – Ministarstvo turizma, *Potpisan UNWTO globalni etički kodeks u turizmu*, dostupno na: <http://www.mint.hr/vijesti/potpisan-unwto-globalni-eticki-kodeks-u-turizmu/8618>, (24. svibnja 2018.)
27. Republika Hrvatska - Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, *Multilateralni odnosi*, dostupno na: <http://www.mvep.hr/print.aspx?id=18&itemId=0>, (11. svibnja 2018.)
28. The Guardian, *Amsterdammers v tourists*, dostupno na: <https://www.theguardian.com/cities/2017/nov/01/amsterdam-tourists-worst>, (23. svibnja 2018.)
29. UNWTO Ethics and Social Responsibility, *Global Code of Ethics for Tourism - Article 1*, dostupno na: <http://ethics.unwto.org/en/content/global-code-ethics-tourism-article-1>, (23. svibnja 2018.)

30. UNWTO Ethics and Social Responsibility, *Global Code of Ethics for Tourism - Article 2*, dostupno na: <http://ethics.unwto.org/en/content/global-code-ethics-tourism-article-2>, (23. svibnja 2018.)
31. UNWTO Ethics and Social Responsibility, *Global Code of Ethics for Tourism - Article 3*, dostupno na: <http://ethics.unwto.org/en/content/global-code-ethics-tourism-article-3>, (23. svibnja 2018.)
32. UNWTO Ethics and Social Responsibility, *Global Code of Ethics for Tourism - Article 4*, dostupno na: <http://ethics.unwto.org/en/content/global-code-ethics-tourism-article-4>, (23. svibnja 2018.)
33. UNWTO Ethics and Social Responsibility, *Global Code of Ethics for Tourism - Article 5*, dostupno na: <http://ethics.unwto.org/en/content/global-code-ethics-tourism-article-5>, (23. svibnja 2018.)
34. UNWTO Ethics and Social Responsibility, *Global Code of Ethics for Tourism - Article 6*, dostupno na: <http://ethics.unwto.org/en/content/global-code-ethics-tourism-article-6>, (23. svibnja 2018.)
35. Opačić, V., Geografija.hr, *Zaštićena područja u Hrvatskoj – oblici i problemi*, 2004., dostupno na: <http://www.geografija.hr/hrvatska/zasticena-podrucja-u-hrvatskoj-oblici-i-problemi/>, (18. svibnja 2018.)

POPIS SLIKA

Slika 1. Tri sastavnice održivog razvoja	9
Slika 2. Načela održivog razvoja.....	14
Slika 3. Temeljna načela održivog razvoja.....	17
Slika 4. Magična pentagonalna piramida održivog razvoja	22
Slika 5. Ciljevi održivog turizma	29
Slika 6. Instrumenti za implementaciju održivog razvoja.....	32
Slika 7. Suprotnosti između održivog i neodrživog turizma.....	33
Slika 8. Priručnik „Održivi turizam u 10 koraka“	34
Slika 9. Slikovna vizualizacija načela etičnosti.....	42
Slika 10. Boutiquehotel Stadhalle	50
Slika 11. eVisitor informacijski sustav za prijavu i odjavu turista.....	52
Slika 12. Savjeti za odgovornog putnika	53
Slika 13. Ljubljana, zelena prijestolnica Europe 2016. godine	55
Slika 14. Poštivanje načela Globalnog etičkog kodeksa	56
Slika 15. Nepoštivanje načela Globalnog etičkog kodeksa.....	57
Slika 16. Turističke gužve u Veneciji	58
Slika 17. Amsterdam	59
Slika 18. Gužve izazvane velikim brojem turista u Dubrovniku.....	61
Slika 19. Potpisan UNWTO Globalni etički kodeks u turizmu	63
Slika 20. Logo: „Lošinj, otok vitalnosti“	78

POPIS TABLICA

Tablica 1. Broj međunarodnih dolazaka turista u 2015. godini u svijetu	4
Tablica 2. Ključni čimbenici održivog razvoja turizma	10
Tablica 3. Ciljevi održivog razvoja	27
Tablica 4. SWOT analiza održivog turizma.....	39
Tablica 5. Projekti razvoja održivog turizma Grada Mali Lošinj.....	80
Tablica 6. SWOT analiza održivog turizma na području Republike Hrvatske	84

POPIS GRAFOVA

Graf 1. Ukupan broj posjetitelja u razdoblju od 2007. – 2017. godine na području NP Plitvička jezera.....	73
Graf 2. Prikaz broja dolazaka turista i ostvarenog broja noćenja za razdoblje od 2012. – 2017. godine.....	74
Graf 3. Prosječan ostanak turista na odredištu (iskazano u danima) za razdoblje od 2012. – 2017. godine.....	75
Graf 4. Prikaz broja dolazaka turista i ostvarenog broja noćenja za razdoblje od 2012. - 2017. godine.....	83
Graf 5. Prosječan ostanak turista na odredištu (iskazano u danima) za razdoblje od 2012. - 2017. godine.....	83

SAŽETAK NA HRVATSKOM JEZIKU

Turizam je složen fenomen čiji utjecaj seže u sve sfere ljudskog života, kako kod onih koji su izravno uključeni u njegov razvoj, planiranje i provedbu, tako i kod ljudi koji neposredno osjećaju utjecaje istoga. Posljednjih se godina javlja sve veća zabrinutost potaknuta negativnim učincima masovnog turizma, tj. njegovim utjecajem na banalizaciju, degradaciju i u konačnici devastaciju elemenata na kojima se temelji njegov razvoj. Prevelik broj turista, nekontrolirano iskorištavanje prirodnih resursa, gubitak kulturnog identiteta i autentičnosti nekog područja i zajednice koja u njemu živi te neprestana utrka za postizanjem sve većeg profita samo su neke od odrednica kojima se sadašnjim i budućim generacijama onemogućuje postizanje skladne i održive životne sredine.

Održivi razvoj nastao je kao reakcija na ekološke, ekonomske i probleme sociokulturne prirode sa kojima se suočava čovječanstvo. Njime bi se trebao onemogućiti nesmotren razvoj i uništenje resursa na čijim se podlogama temelji razvoj čovječanstva. Održivi razvoj može se definirati kao sustav sinergijskog učinka triju, naizgled konfliktnih strana: društva, okoliša i ekonomije, čijom se valjanom provedbom omogućuje dostojan život čovječanstvu današnjice i naraštajima koji slijede.

Koncept održivog razvoja jedan je od najraširenijih modernih koncepata razvoja svih ljudskih aktivnosti pa tako i turizma. Postizanje održivog razvoja turizma ne ovisi samo o zaštiti prirodnih i kulturnih dobara, već je od iznimne važnosti jačanje sinergije i suradnje turističkih dionika kao što su lokalne zajednice, turisti, turistički posrednici i agencije, zaposlenici, organizacije i javne službe s ciljem ravnomjernog zadovoljenja interesa svih navedenih strana. Pod održivim razvojem u turizmu podrazumijeva se sposobnost turističke destinacije da ostane u ravnoteži s okruženjem, odnosno sposobnost da ostane konkurentan na tržištu usprkos pojavi novih i manje posjećenih destinacija te da privuče podjednako posjetitelje koji se vraćaju i one koji dolaze prvi puta. Cilj uvođenja održivog razvoja u turističko djelovanje jest postizanje kvalitetnog okruženja koje turistima, lokalnom stanovništvu, turističkim djelatnicima i gospodarskim subjektima te svim ostalim sudionicima u

turističkom procesu omogućuje zadovoljavanje sadašnjih potreba, bez da se pritom naruši mogućnost zadovoljavanja potreba budućih naraštaja.

Republika Hrvatska kao turistička destinacija u svijetu svoju prepoznatljivost temelji na brojnim prirodnim ljepotama, bogatoj kulturnoj baštini i gostoljubivosti. Kako bi se turizam kao jedna od glavnih gospodarskih djelatnosti u Republici Hrvatskoj i dalje razvijao u smjeru postizanja zadovoljavajućih rezultata u društvenom, ekološkom i gospodarskom okruženju, Republika Hrvatska je započela sa izradom i implementacijom brojnih zakona, razvojnih programa i strateških dokumenata. Na taj način održivi turizam u RH može postati prepoznatljiv brend hrvatskog turizma te ključni element izgradnje međunarodnog i globalnog imidža kao i jačanja konkurentnosti.

Ključne riječi: turizam, održivi razvoj, održivi turizam, Globalni etički kodeks, društvo, okoliš, gospodarstvo

SAŽETAK NA ENGLESKOM JEZIKU (SUMMARY)

Tourism is a complex phenomenon that influences all aspects of human life, both of those who are directly involved in its development, planning and implementation, and those who directly feel its effects. In recent years there has been a growing concern driven by the negative effects of massive tourism, i.e., its influence on the trivialisation, degradation and finally the devastation of elements underpinning its development. Too large a number of tourists, uncontrolled waste of natural resources, cultural identity and authenticity loss in certain areas and communities, and an ongoing race for profits, are only some of the factors preventing present and future generations from living in a harmonious and sustainable environment.

Sustainable development originated as a result of economic, ecological and socio-cultural issues the mankind is faced with. It should prevent reckless development and depletion of resources underpinning the development of mankind. Sustainable development can be defined as a system with a synergistic effect of three apparently conflicting sides: society, environment and economy, whose efficient implementation enables a decent life to mankind of today as well as to future generations.

The concept of sustainable development is one of the most widespread modern concepts of development of all human activities, including also tourism. Achieving a sustainable development of tourism does not depend only on the protection of natural and cultural goods, but of crucial importance is strengthening synergies and cooperation between tourism stakeholders such as local communities, tourists, tourist agents and agencies, employees, organisations and public service, with the aim of equally satisfying the interests of all parties. By sustainable development of tourism is meant the ability of the tourist destination to be in balance with the surroundings, that is, the ability to remain competitive on the market despite the appearance of new and less visited destinations as well as to attract both visitors who keep coming back and those who are coming for the first time. The objective of introducing sustainable development in the tourism activity is achieving a quality environment enabling tourists, local residents, tourist operators and businesses as well as other stakeholders in the tourist process, to meet the present needs, without compromising the ability of future generations to meet their needs.

The visibility of the Republic of Croatia as a tourist destination is based on numerous natural beauties, rich cultural heritage and hospitality. In order for tourism to further develop as one of the main economic activities in the Republic of Croatia towards achieving favourable results in the social, environmental and economic surroundings, the Republic of Croatia started to draw up and implement numerous legislation, development programmes and strategic documents. By so doing the sustainable tourism in the Republic of Croatia can become a highly visible brand of Croatian tourism and a key element in creating an international and global image as well as in strengthening competitiveness.

Keywords: tourism, sustainable development, sustainable tourism, Global Code of Ethics, society, environment, economy